TANJU CILIZOĞLU

BALYOZ

TEL
YAYINLARI

BALYOZ - TANJU CILIZOĞLU

BALYOZ

Uzun Hikâye

Tanju Cılızoğlu

Birinci basım
1974

B A L Y O Z Tanju Cılızoğlu'nun uzun hikâyesi/Tel Yayınları 28/Birinci basım Nisan 1974/Kapak Turgay Betil/Bu kitap İtimat matbaasında dizilmiş ve basılmış Caner cilt evinde ciltlenmiştir/Tel yayınları: 28

BİR GÜL KURUSU MAVİ

Yaşamak
ak güvercin kanadında
bir ezik türkü
Yaşamak
bir gül kurusu mavi
Yaşamak
ağrılı, kesilmiş bir kol
atar damarlarımızda

İpler
ipler
kimi yüreklerce
zalim değil
Eğlen
beyim
Eğlen
Çal
beyim
çal
Doy
beyim
doy

Bu yürekler bilir
Bu yüreklerden geçer

sevmelerin en güzeli
Toprağın kokusunda
yıkanmış elleri
Tepeköy'lü Emine'nin
onbirinde
trahom yedi gözlerini
Emine'nin gözlerini
aya gidenler
görmedi
Gözün böylesini
aya gidenler
görmedi
Bu yüreklerde sızlar
trahomun yediği
gözlerin sevinçleri

Bu,
ölümü
esir alanların türküsü
Bu, gökyüzü mavisi kadar duru
Bu toprakta çatlayan tohum kadar doğru
Bu, koca koca yüreklerin türküsü
Erciyaş'tan
kopan
rüzgâr gibi
tanır bu türküyü
Anadolu
Ninni olur kimi yerde
beşiklerden
beşiklere uzar
Kınadır kimi yerde
akça gelinlerin

parmaklarında
Kınadır kimi yerde
yiğit ölülerinin alnına çalınır
ağıtlarda
Tanır bu yürekleri
Anadolu
Selviler duyar önce
sonra
günü gelende
başını beklediği yiğitleri
salar
bir-bir
kavgaya
Ve dovullar döğende
dağın
taşın
kurdun-kuşun
insanın
kurtuluşunu

Ez
beyim
ez
Vur
beyim
vur
Öldür
beyim
öldür

Maltepe Tutukevi
8.8.1971

Üç insan kellesi

ÜÇ İNSAN KELLESİ DÜŞMÜŞTÜ TOPRAĞA
ÖFKELERE, YÜREKLERE,
DOLARLARA, MARKLARA, LİRALARA,
FABRİKA BACALARINA...

GAZETELER CİNAYETİ YAZMIYORDU...

24.3.1972

ADAMIN BİRİ

Teğmen oldu.
Âşık oldu.
Üsteğmen, yüzbaşı oldu.
Baba oldu. Kızı yürüsün, oğlu doktor olsun istedi.
Binbaşı oldu. Yarbay oldu. Oğlu doktor oldu. Kızı gelin.
Albay oldu. «Paşa olsam.» dedi.
Paşa oldu. Arabası, sopası, torunu oldu ikiz...
«Ordunun en büyük paşası olsam.» dedi. Ordunun en büyük paşası oldu.
Geceler gebedir.
«Orduların en büyük paşası olsam.» dedi. Orduların en büyük paşası oldu.
Geceler gebedir.
«Ülkemin en yüce adamı olsam.» dedi. Ülkenin en yüce adamı oldu.
Ve şimdi ne olacaktı...
Üstelik geceler yine gebeydi....

24.3.1972

DÜNYA EKSİ ONÜÇ

Dağları barut kokusu sardı.
Öldüler...
Korkunun kanatları çırpmadı yüreklerinde.
Onüç kişiydiler. Onüç bin, onüç milyon,
yeryüzünde ne kadar ak beyinli adam varsa...
Yaşamaya nerede en güzel dur demek gerekiyorsa
orada öldüler.

Vakıf'ta kasa memuru Nuri Bey'in kırksekiz
yaşındaki karısı Dürrü
dokuzuncu çocuğunu doğurdu.
Bursa kerhanesinde Kaymaklı'dan Zehra'yı vurdular
Beşiktaş deplasmanda Ankaragücü'ne yenildi.
Meyhaneci Kör Agop o gün binseksenınci kez
veresiyeyi kesti.
Banka memuru Nermin'e söz kestiler. Yavuklusu
kışa teskere alınca evlenmek için.
Karagümrük'lü Hasibe Teyzenin kedisi o gün dördüz
doğurdu.

DAĞLARI BARUT KOKUSU SARDI.
ÖLDÜLER...
DÜNYA AYNI DÜNYA DEĞİLDİ...

6.4.1972

ÖN DEYİŞ

12 Mart sonrası ulusca kara günler yaşadık. İnsanlar tutuklandı. İnsanlar zincire vuruldu. İnsanlar makinelilerle tarandı. İnsanlar falakalara yatırıldı. Evler basıldı. Tomsonlu görevliler üç yaşında çocukların burnuna dayadılar kimi makinelilerini. Kimi korkan cocuklar gecenin bir yerinde zorba konuk amcalarının makinelileri ile oynayarak avutuldu.

Kısacası bir hercümerçti yaşanan. Kendi bütünü içinde çarpık, kendi bütünü içinde hasta bir faşizmdi. Bilinçsiz; bilgisiz, hödük bir faşizmdi Öne geçmek isteyenlerin, çıkarcı bir gözle olaya teşhis koyanların koyulaştırdığı bir faşizm.

Çocukluğumdan bu yana bende hiç mi hiç inandırıcı olmadı, olamadıydı işkence edebiyatı. Fransızların Cezayir milliyetçilerine uyguladıklarını, Hitler'in Yahudilere çektirdiklerini, kısacası çağların içinde siyasal bir bütünün karşısına geçmiş insanlara uygulananların anlatılışını süreli bir masal havası içinde dinlerdim. Bir olmazlığı vardı bende, insanın insana eziyet etmesinin. Bir yerde giderek işkencenin işkenceciye çekilmez geleceğini belirleyerek, kendi kendime bu konuda bir karşı koyma vardı. İskence üstüne yazılan tüm yazınları, filmleri, oyunları yazarın, yapımcının, uygulayıcının, sanatın etkileme gücünün abartılması olarak algılardım.

«İnsan insana, yığınlar yığınlara bu denli çürütülemez.» derdim. «İnsan insana bu denli beyninde tüküremez.» derdim. İşkenceden zevk almanın bir hastalık, ruhsal bir dengesizlik olduğunu, bir anda işkence örgütleri oluşturmak için toplumda bu denli çok hastayı bulmanın ve bir araya getirmenin mümkün olmadığını düşünürdüm süreli. Bir kedi yavrusuna, bir köpek enciğine, bir binek hayvanına bile işkence edilemezdi. Toplumun sosyal baskı karakterine çakılmaz mıydı, bir hayvana eziyet eden insanların toplu olduğu yerde bu eziyeti sürdürmek mümkün müydü?

Sonra 21 Haziran günü tutuklandım.
Sonra tam otuz gün Sansaryan hanının hücrelerinde kaldım.
Sonra üç gün Selimiye kışlası.
Sonra Maltepe kışlası.

Ve artık biliyorum, kapitalizm çıkarcılık sırasında nasıl örgütlüyor insanı insana karşı.

Ve artık biliyorum ezilmiş insanın küçüklüğü nasıl kullanılır.

Ve artık biliyorum yapılan işkencelerin en mükemmelinin Osmanlı yapısı falaka olduğunu ve artık biliyorum, elektrik vermenin, insanı elektriğe bağlamanın, kızların memesinden, göbeğinden, makadından, tabanından, yumurtalıklarından bilmem kaç volt geçirmenin ve işettikten sonra erkeğe penisinden elektrik tutmanın işkencelerin en uygarı olduğunu. Ve artık biliyorum «O ellerle ekmeği nasıl bölüp» (*), nasıl «yarabbi şükür» çektiklerini ve nasıl tanrıya yakardıklarını.

Bunları bilmek, bir dönemin göbek taşında yaşamış olmak yetiyor mu?

Yaşanmış hastalığı, yaşanacak hastalığı iyileştirmek gerek değil mi? Kim üstlenecek ki bu hastalığı, bu insanın insana çürümüşlüğünü durdurmayı?

Elbette bu öncelikle sanatın işi. Sanatçının işi. Bu noktada sanatın devrimci işlevi çıkar karşımıza. Sanatçı öncelikle elbet insanın insanı sömürmesini durdurarak, insanın insana kulluğunu yokederek sağlayacak dünyanın zamanda arınmasını. Kapitalizm bitmedikçe, üretim araçları çalışanların, emeğin öz malı olmadıkça elbet faşizm kol gezecek ve elbet Sansaryan hanlarının hücrelerinde gençler, aydınlar, işçiler boğazlanacak.

Nasıl anlatılmalıdır bunca çekilenler? Nereye kadar anlatılmalıdır? Gerçekler nasıl bir yılgınlık getirecektir gelecek devrimci kadroların üstüne? Nasıl bir

---

(*) Hasan Hüseyin'in «A Yavru Yavru» şiirinden.

sinme yaşanacaktır? Faşizm nereye kadar istemektedir işkencelerin sergilenmesini? Nasıl bir yarar ummaktadır bu sergilenişten? Tüm çekilenler bir anlatım özelliği içinde vurucu bir aktarıma getirildiğinde devrimci kadrolar üstündeki etki-tepki sorununun dengesi nasıl kurulacaktır?
Bu düşüncenin kendimde başlayan tartışması yüzünden bekledim bir süre.

Sonra gördüm ki toplumda bu işkenceyi yaşamış olanlar, bu işkence üzerlerinden geçenler, bu konuda bir açılıma girdiler. Öncelikle onların hakkıydı bu noktada bir saptamayı belirlemek. Bu hareketin dışında kalmış küçük burjuva aydınlarının yaşanmışta öne geçmek, yaşanmışın sergilenmesinde parsa toplamaya yönelmek olmamalydı çabası.

Ve bir de gördüklerimi sentezledim ki, o ondokuz yaşındaki kardeşler, o lise sıralarından sökülmüş gelmişler bile en küçük bir yılgınlığı yaşamadılar. Ne güzel bir inanmaktı o, falakanın altında, işkencenin insan aklına sığmayan çeşitlerini yaşayarak fire vermemek. Faşistlerin akıllarının boyutlarının almadığı da bu, önce kinlendikleri, sonra bir hayranlığı belirleyip bu noktadan sonra tekrar hayranlıklarını kine bürümeleri... İnsan bir inanç noktasını yakalamışsa yılgınlığı çözmüş oluyor.

Ve toplumun 12 Mart sonrası işkenceleri üstüne ayağa kalktığı günlerde, basında işkencecilerin sultası, işkenceyi su yüzüne çıkarmak dolabıyla işkenceleri savunuyor.

Yazmak gerek. Faşizmin falakasını duvara asıp, kalemine-kalemlerine sığındığı bir dönemde.

BALYOZ

Tuvalete giderken hücrelerden çıktığımız koridorun alt yanında tutuyorlarmış seni. Sicil odasıymış öğrendiğim kadarıyla. Ve yanında bir erkekle iki kız daha varmış. Erkeğin adı Mustafa'ymış. Yeni getirmişler. Kızlardan birinin ayakları yaralıymış. Tabure de vermişler. Ayaklarını tabureye uzatıp oturuyormuş. Şalvar giymişmiş. Sen arada bir ayaklarını açıp pansuman yapıyormuşsun. Birinci sigarası aldırıyormuşun polislere. Başını duvara dayayarak ara ara kestiriyormuşun. Çayı tek şekerle içiyormuşun. Elinde sigara varken kahveni askıdan alırken sigaranı ağzının kenarında tutuyormuşun. Ve ellerin bir erkek eline benziyormuş...

Bütün bunları kahveci çocuktan öğrendim. Kolay olmadı bunların tümünü polislerden kaçıra göçüre öğrenmek. Yarım gün sürdü.

Sabahleyin hücreden çıkardılar, koridorda peykede oturmamı istediler. Yeni konuklar geldi hücreye. Beş kişi. Üçü yaralı. Daha önce hücredeymişler. Şubeden Sıkıyönetime götürülmüşler. Giderken içlerinden sadece biri yaralıymış. Ayaklarından. Falakadan olmuş. Kucakta götürmüşler arkadaşları.

Dönüşte yaralılar üçe çıkmış. Ben hücremi onlara terkederken ikisi ile göz göze geldik. Biri sarı bıyıklı, yirmisine henüz kavuşmamış, soluk benizli, uzun boylu genç bir arkadaş. Gözleri mavi değil. Kesinlikle mavi değil. Ama ilk bakışta mavi gözlü gibi geliveriyor insana. Yüzünün kaslarındaki acı, göz göze geldiğimizde birden uçuverdi yumuşadı, sonra gene gerildi yüzünün kasları acıyla. Burada bu göz göze gelmelerde öylesine soluklanıyorum ki. Biliyor musun tek insanca olan, tek insan sıcaklığı taşıyan, bu beton binanın hücrelerindeki taş soğukluğunu tek benden alıveren göz göze geliver-melerdeki sıcaklık.

Beni Pazartesi günü aldılar. Yazıhanenin asansörüne biniyordum. Bir el hafifçe omzuma dokundu. İkimiz de irkilmedik. Asansörün kapısının bir kanadını açmıştım. «Şubeye kadar gideceğiz.» dedi ve gözüyle, başıyla kapıya yürümemi isteyen bir işaret yaptı. Elimde çantam vardı. İçinde o seninle nereye saklayacağımızı bilemediğimiz hikâye.(*) Hani evde oturup sekiz-on nüsha çoğaltarak oraya buraya dağıttığımız hikâye. Biliyorum, sen bu hikâyeden vazgeçmemi hiç istememiştin. «Kitaba girmesin» diyen avukatımıza da bir güzel kızmıştın, biliyorum. «Tavrımızı aykırı olana göre değil, aykırı olmayana göre uygulayacağız.» demiştin de ben üstüne üstüne gitmekten yana da olmamıştım, hikâyeyi tümden yırtıp atmaktan yana da olamamıştım.

(*) Bir dönemde nelerden ürkup korktuğumuzu yarına belgelemek amacıyla !Sen Bana Baksana - Biz Balkandan Kalmayız» adlı bir hikâyeyi kitabın sonuna alıyorum.

Neyse işte, çantada o hikâye vardı. Başıyla kapıyı işaretleyen kısa boylu adama «Yukarı kadar çıkalım, çantamı bırakayım.» dedim. Yine başıyla 'olmaz' dedi. Gözlerimiz birbirine dolandı İkimiz de olanca yumuşaklığımızla, ikimiz de bir otel odasında birbiriyle karşılaşmış müşterilerin tedirginliği ile birbirimize baktık. «Çıkmayalım. Şimdi çıkarsak, ben yukarda arama yapmak zorunda kalırım. Hemen gidelim.» dedi. Kapıya adımımı attım ve döndüm. «Çantayı bırakayım o zaman, yukarı çıkartsınlar.» dedim. Kafasını ne anlamda salladığını anlamadım ama bi koşu kahvecinin aralığına girdim, bizim hanın odabaşısı, kahveci, kahvecinin o bızdırık oğlan bana bakıyorlardı. Altı tek göz birden üzerimde yandı yandı söndü. Asansör iniyor muydu, çıkıyor muydu, yoksa duruyor muydu bilmiyorum ama asansörün hareket halindeki vınlaması beynimden gitmiyordu. Kulaklarımdan ayaklarıma doğru iniyordu bu vınlama. Çantayı bıraktım, bizim Cemal'e vermelerini tenbih ettim ve ters yüzü dönerek yürüdüm. Merdivenlerin ikisini iner inmez hanın önündeki çınar ağacının yapraklarından bir Haziran güneşi bastı üzerimize. Birlikte yürümeye koyulduk. Yanımdaki adamın bir eli cebindeydi. Öteki elini aşırı biçimde rahat sallayarak yürüyordu. Benimle hiç ilgilenmiyor gibi bir tutumu sürdürerek köşeyi kıvrıldık. Yokuşu inmeye başladık. Yokuşu inerken anladım ki Sansaryan'a gidiyoruz

Bir süre çevremdeki tüm canlılar dondular. Otomobiller hareket etmiyordu. İnsanlar bakmıyordu. Ve dört ayağın betona inip kalkmasından başka ses yoktu. Soluk yoktu. Cansız bir dünyada hareket eden tek bizdik. Hiçbirşey bizi algılamıyor ve ben

hiçbir şeyi algılamıyordum. İran Konsolosluğunun köşesinden Cemal Nadir'e saptık, bir at arabasıyla ikiye ayrılıp sonra birleştik. Polise hiçbir şey sormuyordum. Ve hiçbir şey sormamamdan son derece memnundu. Yokuşun ortasında yanımdaki adamın kuşkusu tümden tükenmiş olmalı ki elini cebinden çıkardı. Altı açılmış bir çocuk gibi yüzüne rahatlık vurdu. İlk kez adamın rahatlığından bir soluk aldım, göz göze geldik, gülümsedim.

Sansaryan hanının kapısında elleri birbirine zincirli beş kişiyi ite kaka bir Jeep'e sokuyorlardı. İlk ürküntüyü burada yaşadım. Adımımı attığım malta taşı ayağımın altında titredi. Korku mu bu? Sonra merdivenlere varana kadar titremeyi elimde, ayağımda, saçımda, kulaklarımda aldım verdim. Ayağımı merdivene atar atmaz geçti. Ağır ağır çıktım merdivenleri. İlk kez bir merdiveni çıkarken beynim ayağımı çelmeliyordu. Zamanı durdurmak noktasına geldi mi insan, birşeylerden ürküyor demektir. Korkuyu bedenime bulaştırmamaya çalışıyordum. Korku insanın bedenine bulaştı mı bok gibi yıvışır kalır. Bok kokusu gibi, gayrı uzun bir süre koku biter de, burun alır verir kokuyu. Hızlandırdım ayaklarımı. Ne kadar hızlandırabildimse. İkinci kata çıkınca ilk kez yanımdaki adama aykırı düştüm, bir üst kata çıkacak yerde sağa saptım, Basın odasına girdim. Cemal karşımdaydı. Kestirmeden anlatıverdim ona. «Beni götürüyorlar.» dedim. «Polis Siyasi kısma götürüyor. Çantamı yazıhanenin kahve ocağından alıver. İçinde hikâyem var, sakla.»

Polis beni kapının köşesinde bekliyordu. Hiçbir

gayretkeşliği yoktu. Ölçülü ve zorluk çıkarılmaması için zorluk çıkarmamayı deniyordu. Bu tutumunu uç noktasına kadar da kolluyordu. Bilir misin bu beni ilk almaya gelen adamın yüzünü hiç mi hiç unutamıyorum. Neyse işte, sonra çıktık. Üzerinde çifte kırmızı ay olan kapıyı çaldı. Bekiedi. Kapının önünde üç-beş kadın. Bir-iki yaşlı adam. Bir-iki ufarak çocuk vardı. Ellerinde çıkınlar bekliyorlardı. Kadınlar daha bir dikkatli süzdüler bizi, kapı açılıp içerisi bizi yutuncaya dek. Beyin ve yürek gözlere bindi mi insan ne güzel konuşuyordu. İnsanları hiç bu kadar gözlerinden dinlememiştim. Sekiz gündür süreli gözlerimizle konuşuyor, gözlerimizle dinliyoruz. Beni kapının yanındaki odaya aldılar. Adam komisere cebinden bir kâğıt çıkartıp imzalattı. İlk kez bir masa gibi, bir koşum atı gibi, bir senet parçası gibi zimmetle bir yerden bir yere götürülüp teslim ediliyordum. Komiser oturduğu yerden süzdü beni. Tükürür gibi bakıyordu. Gözleri kopuk kopuk bir adamdı. İçkiciydi. Burnunun ucunda, gözlerinin altında alkol terliyordu. Karaciğeri bu adamdan artık usanmıştı. Besbelliydi. Göz çanaklarında kan vardı. Bulutlu gökyüzü gibi kan kümeleri dağılmıştı gözünün kirli sarı akı üzerinde. Bir süre adamın bu insana tiksinme veren bakışına çakıldım ve sonra neden, niçin bilmiyorum, birden bir boşboğazlık yapıverdim. Seni sordum. Elini yumruk yapıp ağzını sildi. «Geç otur oraya, bekle. Çenebazlığın en sevilmediği yer burasıdır, bunu da unutma.» dedi.

İçerden üç kâğıt parçası getirdi bir adam. Kâğıtlardan biri kesekâğıdından yırtılmıştı. Komserin masa-

sının üstüne bıraktı kâğıtları. Elinin tersiyle itti. Kapı açıldı.
Telefon çaldı.
Bir polis bir polise bağırdı.
Ve bir çıkın koydular masanın üstüne. Çıkın açıldı. İçinden terlik, pijama, havlu, gömlek, diş fırçası ve macun çıktı. Bir de erik vardı. Yeşil erik. Komiser zile bastı. Şişman bir adam girdi içeri. Komiser, «O sarı karı mı getirdi gene bunları?» diye bağırdı.
«Evet.» dedi şişman adam.
«Çağır onu bana.»

Adam ters yüzü döndü. Yan kapı açıldı. Orta yaşlı bir kadın girdi içeri. Ellerini önünde kavuşturmuş bir kadın. Komiser masanın üstünden diş fırçasını ve macunu aldı. Yerinden doğruldu. «Ne laf anlamaz karısın sen bee? Sana elli kere demedim mi macun ve fırça almıyoruz buraya diye? Adamı dinden imandan çıkarmasana. Hem hergün seninle uğraşacak değiliz. Haftada bir geleceksin. Defol, gözüm görmesin.»

Kadın macunu ve diş fırçasını komserin elinden aldı. Ve bu sırada macunla diş fırçası elinden yere düştü. Kadın eğildi. Elini fırçaya erdirecekti ki komiser yerdekilere birer tekme vurdu. Macun da, fırça da ayrı yönlere dağıldılar.

Sonra bir süre burada bekledim. Beni unuttular zannediyordum da yine de komsere birşey sormak geçmiyordu içimden. Sonra iki adam geldi. Yandı bir tavan arasına soktular beni. Önce ceplerimi boşalttılar. İki mendil, kâğıt üç tane yüzlük, biraz da

bozuk para, basın kartım, kalemim, iki ataş, bir mektup, üç asprin çıktı cebimden. Sonra ayakkabılarım çıkartıldı. Sonra çoraplarım, gömleğim, pantolonum. Bir donla kaldım. Çaresizlik etimde ilk kez ürperdi. Aykırılık ilk kez beynimde bir kin, bir öfke, bir soluk oldu boşandı. Üşümeyi ve ateşlenmeyi bir arada yaşadın mı sen? Masaların arasında bir tek donla kalınacak soydular beni. Ne aradılar, ne yapmak istediler, bugün sekizinci gün henüz çözemedim.

Sonra «Giyin.» dediler. Önce çorabımı giydim. Sonra pantolonumu. İlk kez fanilem ve gömleğimden önce pantolonumu giydiğimi ansıyorum şimdi. Neden diye sormuyorum, bu sıkılmanın, utanmanın bir uç vermesi olsa gerek insanda. Ve gömleğimi giydim, ceketimi elime aldım. Önce basın kartımı, sonra kalemimi, sonra ataşları koydum cebime. Yüzlüklerden birisi firar etmeyi başarmıştı. Odada iki kişlerdi. Masalar boştu. Paydos zili beni buraya getirilmeden az önce çalmıştı.

Sonra iki adam beni bir koridordan geçirdiler. Kapıların önünde nöbetçiler olan bir koridor. Ben geçerken nöbetçiler açık kapıları korkulu bir çeviklikle kapatıyorlardı. Sonra dar bir koridordan daha geçirdiler. Karşımda iki adam vardı. Biri iskemlede oturuyordu. Öteki açık bir hücrenin duvarına arkasını dayamış, ayaklarını uzatmıştı. Başı yana düşüktü ve zorlukla soluk alıyordu. Sol ayağının dibinden sızan kan, betonun tozu ile karışmış, kirli kırmızı bir leke yapmıştı. İskemlede oturan adam gazete okuyordu. Başını bana kaldırdı. Göz göze

geldik ve hücrenin içindeki adam başını kıpırdatmadı bile. Sağ kaşı yarıktı. Saçlarında pıhtılaşmış kan vardı. Soluk alıp verirken yanakları körük gibi inip inip kalkıyordu. Orada ne kadar durdum bilemiyorum ama bir ara başının kıpırdadığını ve duvara dayalı yanağına yer değiştirdiğini gördüm. Bu ilk sendelememem oldu. Bir gece gazetede nöbetçiydim. Polis Çekmece dolaylarındaki avrat pazarlarına baskın yapacaktı. Gazetelerden muhabirler isteniyordu. Foto muhabirini gönderip, ben gitmek istememiştim. Bilirdim bu polis baskınlarının tümünün danışıklı döğüş olduğunu. Arpaların kesilmesi gibi, ya da avrat pazarlarını örgütlemiş haraççılardan ruhsatsız çalışmaya yeltenen tüylendileri cezalandırmak gibi bir nedene dayanırdı. Sonunda gitmek gerekti. Bizim Takoz nöbetçiydi o gece ve Takoz süreli polisle uygun geçinmeyi amaçlardı. Baskın sırasında Londra asfaltında Avcılar sapağında iki otobüs çarpıştı. Gözümüzün önünde. Birbirine geçen otobüslerin içinden yaralıları elimizle çıkarttık. Bana bu yaralılardan birini ansıttı hücredeki. Kaza gününün poyrazı yaladı saçlarımı. Sonra ter bastı her yanımı. Nasıl anlatsam bu çocuğu sana? Sen de tuvalete götürülürken filan görmüş olmalısın. Hani o elinde kemanı konservatuvar öğrencileri vardır ya. İnsana onları andıran ondokuz yaşlarında bir genç. Yüzündeki kan lekelerinden ne kadar anladım bilmiyorum ama mutlaka bıyıkları daha terlememiş bir gençti. Beni getiren adam hücrelerin ara kapısında oturan iki nöbetçiye teslim etti. Bir deftere adımı soyadımı yazdılar. Bana ilk kez umut taşıyan bir olaydı bu. Adım burada bir deftere yazılıyordu. Demek ki henüz üzerimize çar-

pı işareti konulmamıştı. Demek ki bir kaydımız olacaktı başımıza ne gelirse, ne getirilecekse. Ne yaşayacaksak, yaşadıkça ne göreceksek.

Sonradan saydım, on adıma üç adımlık bir koridorun üzerindeki peykeye oturmamı söylediler. Dipte bir odada insanlar vardı. Sesler geliyordu. Beni bu kez teslim alan polislerden ikisi daha, üzerimi kendileri ellerini ceplerime sokarak aradılar. Kravatımı aldılar. Ve de basın kartımı. İlk kez benden birşey eksiliyordu. Tam onaltı yıldır birlikte yaşıyorduk basın kartı ile. Bir dayanaktı o basın kartı benim için. Cümle belalardan beni korumuş bir muskaydı ve şimdi almışlardı benden. Karşı koymakla karşı koymamak arasında bir tutukluğu yaşadım.

Evde unuttuğum zamanlar tek geri döndüğüm, yanıma almak için tek çaba harcadığım ve onaltı yıldır tek kaybetmediğim, bende bütünleşmiş araçtı basın kartım. Nasıl bir korkusuzluk yaşatırdı o kart bana. Tabancasız dolaşamayan insanlara hak veriyorsan, bana da bu konuda hak vermelisin. İki yıl beklemiştim. Sonra bir gün Basın-Yayın'dan telefon etmişlerdi kartın geldiğini. Arkadaşlardan biri koşmuş gitmiş almış ve Hacıbekir'den on pasta alınmış, Kör Rıza'ya çaylar demletilmiş, şölen yapılmış, ondan sonra kartım verilmişti. Yazı müdürümüz Abbas Bey, «Eh, gayrı bu mesleğe oturdun. Şimdiye kadar misafirdin. Kartı aldın mı, gayrı bir yerlere gidemezsin.» demişti. İlk okula başladığım gün gibi. İlk evlendiğim gece gibi. İlk öptüğüm, ilk koynuna girdiğim kız gibi. Yüzme bilmeden ilk de-

nize atıldığım gün gibi. Anneannemin kolumda ölmesi gibi. Bu ilk kartı aldığım günü hiç mi hiç unutmamışımdır. Elim ekmek tuttu gayrı bellemişimdir. Ve bilirsin ben ne kadar unutkan bir adamım. Anahtar, kalem, mendil, palto, saat, ne bileyim bavul, hattâ ayakkabımın tekini bile kaybetmişimdir de, onaltı yıldır bu basın kartını kaybetmemişimdir.

Basın kartımı aldılar. Sonra içlerinden biri koşturarak içeri gitti. Geri geldi. Benden alınanları yazdılar defterin kenarına ve basın kartının alındığını belirten yazının yanına «İsmail» yazdılar. Sonradan öğrendim, kartımı müdür beye verilmek üzere müdürün postası başkomiser İsmail'e vermişler.

Oraya peykenin üstüne oturtuldum. Nereye konulacağım belli olana kadar kimseyle konuşmam yasaklandı. Koridorda Sansaryan hanının orta avlusuna açılan tek pencere vardı. Buradan ışık ve hava alıyorduk. Pencerenin boyutlarını sana nasıl anlatsam ki, sekiz gecedir buradan dışarıya baktım mı ancak bir tek yıldız görebiliyorum. İkinci yıldızı kendine sığdıramayan bir pencere bu.

Bir süre oturdum. Saati öğrendiğimde 17.30'du. Polisler hazırlanmaya başlamışlardı. Biri ötekine, «Acele etmesene, daha yarım saat var.» dediğinde öğrendim saati. Asansörün kapısından beni aldıklarında ise saat 11'i 5 geçiyordu.

Hava sıcaktı. Camdan arada bir lodos üflüyordu ve vapur düdükleri lodosta daha bir cömert bizimdi. Daha bir kulağımızın içinde patlıyordu. Sekiz gün-

dür yaşamıma tek boyut veren bu vapur düdükleriydi. Vapur düdükleri daha bir yüreğimi törpülüyordu. Seni ve kızımı özlüyordum vapur düdüklerinde. Sonra birden bire çişim geldi. Bir-iki oturduğum yerde yanladım kıvrıldım, mümkünü yok. Yerimden kalktım, polislere doğru gittim. «Tuvalete gideceğim de.» diyebildim. İlk kez bu kadar zor, bu kadar aykırı birşey istiyordum bir insandan. Başını çileli çileli salladı genç ve beli tabancalı ve gömleğinin önü üç düğme açılmış ve boynuna mendil bağlanmış adam. Sonra yan kapıdan bağırdı. «Helaya gitmek isteyenler varsa davransın.» Koridorun altındaki odadan üç kişi fırladı. Adam bizi birer kola dizdi. Saydı. Durdurdu. Bu kez yandaki boşluğa girdi. Bir-iki-üç-dört-beş kapıyı yumrukladı. «Helaya var mı?» dedi. Üç kapıdan birden ses verdiler. «İki kişi lâzım, gerisi bir dahaki postaya.» dedi. Kapıların üstündeki anahtar döndü. Birinden dizlerinin üzerinde emekleyen bir adam sürünerek çıktı. İki ayağında da sargı bezleri vardı. Beli tabancalı ve gömleğinin önü üç düğme açılmış ve boynuna mendil bağlamış adam bana «Yeni gelen, omuzla bakalım arkadaşını.» dedi. Üç kişi birden hücresinden dizlerinin üstünde sürünerek çıkan adamı omuzladık. İri yarı, sırım gibi, sarı bıyıklı, sivri burunlu bir gençti. Kollarıyla bir benim, bir de başka arkadaşın omzuna abanarak kantarladı kendini. Ayaklarını büzdü, helaya gidenlerden birisi de ellerini bileklerinde kenetleyerek oturttu, ağırlık böylece omuzlarımıza daha az binmişti. Koridoru geçtik, helaya geldik. Üç kapı vardı. Ve iki musluk. İçerde polisler vardı. Belleri tabancalıydı. Kiminin de tabancası koltuk

altında asılıydı. Koltuk altında tabancası asılı olanlar daha bir tavırlı yürüyorlar, daha bir polisliğin keyfini çıkarıyorlardı. Sonra ayakları sarılı arkadaşı çişe tuttuk. Biz işemeye girdiğimizde onu helanın kapısı dibine oturttuk. Ben dışarı çıktığımda, o dizleri üzerinde musluğa uzanmış yuzünü yıkıyordu. Bu sırada etlerime bin bıçak birden saplandı. Gökyüzünden bin uçak bin çığlıkla geldi, beynime çakıldı. Birlikte helaya girdiğimiz gençlerden birisi yüzünü yıkıyor ve su içiyordu. Kapıdan koltuk altı tabancalı bir adam girdi. «Git ulan orospu çocuğu. Beklesene biz yıkayalım.» diyerek genci itti. Su damlaları fiske fiske dağıldı. Delikanlı kafasını döndürdü, kendisini itene baktı. Kıpkırmızıydı. Beyninden boynuna, boynundan beynine bir kan boşalıyordu, belliydi. Koltuk altına tabancası asılı polis tekrar gürledi. «Bakma ulan orospu çocuğu. Bakma öyle.»

Yüzü kan kustu, tırnaklarını avuçlarında gerdi. «Bana sövme.» diye bağırdı. Bir anda üç polis birden yumuldular gence. Tekme, sille, yumruk ve copla. Polislerden birisinin saati bileğinden düştü. Bu sırada koridorun odalarından adamlar fırladı. Polisleri geri çektiler. Delikanlının dudağı yarılmış, kaşı lavaboya çarpmış patlamıştı. Polislerden saatini düşüren eğildi, yerden saatini aldı. Kulağına götürdü, saati çalışmıyordu. Ok gibi yerinden fırladı. Yumruğunu delikanlının kaşının üstüne indirdi. Yumruğunu geri çekmesiyle gencin kaşından kan fışkırmaya başlaması bir oldu. Bu arada bir yandan yumruk vururken durmamacasına, «Moskof dölleri, orospu çocukları.» diye bağırıyordu. Gene arkadaşları araya girdiler, tabancası koltuğunun altın-

daki polisi heladan çıkardılar. Yüzü gözü kan içindeki genç yerden kalktı. «Sövme bana.» diye betonu yaran bir çığlık koptu, çığ oldu döküldü.

Duvarı yumrukladı. Ve başını duvara vurdu. Arkadaşları tuttular. Bir süre olduğu yerde halsiz kaldı. Sonra gerildi, titredi, inledi. «Artık dayanamıyorum. Yaşamak istemiyorum.» diye. Genci kaldırdık. Duvarı yumrukladığı sağ elini oynatamıyordu. Önce kaşını mendille sildik. Tütün bastık. Çocuklardan biri mavi gömleğini yırttı. Başını sardık. Sonra tekrar bizi birer kola sokmak istediler. Hepimiz altı kişiydik. İkimiz ayakları yaralı genci omuzlamıştık, ikimiz başını az önce mavi mintanla sardığımız arkadaşı.

Ve hücrelere geldiğimizde üşüyordum. Beni yine peykenin üstüne oturttular. Hücre kapıları açıldı. Hücre kapıları kapandı. Şehre akşam çöküyordu artık. Tek yıldız alan camımızdan alaca karanlık süzülüyordu. Koridorda kirli sarı bir ampul yanıyordu. Camın altına oturdum, biraz lodos üflesin diye. Polisler nöbet değiştiriyorlardı. Şimdi dört kişiydiler. İkisi, ikisinden bizleri sayıp teslim alıyordu. Otuzsekiz kişiydik. Onaltısı hücrede olmak üzere tam otuzsekiz kişi. Polisler kâğıtları imzaladılar. Beli tabancalı ve demincek gömleğinin üç düğmesi açık, boynuna mendil sarılmış olanı bu kez giyinmişti. Bir ara göz göze geldik; bir bildik, bir tanıdık göz göze gelişti bu. Bir süre önce heladaki polislerin saldırısına hiç karışmamıştı, kenarda durmuştu. Yüzünün çizgilerinden arkadaşlarını kabullenmediği belliydi. Ve şimdi daha sıcak bakıyordu bana. Sonra gitti. Ardından bir süre bu sıcak ba-

kışmamızı ansıdım. Sonra birden bire gözümün önüne geldi, boynunda benim kravatım vardı. Biraz önce duvara bir sürü kravatın arasına asılan kravatım. Hani lacivert üstüne kırmızı puanlı kravatım. Senin aldığın kravatım. Bana ilk aldığın armağandı. Oldukça da paraya kıyılmış bir armağandı üstelik. En parasız günlerinde, bir verme sevinciyle kıyılmış, alınmış bir armağandı. Vapur düdükleri bana o kravatı verdiğin sabahın sıcaklığı üstüne kurum ve su zerreleri damlatarak ötüyorlardı. 19.10 iskeleden kalkıyordu ve Kadıköy'den gelen vapur Karaköy'de iskele alacaktı. Vapurları düdüklerinden tanıyordum. Kadıköy vapurları sert, kendinden emin, tok tok ötüyordu. Boğaz vapurları ise küçük küçük boğumlardan sesler bırakıyordu. Oylum'la vapurculuk oynadığım zamanlarda bu vapurların seslerini belirleye belirleye değişik tonlardan elimi yanlamasına ağzıma götürerek bağırırdım da ne kadar hoşuna giderdi. Peltek peltek «Hadi bi da, hadi bi da,» diye tepeme çıkardı. Kravatı bulmanın son umudunu gece yarısı tekrar tuvalete giderken tabur olduğumuzda yitirdim. Oraya getirildiğimde kravatların arasına elimle asmıştım benimkini. Şimdi yine elimle aradım bulamadım. Oysa ki senin için takmıştım o kravatı.

Seni Cuma günü götürmüşlerdi iş yerinden, değil mi? Senin götürülmenden az sonra sana telefon etmiştim. Neriman çıkmıştı telefona. Soluk soluğa anlatmıştı. Kalbinin çarptığına, gözlerinin korkudan büyüdüğüne, ellerini masasında koyacak yer bulamadığına ve tam sekiz gündür usanmadan, yorulmadan, eklemeden, azaltmadan senin götürülüşü-

nü anlattığına yemin edebilirim. Ama biliyor musun, çok dost bir tavrı vardı. Hemen gelmemi, çocuklara gitmemi söyleyerek, «Annelerini beklerler ve korkarlar.» diye sıkı sıkı tenbihlerken nasıl sıcak, nasıl duyguluydu anlatamam.

Atladım, Taksim'e çıktım. Saat 17.00'ye geliyordu. Geldiğimde, sizin şantiyede beni merakla karşıladılar. Musa efendi zorla çay içirdi. Bana güpe gündüz ellerinde silahlarla sekiz kişinin birden ahşap şantiye binasına nasıl girdiklerini, seni nasıl alıp gittiklerini anlattı. Arkadaşların öylesine şaşırmışlardı ki ve bu şaşkınlıkta korkmuşlukları öylesine belirgindi ki sana giderken para veremedikleri için de üzgündüler. Aslına bakarsan, beni bugün o kadar önemsemeden aldılar ki, senin sekiz kişiyle alınışına bayağı bir buruldum desem yeridir. Sonra senin masana oturdum bir süre, senin çekmecelerini karıştırdım. Hani postayla dergiye gelen o faşizme karşı birleşik cephe çağrılı bir tomar bildiriyi almış, çantana koymuş, bizim Günay'la birlik «Bunları yoket.» diye direnmemize karşılık, «Ben bunları iş yerimde saklarım. Ben arşivciyim. Göndermişler. Yarın bunların hepsi lazım olur, fellik fellik ararsın.» demiştin ya, o bildirileri aradım işte. Öküz altında buzağı arayan bu adamlara anlat ki postayla geldi bunlar diye. Zaten gözlerini öfke, korku, telâş bürümüş. Aradım aradım, masanın gözlerinde bildirileri bulamadım. Neriman, «Hiç bir yeri aramadılar. Sadece çantasını aradılar.» dedi. Bu arada o dünyaya cumbadan bakışını sürdürerek seni tutuklamaya gelenlerden birini bak nasıl tanımladı bana: «Herif saçlarına bir okka biryan-

tin sürmüş. Çocuk kakası sarılığında kravatı bir omzundan öbür omzuna. Sarı bıyıkları var ve kendini çok güzel sanan kaldırım yılışığı.» demez mi. Gülme de ne yap şimdi? Nasıl renkli bir halk kızı bu. Kısacası ben bildirileri bulamadım. Bu arada Neriman bana bir fal bakmadı, ondan gayrı ne biliyorsan, nasıl tanıyorsan, öylesine başından sonuna, sonundan başına anlattı durdu.

Sizin şantiyeden çıktım. Bir süre parkta oturdum. Ne yapılabilirdi? Ne yapmalıydı? Az kalsın unutuyordum. Bu arada teyzene telefon ettim. Onlarla telefonla konuştum. Yeğenin çocukları almaya gitmiş. «Ben zaten gidemeyecektim.» dedim. Şimdi polisin kurduğu ökseye düşmenin bir anlamı yok, çok gerekli isem kendileri alsınlar beni götürsünler, diye düşündüm. İnsan böylesi durumlarda çoğu kendine en az zararlı olanı, kendine en aykırı olmayanı düşünüyor. Aslında bu hengameyi Pazartesi'ye kadar uzatmak kendimden kaçırmaktı. Pazartesi bir umuttu. Bir beklemenin, bir teslim olmamışlığın yada teslim alınmamışlığın umudu. Bir süre parkta oturdum. Senin gitmişliğin cümle girmiş çıkmış dostların anlattıklarıyla birlikte çöktü içime. Taksim gezisine akşam iniyordu, ben bankta oturuyordum. Kafam hareketlerimi dengeleyemiyordu. Oturmak, orada oturmak bir kurtuluştu. Sen nerelerdeyain şu anda? Akşam çökerken ve gece yarısından sonra işkenceler, yada onların deyimiyle «operasyonlar» başlatılıyordu. Taksim gezisinde otururken daha bir havada, daha bir olanca iyimserliğimle algılıyordum herşeyi. Kadına işkence yapmazlar, diyordum. Üstelik işkence birşeyler öğ-

renmek amacına dönük yapılırdı. Senden ne öğreneceklerdi ki? İki dostunu, iki kaçağı saklamanın öyle operasyonlara kadar varabileceğini şekilleye miyordum. Özgürdüm. Ve bir parkın kanapesinde oturuyordum. Yanımda, yöremde insanlar vardı. Su satan, köfte satan, ayakkabı boyayan, ayakkabı boyatan, köfte yiyen, su içen, lokmasını kuşlara bölen, top oynayan, top oynayanlara bakan, yürüyen, yan banklarda oturan insanlar vardı. İnsanların olduğu yerde korku daha bir zonklamıyor insanın beyninde. Beni de alacaklar mıydı? Almalılar mıydı? Neden almalılardı? Ve ben neden tüm bunları düşünüyordum. Seni falakaya yatıracaklar mıydı? Neden yatırsınlardı? Neden sekiz kişi birden, güpe gündüz şantiyeyi sararak tomsonlarla gelip almışlardı seni? İşgüzarlık mı? Adam bu kadar çok muydu bunların ellerinde? Taksim'in göbeğinde bir inşaatın şantiyesinin içindeki kadını bulmak için sekiz eli silâhlı adam. Çözemiyordum. Ama olayda senden gelen bir büyütme değil, olayları sürdürmekte halka dönük bir inandırma yaşanılıyordu. Bu görüş o zaman diliminde bana en rahat geleni oldu. Seni falakadan kaldıran, seni elektrikten çözen o düşünce oldu. Tutundum buna. Ve sonra kalktım yürüdüm. Merdivenleri indim. Pazartesi'ye kadar düşünmeli ve beklemeliydim. Sürdüm Yeşilyurt'a. Orada Sıkıyönetim daha bir az vardı ve ben Sıkıyönetimi daha az bir yer arıyordum kendime. Bu kaçmaktı. İnsanın kendi kendinden kaçması.

Ve Pazartesi günü seni arayacaktım. Evini polisler bekliyordu. Yeğeninin çocukları almasına karşı

koymamıştı polisler. Çocuklar bir süre Kadıköy'de kalacak, sonra sizinkiler paylaşacaklardı.
Çocuklara çok koymuş seni bekledikleri bir saatte yeğenlerinin onları alıp götürmesi. Önce yol, misafirlik, vapura binmek inmek, otomobile binmek renkli gelmiş, ama hareket bitip evin tekdüzeliği başlayınca avunma çabuk tükenmiş. İlk kuşkuya düşen Emrah olmuş. Ablalarına «Ben biliyorum, annem de öldü, Zincirlikuyu'ya babamın yanına götürdüler.» demiş. Sonra teyzesine «Bizi anneme götürün. Ben biliyorum, Zincirlikuyu'da, orda işte hani babamın mezarı var ya, hani biz giderdik ya, çiçek götürürdük hani.» diye tutturmuş. Bu dört yaşındaki çocuğun sancısını kim ödeyecek, yada biz kime ödeteceğiz bunu ki? Mümkün olduğu kadar öfkemi kınında tutmaya çalışıyorum. Sen de öyle yap.

Ve Pazartesi günü seni arayacaktım. İlk kez Müdüriyete gelip soracaktım. Sabahleyin avukata uğradım. Biraz erken gelmişim. Bekledim. Sonra konuştuk. «Git ara bakalım, nice olacak.» dedi. «Sordurmuyorlar ki.» dedi. Sonra yarı uyarılı bir anlatımla, «Senin yerine annesi filan gitse daha iyi olur.» dedi. Çıktım, yazıhaneye geldim. Öğleni geçirip Müdüriyete inecektim. Orada bulamazsam Harbiye'ye, orada da bulamazsam Selimiye'ye gidecektim. Hepsini aynı güne sıkıştırabilir miyim, diye düşünüyordum ki aldılar beni de.

İlk gece..

Bir beylik koşum gibi zimmetle defterlere kaydedilerek teslim alındığım gün otuzaltı yıl sekiz ay dokuz günlük bir yaşamı peşimde sürüklüyordum ve sana açıklıkla diyebilirim ki bu peşimde sürüklediğim yaşamımın en zor, en unutulmaz gecesini telefonlu hücrenin yanındaki hücrede geçirdim. Sen de duymuşundur. Buradaki hücrelerden birinde manyetolu bir telefon var. Görünüşte buraya yersizlikten konuluvermiş izlenimini veren bir telefon. Ama manyetolu telefonun ne işe yaradığı bu hücreye kapatılan iki kişinin telefonu parçalamaya kalkışmaları ile ortaya çıkmış. Telefonu parçalamaya giriştikleri an polisler hemen hücrenin kapısını açmışlar ve telefonun ellenmemesini sıkıca belirtmişler. Ne kadar ilkel bir polis buluşu. Hücrenin dibine bir telefon koyacak ve seni de hücreye atacak, sen hücre arkadaşınla konuşurken telefondaki konuşmalarını tesbit ederek suç bulacaklar. Graham Bell'den önceki akılla Graham Bell'den sonraki dünyayı yönetmek. Bu da bizim kendilerini yönetici sanan pasaklı akllıların dünyaya yaslanması, ne diyeceksin.

İlk'ler burada bir tümör gibi insanın beynine işliyor. En unutulmazı, insan beyninden en kopmayacak olanı burada yaşıyor insan. O beni ilk teslim ettikleri polisler nöbet değiştirdikten sonra hücredekiler hücre boşluğunda yemeğe çıkarıldılar. Altı tane hücre var burada. Biri telefonlu. İkiye üç altı hücre. Ve her hücreye iki kişi konuluyor. Tabanı beton. Tek battaneyi veriyorlar. Dişardan gelen öteberinin kâğıtlarını bizden öncekiler betonun üzerine döşemişler. Oturunca, yatınca birden bire betona çakılmıyorsun da bir süre sonra beton etine değdiği noktada bir su akması gibi vuruyor insana. Beton beyninde başlıyor böylece. Bir süre sonra betonun etinde akışına alışıyorsun da, aradan kısa bir zaman geçer geçmez hareketlerin ağırlaşıyor. Elini, kolunu, bacağını oynatırken bir ağırlık başlıyor organlarında. Vücut su çekmiş bir odun gibi ağırlaşıyor.

Sonra dip odadakiler çıktı. Ondokuz yirmibir yaş arası gençler. Üçünün iki ayağı, dördünün tek ayağı patlak. Birinin de omzu çıkmış. Omzu çıkanı Sansaryan'dan bir gece götürmüşler. Elektrikte bayılmış. Sonra falakaya indirmişler. Kalasla vurmuşlar omzuna. Omzu çıkmış mı, zedelenmiş mi bilinmiyor. Yalnız kütük gibi şişmiş. Polisler «Evrakını tamamlayıp Selimiye'ye göndermeden doktora filân gösteremeyiz.» demişler. «Rontgen gerek.» demişler. Buranın müdürü geldiğinde durumu kendisine anlatmışlar. Müdür eğlene eğlene, ««Vatan kurtarmak isterken dağa çıktınız ve dağda ayağın bir kütüğe takıldı, düştün ve kolun çıktı mı, kırıldı mı ne zıkkım olduysa işte. Dağda. Ne dağıydı o? Nurhak

dağlarında rontgen mi getirecekler beyime..? Haydi, burada hastahanecilik oynamıyoruz, iş yapıyoruz, iş. Biran evvel kurtulmak isteyen, doktor isteyen, medeniyet isteyen konuşur. Öter öter de biz de kurtuluruz. Anlaşıldı mı?» demiş.

Yemek yedik. Ortak bir kasa var burada Bir çay kutusu. Filiz çayı kutusu. Oradan herkese ortak birşeyler aldırıyor. Hazır yemek. Ciğer ve domates aldırıldı ilk gece. Hastalara yoğurt. Bir de sigara içenlere Birinci. Bütün paralarımı kutuya vermek istedim, almadılar. «Yüz lira ver bakalım şimdilik.» dediler. «Sonra bakarsın, alır götürürler filân buradan. Belki aşağıya indirirler. Biraz para kalsın üzerinde.» dediler. Yemik yedik. Helâda polislerin dövdüğü kaşı yaralı arkadaşın eli kütük gibi şişti. Yattığı yerde inliyor Arkadaşları ayran yapıp içirdiler. Ve durmamacasına ağlıyor. Bu bir öfke ağlaması. Sinirlerinin gerilmesi ağlayarak boşanıyor, sonra yine geriliyor. Sonra gene boşalıyor. Katlanmak gerekliliğini anlatmaya çalıştım. Aslında gerek var mıydı buna bilmiyorum da, insan bir köşede kaşı yaralı, eli kırık ve acıdan kıvranan bir insanı görünce çâresizliğinde donup kalmıyor gene de. Birşeyler yapmak, birşeyleri değiştirmek çabasını sürdürüyor. Belki hakkım yoktu, biliyorum, ona «Dayanmak gerek.» derken. Ben bu arkadaşın bugüne kadar dayandıklarının kaçta kaçına, neresinden nereye kadar dayanabilirdim? Suratıma baktı ve «Dayanmak değil, artık ölmek istiyorum. Ama ölmeyi seçecek kadar fırsatı vermiyorlar insana. Ölmeyi seçecek kadar zaman tanımıyorlar. Bu dünyadaki en yoğun, en pis, en ne yaptığını bilen bir faşizm.

Anlıyor musun? Duvarın dibinde işini bitirivermek daha bir insanca. Daha bir uygar. Bir seçimi senin adına yapmak. Senin adına seçilmiş olanı sana bul durmak ve sonra onu sende bir çâre noktasına getirip sana onu da vermemek.» Başını kullanabildiği tek elinin arasına aldı ve tekrar hıçkırmaya başladı. Arkadaşlardan biri yanına yaklaştı.

«Sus bakalım artık. Kaşlarımızdaki son hareket belirtilerini yaşadıkça katlanacağız ve hiç mi hiç umutsuz değiliz. Bunun böyle olduğunu biliyorduk. Herşeyi başarabilirler ama başımızı eğdiremezler. Sus ve acına katlanmaya çalış. Başka yapacak birşey yok. Sana yapabileceğimiz ne varsa yapacağız. Hepimiz hepimize yapabileceğimiz ne varsa yapıyoruz.»

«Ama ben..»

«Seni meni yok. Tartışmak istemiyorum. Sus ve acıya alıştır kendini. En iyi uyuşma bu...» Gerçekten arkadaşının bu sertliği yatıştırdı kaşı yarık ve elinin biri kütük gibi şiş genci.

Sonra üç kişi aralarında konuştular. «Arif'e söyleyin de, Hocayı hücreden iki dakikalığına çıkarsın da Mustafa'nın eline bakalım.» diye. Sonra gençlerden biri nöbetçiye gitti. Durumu anlattı. Üç polis birden itiraz etti. «Olmaz. Amirim hücreler hiç açılmayacak dedi.» diye. Polis Arif bir süre çâresiz kaldı, sonra yerinden kalktı, dip odaya girdi, köşede yatan gencin eline baktı. Morarmış ve şişmişti. Parmaklarını oynatamıyordu. Ateşi vardı, yanaklarından

ateş alev kusuyordu ve terliyordu. Polis Arif dışarı çıktı. Arkadaşlarına, «Durumu kötü. Ben nöbetçi amirine varacağm.» dedi. Yürüdü, yan koridora saptı. Demirin demirde sürtünmesi sessizliği yırttı. Geriye kalan üçü, «Ulan bu herif de polis olabilirse, anamı avradımı eşşekler dürtsün ha. Sanki sıhhiye. Nene gerek ulan. Emir emirdir, anlatamadık adama.» diye söylendiler. Tekrar kapı açıldı. Zayıf, kısa böylu, saçları alabros kesilmiş gençten bir çocuk Arif polisle birlikte geldi. Diğer üç polis yerlerinden kalktılar. Hazırola geçtiler. Koridorun dibine dek yürüdüler. Odada yatan Mustafa'nın eline baktılar. Başını salladı genç adam. Sonra nasıl olduğunu sordu. Dişleri dudaklarında kenetlendi kenetlendi, çözüldü.

«Ne yapacak eczacı, bundan anlamaz ki.» Sonra durdu, bir süre düşündü. «Çağırın, gelsin bakalım.» dedi. Yanında duran polise emir verdi. Hücre açıldı. İki arkadaşının koluna dayanarak, kimi yan yan basarak, ayakları sargılı, sarı pos bıyıklı biri geldi. Eğilmek istedi, olmadı. Oturdu Mustafa'nın başına. Ateşine baktı. Eline baktı. Bıyıklarını sıvazladı.

«Doktor şart ya, doktor gelse ne yapacak ki, hastahanelik bir iş bu. En azından elinde kırık var.» Sonra kâğıt kalem istedi. Alkol, gazlı beş ve ağrı kesici ilâçlar yazdı kâğıda. Genç, alabros saçlı polise uzattı kâğıdı. «Bunların alınması gerek.» Yanlarına fiatlarını yazdı. Topladı. «Yüzsekiz lira tutar bunlar.» dedi. Hemen Filiz kutusunun içindeki paralar çıkarıldı. Sayıldı. Seksen lira vardı. Çocuklar hücrelere para istemeye gittiler. Polis şefi, «Üstünü

ben de tamamlarım, sonra bana verirsiniz.» dedi. Yerde oturan, pos bıyıklı, «Hoca» denilen eczacı, «Gerek yok beyim, gerek yok. Bulunur, bulunur.» dedi. Ben yüz lirayı uzattım. Hücreden birkaç onluk geldi ve polis Arif nöbetçi eczaneye yollanıldı.

Öteki üç polis kızgın ve öfkeliydiler. Aralarında fısıltıyla konuşuyorlardı.

Sonra ilâçlar geldi. Hoca Mustafa'nın eline alkole bulanmış pamuk koydu. Pansuman yaptı. İlâçlarını içirdi. Mustafa inliyor ve yalnız eline dokunulduğu zaman vücudunun tüm refleksleriyle çırpınıyordu. Arkadaşları Mustafa'yı bacaklarından, omuzlarından, başından sıkıca tutuyorlardı ve Hoca alkol basıyordu kütük gibi şişmiş eline. Mustafa'nın eli öylesine şişmişti ki, parmakları varla yok arasında kalmışlardı. Sonra Hoca sardı gazlı bezle Mustafa'nın elini. İlâçlarını çirdi. İki de uyku ilâcı verdi ona. Saçları alabros kesilmiş polis şefini çağırdı. «Buna iki tane uyku ilâcı yutturdum. Birazdan dalar. Ama bu gece bir yerlere götüremezsiniz bunu.» dedi. Polis şefi şaşkın şaşkın Hocanın yüzüne bakıyordu. Hoca öfkeyle sözünü tekrarladı: «Bu gece bir yerlere götüremezsiniz bunu. En azından biz vermeyiz, anlaşıldı mı?..»

Mustafa gerçekten biraz sonra daldı. Dip odadakilerle tanışıyordum. Konuşuyorduk. Konuşmak en soluklu avunmak oluyor. İlk gece bunu da öğrendim. Bu sırada üç adam geldi. Saat gece yarısına yaklaşmıştı. Ellerinde üç kâğıt vardı. Sekiz kişiyi Müteferrikaya aldılar. Müteferrikaya giden sekiz kişi sa-

atlerini, kalemlerini çıkarıp arkadaşlarına teslim ettiler ve dip odadan birer kazak alıp yürüdüler. Polisler Müteferrikaya inenlere geç kaldıkları için kızdılar. Öfkelendiler. Arkadaşlarla üç polis arasında sert bir tartışma oldu. Üç adamdan en kısa boylu olanı, «Sarı puşt, ben şimdi sana sorarım bak bunu. Babanın oda hizmetçisi miyim ulan ben?» diye belindeki copu sıyırıp sekiz kişinin üstüne yürüdü. Sekizi de başlarını kollarının arasına gömdüler. Diğer iki polis üçüncüyü durdurdular. «Sabret oğlum, bırak şimdi....»

Altı kişiyi de kapının dışında bekleyen bir başka ekibe imza karşılığı teslim ettiler. Sonradan öğrendik; onları askerler alıyormuş ve Sıkıyönetime sorguya götürülüyorlarmış. Sorgu üç dört gün sürer, sonra kimi geri getirirler, kimi geri getirmezlermiş. Subaylar teslim alırmış Sıkıyönetime gidenleri ve subaylar hücrelerin içine kadar girmezlermiş.

Müteferrikaya inenler ve Sıkıyönetime götürülenler gidince beni telefonlunun yanındaki hücreye attılar.
Tavanda kirli sarı bir ışık vardı. İnsanın gözünün içine diken gibi batan ışık saçan bir fersiz ampul. Kırılmasın diye tel örgüyle saklanmış bir ampul. Hücrede en zoru o kirli sarı ışığa dayanabilmek. Söndürülemeyen bu ışık bir süre sonra bin megavatlık bir matkap gibi gözünü, beynini oyuyor insanın. Hücre arkadaşım yaşlı bir şöfördü. Arkasını duvara dayamış, ayaklarını dizlerinden kıvırmış oturuyordu. Tek battaniyenin yarısını altına, yarısını arkasına koymuştu. Yanında konserve kutusundan bir sigara tablası vardı. Sigarayı sarı bir ağızlıkla içiyordu.

«Hoşgeldin arkadaş.»
«Hoş bulduk.»
«Ne zaman geldin?»
«Bu sabah.»
«Daha yenisin.»
«.....»
«Daha önce hiç buralara yolun düşmüş müydü?»
«Hayır.»
«İlk mi siftah ediyorsun?»
«İlk.»

Eğildi, yüzüme daha bir dikkatlice baktı. «Dur bakayım, bir yerlerden tanıyorum seni. Partiden miydin?»
«Evet.»
«Ne iş yaparsın?»
«Gazeteciyim.»

Bu kez yüzünde bir soluk dolaştı. Sigarasından bir nefes çekti. «Akşam'daydın, değil mi?» Elini uzattı bana. Elimi sıktı. Nasıl sıcacık, nasıl dost, nasıl insanca bir tutmaydı bu. Saçlarının çoğu beyazlaşmış, çökük ama beyniyle yaşamaya dikilmiş bir insandı. Elimi bir süre avuçlarının içinde tuttu. Sonra yerinden doğruldu. Battaniyeyi ortaladı. «Otur.» dedi.

«İstemem baba. Rahatını bozma.» dedim.
Güldü. Toyluğuma veren sevecen bir kırgınlıkla güldü. «Rahatını seven evinde oturur. Yumuk yumuk karısının apış arasından ayrılmaz. Rahatın sözünü sil aklından burada. Şartlara alşmak, şartları en doğru aşmaktır.»
«Sen ne zaman geldin?» dedim.
«Bugün beşinci gün.»
«Hep burada mı tuttular seni?»

«İki gün içerde, kısımlarda tuttular. Sonra hücreye attılar. Bir geceyi de Müteferrikada geçirdim.»
«.....»
«Sen hiç Müteferrikada kaldın mı?»
«Kalmadım ya, bilirim orasını.»
«Nasıl bilirsin?»
«Anlattılar çok.»
«İnsanın kendi yaşamadığını anlaması mümkün müdür delikanlı? Yaşayan her yaşadığını kendine göre anlatır. Daha doğrusu kendi inançları açısından bakar yaşadığına.»
«Yani bir fikrim var demek istedim.»
«Sigara iç, yak bakalım.»
«Kullanmıyorum.»
Üzülerek yüzüme baktı. Başını iki yana salladı. «Burada senin işin zor. Sigara tek dayanaktır. Yaşamaya tek asılmaktır. Her zaman hücrede iki kişi olunmaz ki. İşler kızıştı bugünlerde de yer yetiştiremiyorlar topladıklarına. Bazen üç kişi bile oluyoruz.»
«Şimdilik lüzum etmiyor. Ederse içeriz. Hele biraz daha dışardan getirdiğimiz direncimizi saklayalım. Otuzaltı yıl içmedik de, şimdi birgün deliğe tıktılar diye otuzaltı yıldan vaz mı geçelim?»
«Sen bilirsin arkadaş. Sigara işte burada. Uzan iç. Aldırma. Helâya bile daha bir nazlanarak götürürler de sigara dedin mi akan sular duruyor. Sigara en tüketilmeyeni. Gerçi Selimiye'de, sorgularda, merdiven altı hücrelerinde arkadaşlara onu da vermiyorlarmış ya.»
«Eh, Selimiye'de bana yapacakları işkence bir eksik desene.»
Güldü. Gülerken ne kadar babaydı. Sarılıp boynuna ağlamak geçiyordu, ellerini tutmak, saygıyla öp-

mek geçiyordu içimden.
«Kaç yaşındasın?» dedim bir süre suskunluktan sonra.
«Ellialtı. Dolu dolu ellialtı.»
«Sen ne iş yaparsın?»
«Ne bulursak. Şöförüm, tamirciyim, yirmisekiz yıl tornacılık yaptım.»
«Senin buraya ilk gelişin mi?»
«Yok, daha önceki tevkifatlarda da ara ara geldik.»
«Bu sefer neden getirdiler ki?»
«Bak arkadaş, burada öyle çok soru sorma. Alıştırma kendini soru sormaya. Camiden gelmedik herhalde. Sana ne kadar anlatılıyorsa o kadarla yetin. Soru sormak en rahatsız edici, en kuşkulandırıcı olandır. Kuşku vermek, kuşkulu bakılmak da seni tedirgin eder. Adabıyla yatmasını bilmek de bir iştir.»
«.....»
Uzun bir süre sustuk birbirimize. Sigarasını sigarasından tazeledi. İştahla emerek içiyordu sigarasını. Hücrenin iki duvarının kesiti arasına yanaşmış, kapının üstündeki sarı ışığın dikenlerinden gözünü kaçırmıştı. Sonra yavaş yavaş anlatmaya başladı:
«Evde kapının önünde oturuyordum. Gecekondumuz var Sağmalcılar'da. Biz de iki göz oda yaptık kendimize. Asmanın sürgünlerini temizledim, soluk alıyordum. Yaş vardı bir yerlere gayrı çobuk yoruluyoruz şimdi. Üç jeep asker geldi. Ellerinde tomsonlar. Üç tomsonu diktiler beynime. Bayağı hoşuma gitti. Demek tek tomson daha işimizi görmez bizim herhal. Sonra evi aradılar. Sonra aldılar getirdiler. Beş gündür soran yok.»
«Hatırlatmadın mı?»

«Kime neyi hatırlatacağım? Sen sen ol hiçbirşeyi hatırlatmaya çalışma burada. İşı bırak akışına. Ne olacaksa o olacaktır. Burada akışı durduramazsın. Esir olana kadar bir kez. Bizi esir aldılar bir kez. Esir olduktan sonra tek yapılacak şey teslim olmamaktır. Dik olmaktır. Eğilmemektir. Buraya girene mutlaka acı çektireceklerdir. Ezilir büzülür teslim olursan, daha bir yüreklerinde, beyinlerinde aşağılarlar seni. Eğilmeyene daha bir hayranlık duyarlar. Saygılı olurlar.»

«Yürekleri var mı bunların?»

«Bunlar maşalar. Dünyayı sağır bir kulakla dinleyen, kör gözle gören maşalar. Fazla öfkelenme bunlara. Bunlar bekledikleri kapının beynine göre beyindirler. Bekledikleri kapının rengini, kokusunu alırlar. Bu maşaları tutanlar var ya, aslında onlardır işin farkında olanlar. Aslında onlardır ne yaptıklarını bilenler. Dünyanın nereye gittiğini bilenler. Dünyanın nerede duracağını bilenler. Boşver delikanlı. Uykun varsa, hiç bana bakma, vur kafanı uyu. Biran önce uyu. Uyuyabilmek yapabileceğinin en doğrusu. Gözünü kapa, eğer bu allahın belası ışık beynini kemirmesin istiyorsan gözünü kapa. Uyumasan da gözünü kapa.»

Sonra yandan bir ses duyuldu.

Azerî lehçesiyle bir arkadaş, «Off anam off, sat ulan anasını. Ölümden öte köy mü var...» diyordu.

Ve bir uzun hava yapıştı kulaklarımıza.

«Çanakkale içinde bir uzun çarşı
Ana ben gidiyom düşmana karşı
Of gençliğim eyvah
Çanakkale içinde bir uzun selvi
Kimimiz nişanlı kimimiz evli

Of gençliğim eyvah....»

Hücre aldı verdi türküyü. Hücrenin duvarları emdi türküyü. Baba sigarasında emdi türküyü. Sarı kirli ışığın gözüme batan dikenleri aldı türküyü, verdi türküyü, sonra kırıldı ışıklar daha az batar oldu gözüme. «Ana ben gidiyom düşmana karşı....»

Hücre arkadaşım, «Mühendis,» dedi. «Yiğit bir oğlan. Kolu da kanser ya, aldırdığı yok. Mühendis.»
«Tanırım.» dedim. «Tanırım. Galiba onunla ilgili bir durumdan getirdiler beni de.»
Bir daha eğildi. Bir daha yüzüme baktı.
Sonra polislerden biri mühendisin hücresinin kapısını yumrukladı. Türkü sustu.
«Kes bakalım kes. Burası gazelhane mi?»
«Olur hemşerim, olur. Rahat ol....»

Sonra uzunca bir süre sustuk. Kapılar açıldı. Kapılar kapandı. Polislerden biri, «Helâya üç kişi, hücrelerden helaya üç kişi.» diye seslendi. Ben çıkmak için davrandım. Arkadaşım tuttu beni. «Bu sefer duruver. İdare et. Yan hücredekiler çıkacak. Helâdan helâya görüşüyorlar, anladın mı? Bir dahaya gene çıkmak yok. Üçüncüde çıkarsın.»
Anlar gibi oldum. Başımı sallıyordum ki, peş peşe üç çığlık geceyi ortasından yırttı. Kapının önündeki pencerenin demirlerine asıldım. Sesleri dinlemeye başladım. Karşıma rastlayan pencerenin demirlerini dört el birden kavramıştı. Parmakların arasından bir gözü seçebiliyordum. Çığlıklar arttı. İnceldi. Kalınlaştı. İnceldi. Kimi kedi miyavlamasına, kimi bir çarşaf yırtılmasına dönüştü. Ellerimiz hücre kapısında titriyor kapıyı sökecekmiş gibi menteşelerinden oy-

natıyordu. Ellerimiz demirleri kavramış, bir öfkeyi yalazlıyordu. Polislerden ikisi birden hücrelerin olduğu boşluğa daldılar. «Hadi bakalım yerlerinize oturun.» Sonra coplar sıyrıldı. Sonra parmaklarımıza coplar indi. Ellerimiz demirlerden çözüldü. Çığlıklar, böğürmeler ve iniltiler bir gök gürlemesi gibi kulaklarımızda patlıyordu. İki elimle kulaklarımı tıkadım. Sesler, insan çığlıkları dinmiyordu. Tırnaklarım kulaklarımı kesiyor, sesler durmuyordu. Bir tren bir insanın üstünden geçiyordu. Sonra bir insanın üstünden daha geçiyordu. Sonra bir insanın üstünden daha....

Mideme kramp girmişti. Bin yengeç vardı midemde ve bini birden ağzımdan dışarı çıkmak için hücumlamışlardı. Kemiriyorlardı midemi. Kusuyorlardı midemi. Zehirleriyle yakıyorlardı midemi. İki büklüm olduğum yerde kıvrandım. Sonra bir hıçkırık boşandı. Hücre arkadaşım saçlarımdan sıkıca tutmuştu beni. Kafamı oynattıkça beynimdeki acıdan kendimi buluyordum. «Sakin ol.» dedi. «Arkadaş, dur bakalım, daha bu bir. Otuz kırk ne boksa işte kalacaksın burada ve her gece sürecek bu. Sakin ol. Beynini duvara vurup dağıtırsan sadece sevinirler. Bir zabıt tutarlar. Bana da imzayı bastırırlar ki, sanki bizi sayıyla vermişler ellerine. Sakin ol bakalım. Burada kimsenin kimseye yük olmaması gerek. Yat ve uyumaya çalış. Ağlama da. Dışarda insan çığlıkları. içerde hıçkıran bir adam. Dayanacaksın arkadaş, dayanana yük olmamak için dayanacaksın. İlk öğrenilecek şey dayanabilmektir. Bunlar bir yere varmak için hep çekilecek olanlar. Çektiklerimiz. Burada, dünyanın dört bir yanında çektiklerimiz. Maşa-

ları tutanların ellerinden bu maşaları sökene dek çekecek olduklarımız. Ama mutlaka biz kazanacağız. Burada, orada, her yerde biz kazanacağız. Dünya ellerinden kaçtıkça, denizler, göller, balıklar, insanlar, insan emeği ellerinden kaçtıkça daha zalimleşiyorlar, daha insanlıklarını yitiriyorlar. Daha bir insandan, daha bir yüreklerinden kopuyorlar. Mutlaka bu acılar, bu insanoğlunun çektiği, ama yiğitçe, ama eğilmeden çektiği acılar güzel günlere gebe. Bu çığlıklar bir doğumun çığlıkları. Yarın mutlaka güzel olacak. İnsan insana kul olmayacak. Herkesin bir işi, herkesin sıcacık evleri olacak. İnsan insanına, insan vatanına çalışacak, vatanına terleyecek. Vatanına doğacak, vatanına ölecek. Hadi bakalım bu çığlıklardan, bu boğazlanmalardan güzel günlerin yakın olduğu müjdesini al ve bırak daha çok vursunlar. Daha çok ezsinler. Bunlar ne kadar eziyorlarsa o kadar güçsüz, o kadar korku içinde, o kadar tükenmişler demektir. Vuramamalarndan, ezememelerinden korkmak gerek. Yat bakalım. İlk gece diye, ilk gecen diye sana bunları anlatıyorum. Yaşlılık ukalalığı deme. Hazır ol. Çığlıkları atmaya, falakaların altında böğürmeye hazır ol.» Eliyle başamı okşuyor ve beni yatıştırıyordu. Sonra bir ara doğruldum. Üşüyordum. Hücre arkadaşımın, ellialtı yaşındaki torna işçisi arkadaşımın gözlerinin ucunda da üç damla yaş vardı. Ben doğrulunca toparlandı ve gözlerini alelacele benden kaçırarak sildi. Çığlıklar ara ara geliyordu.

Yandan mühendisin yanık bir uzun havası böldü çığlıkları:

«Ana ben gidiyom düşmana karşı....»

Sonra uyumuşum. Ne kadar uyuduğumu bilmiyorum. Üstüme tek battaniyeyi örtmüş hücre arkadaşım. Uyandığımda başımda üç adam bana tekme atıyor ve kalkmamı istiyordu. Tekmelenerek uyandım. Fırladım. Tekmeleyenler, «Hadi yallah, al bakalım neyin var neyin yoksa, buradan çık.» diye bağırdılar. Arkalarında ayaklarından kanlar damlayan bir adamı kucaklarına almış iki kişi bekliyordu. Kanlar üzerlerine bulaşmasın diye adamların gösterdikleri çabadan polis olduklarını anladım. Hiçbir şeyim yoktu zaten. Hücreden dışarı çıktım. Uyku sersemi üzerimdeki battaniyeyi de alıp çıkmışım hücreden. Hücre arkadaşımı da çıkarmışlardı. Sonra polisler kucaklarındaki o ayaklarından kanlar akan arkadaşı fırlatıp betonun üzerine attılar. Kafası beton duvara çarptı ve tok bir sesi hücre kapıları aldı verdi. Ayaklarından birinde çorap vardı, birinde yoktu. Çorap olanında kan lekeleri vardı. Çorapsızı kanıyordu. Çorabı ıslak ve ayağına yapışmıştı. Arkadaşın çoraplı ayağı hücre kapısının dışında kalmıştı. Polislerden biri onu tekmeyle içeri soktu. Kapıyı olanca hışımları ile örttüler ve anahtarı üzerinde iki kez çevirdiler. Adamların beni tekmeyle uyandıranı anahtarı cebine soktu. Nöbetçilere döndü. «Anahtarı ben alıyorum. Kimseyle konuşmayacak. Dışarı bakmasına izin yok. Sıçsın, işesin, kapıyı indirse aldırmayacaksınız. Ama dışardan da kimse bu hücreye yanaşmayacak. Biriniz kapısında bekleyeceksiniz.»

Üç adam çıkıp gittiler. Biz hücre arkadaşımla ayakta kalakalmıştık. Ve şimdi içerdeki arkadaşım baygındı. Ayaklarının altı patlamıştı. Üstelik batta-

niyeyi de ben alıp çıkmıştım. Uyku beynime dolanmıştı, tekmeyle kaldırılınca da bir korku refleksiyle battaniyeyi koluma sarıp dışarı fırlamıştım. Bütün hücre kapılarındaki deliklerden gözler dışarıyı seyrediyordu. Yandaki hücreden biri yavaşça beni çağırdı.

«İçerdekinin üzerinde sarı gömlek mi vardı?» diye sordu.

«Evet,» dedim. «Sarı gömlek.»

«Yaralı mı?»

«Ayaklarından.»

Başka birşey söylemeye fırsat olmadı. Üç polis kolumdan tutup itekleyerek konuşmamamızı ihtar ettiler. Sonra bizi koridorun üzerindeki tahta kanapeye oturttular.

İçerden sesler geliyordu. Biraz önce hücreye atılan arkadaş, «Vurmayın. Vurmayın. Vurmayın be. Bilmiyorum be. Yazın işte basayım imzayı be. Küfür etmeyin anama be. Vurmayın bee.»

Hücre arkadaşım sigarasını iliklerine dek çekti. Sonra bana eğildi.

«Ayılıyor. Kendine geliyor.» dedi.

Peş peşe hücre kapılarına yumruklar indi.

Şimdi daha kesik kesik, ama daha yoğun insan çığlıkları geliyordu. İnsan çığlıklarını betonun üstüne serpilen su sesi kesiyordu. Su sesi. Hücre kapılarında yumrukların patlayan sesleri. Pencerenin camını kapattım. Şimdi çığlıklar kuyudan çıkarcasına geliyordu. Süreli kadın dövüyorlardı. Süreli kadın sesi yankılanıyordu Sansaryan hanının duvarlarında.

Bu arada polisler iki kişiyi daha getirdiler. Birinin ceketinden sular süzülüyordu. Titriyordu. Islak kollarını kavuşturmuştu üşümemek için. Yalın ayaktı. Koltuğunun altında bir tek ayakkabı vardı. Saçları ıslanmış, alnına düşmüştü. Kesik kesik öksürüyordu. Diğerinin ayağı kan içindeydi. Tek ayağıyla seke seke yürüyordu. Elinin birinde ütü yanığı gibi bir iz vardı. Şişmiş ve su toplamıştı.

Islak olana arkadaşları kuru elbise verdiler. Dip odadakilerden biri pontolonunu soyundu. Battaniyeye sarındı. Giydirdiler. Havlularla kuruladılar. Bir sigara yakıp oturttular. Akşamdan saklanmış biraz yoğurt yedirdiler. Kuru elbiseleri giydikten sonra da dişleri birbirine vuruyordu.

«Elektrik verdiler.» dedi. «Buradan aldılar, gözlerimi bağladılar kapının önünde, merdivenleri indim. Saydım, doksandokuz basamak indik. Bir otobüse bindim. Gözlerim bağlıydı. Otobüsün içi iyice kalabalıktı. Kızlar da vardı. Herkes bir tanıdığını adını birbirine fısıldayarak buluyordu. Birbirimize kelepçeliydik. Beni bir kız arkadaşa bağlamışlar. Otobüs sarsıldıkça ellerimiz de sarsılıyordu. Yanımdaki kelepçeli arkadaşım, «Oynatma elini, kelepçe bileğimi kesiyor.» dedi. O zaman anladım ki, beni bir kız arkadaşa kelepçelemişler. Otobüs durunca çözdüler kelepçeleri birbirimizden. Beni nöbetçili bir kapıdan geçirdiler. Parola sordular birbirlerine. «Al kanat.» dedi yanımdaki, geçtik. Sonra bir odada açtılar gözlerimi. Elektrik bağladılar. Önce parmak uçlarıma. Sonra «Soyun.» dediler. Pantolonumu çıkardılar, gömleğimi soyundurdular. Kısa boylu şişman, 'tim' başı olan adam bana üç buçuk

sayfalık bir kâğıt uzattı. «Okumanız için on dakika. Düşünmeniz için on dakika dostum. Sizin iyiliğinizi düşünüyorum. Biz herşeyi biliyoruz. Herşey elimizde. Burada yazılanlar sizin işlediğiniz suçların ikrarından başka birşey değil. Adalete yardımcı olun ve bilin ki adalet de sizden yardımını esirgemeyecektir.» Yazıyı okudum. Yazının girişinde Akbank şubesini nasıl soyduğumuz, kimlerle soyduğumuz yazılıydı. İlk defa adlarını duyduğum insanlardı. Yazıya göre onlardan biri bizim çetenin elebaşıydı. Soygunu o yönetmişti.

«Ben Akbank olayında yoktum.» dedim.

«Bankayı soyarken soygunu görenler sizi teşhis ettiler.»

«Ben bu banka olayında yoktum.»

«Ama elimizde arkadaşlarınızın yazılı ikrarları var.»

«Evet biliyorum. Önceki gece göstermiş ve okutmuştunuz. Birinde benim elebaşı olduğum, soygunu yönettiğim yazılıydı. Şimdi bundan vazgeçmiş görünüyorsunuz.»

«Durum aydınlığa çıkıyor. Bu durum sizin lehinize Soygunu siz yönetmemişseniz, biz de yönetmişsiniz diye iddia etmiyoruz ki.»

«Ben bu soygunda yoktum. Başka birşey bilmiyorum.»

«Ama deliller. Deliller.»

«Birazdan o yüksek adalete yardımcı olan metodlarınızla benden de belki yeni deliller alabilirsiniz. Hattâ belki benim özel olarak Lenin'den bile emir aldığımı imzalatabilirsiniz. Kimbilir, ola ki Akbank soygunu meselesini Castro bile hazırladı diyebilirsiniz. Bundan ne çıkar?»

«Son olarak bir yabancı isim sarfettiniz, o kimdi?»

«Castro?»
«Kim?»
«Castro, Castrooo.»
Bu sırada ayaktakilerden birisi geldi, kısa boylu şişman adamın kulağına birşeyler söyledi. Adam başını salladı. Gömleğinin yakasını çözdü. Kravatını gevşetti.
«Benim Akbank olayı ile ilişkim yok. Ben Selamiçeşme'ye hayatımda hiç gitmedim bile.»
«Başlayalım öyleyse.»
Sonra volt arttırdılar birbirlerine sora danışa. Kenden verdiler. Ensemden, kulaklarımdan verdiler. Sonra volt arttırdılar birbirlerine ora danışa. Kendime geldiğimde üşüyordum ve bir arabanın içinde engebeli bir yoldan gidiyorduk...»

Koridorda bir serinlik. Geziniyorduk. Sabahın ayazı vurmuştu küçük penceremizden. Arkadaşları Mustafa'yı helaya götürüyorlardı. Kolu askıya alınmıştı. Göz çukurları derinleşmişti. Yürürken başını arkaya atıyordu. Birer kolda helaya gidenlere ben de katıldım.

Sonra sabahı ettik.
Eğer bütün geceler birbirinin üstüne aynı acılarla katlanmasa bu geceyi yaşamımda bir daha hiç hatırlamamaya çalışırdım.
Seni nerelere götürmüşlerdi? Ne yapmışlardı? Ne yapmayı düşünüyorlardı? Kimse bilmiyordu senin burada olup olmadığını. Kimse kimsenin nerede olduğunu bilmiyordu. Üşüyordum. Bu arada aşağıdaki çığlıklar kesilmişti. Kucakta iki ayağı da yaralı birisini daha getirip dip odaya attılar. Arkadaşları

havlularla, gömleklerle yaralarını sardılar. Suyla siliniyordu tabanı patlamış ayaklar. Suyla yara temizleniyor, sonra tütün basılarak sarılıyordu.
Yanımdaki hücre arkadaşıma, «Süreli aşağıdan kadın çığlıkları geliyor, sonra yukarıya erkek yaralılar çıkarıyorlar.» dedim.
Güldü. Eğildi, bir daha baktı yüzüme. Tekrar güldü. Küçülten, aşağılayan bir gülme değildi dudağının kenarındaki. Sevecen bir anlatımı vardı gülüşünün. «Sana öyle geliyor.» dedi. «Falakanın altında on dakika sonra en tok sesli adamın bile avazı kadın çığlığı gibi çıkar.»

Biraz soluklandım. Biraz rahatladım. Sen yoktun bu falakaya indirilenlerin içinde diye. Sonra birden çevremdekilere baktım. Utançla baktım. Düşündüğümden korkarak baktım. Kavgada yumruk saymak ve biz-siz ayırımına girmek duygusunun utancı bir süredir yaşadıklarımın acıları üstüne daha bir acı ekledi. Çevremdekilere bakındım. İçimden, «Verin bir sigara.» demek geçti. Durakladım. Caydım. Sigaraya gömülmek ilk yenilmek noktası olacaktı.

Müteferrikadan gelenler uykusuz ve üşümüşlerdi. Dip odada uyuyanlar kaldırıldı ve Müteferrikadan gelen sekiz kişi yatırıldı. Kahveci geldi. Yanında kendine yardım eden oğlu. Ocağı yaktı. Çayı vurdu. Demledi. İlk demden çay aldık ocaktan. Önce Mustafa'ya çay içirdik. Sonra hücredekilere çay gitti. Hücrelere çayı ben götürdüm. Gecenin bir yarısında hücreyi değiştirdiğimiz arkadaş kesik kesik inliyordu.

Vapur düdükleri kulaklarıma vurdu vurdu kaçtı. Vapur düdüklerinde öncelikle kızıma çakılıyordum. Aslında bu bir kaçmak oluyordu. İnsan zor yaşam dilimlerinde sevgileri bir kaçma noktasında düğümlüyor. Bu yaşanılan duruma biraz daha karşı koymak, baş kaldırmak oluyor. Yada daha bir belirginleşiyor durumun saptanması. Vapur düdükleri ve kızım. Bu bir üçgenin köşegenleri gibi süreli bende kesişiyor. Akşam saatlerinde ve sabahlarda vapur düdükleri durmamacasına yoğunlaşıyor, durmamacasına asılıyor beynime, yüreğime, soluğuma ve sonra seyreliyor vapur düdükleri. Bir koparmak gibi, bir başka yaşamın kapısını aralayarak insanda tükeniyor. Sonra tekrar vapur düdükleri. Sonra tekrar takılmış bir plâk gibi özlemde tek vurgulama. Martı kuşlarını, Kalpazankaya'nın martı kuşlarını, yada bilmemkaç vapurunun güvertesini yalayan poyrazı, yada bilmemne pasajında açılan bir Yeni Rakı kokusunu, yada çalınan bir kapıdan bir dostun gözlerine çakılmanın sevincini de yaşıyor insan elbet. Özlem, özleyenle özlenilenin sentezinde bir odak noktası buluyor ki, işte bu bende kızım oluyor. Sende bir başka vurgu, bir başkasında çok daha başka bir vurgu olabilir. Önemli olan insanın özlemlerde bir zayıf yere getirilip çakılması ve bir çaresizliğin zamanda insan beyninin doğurganlığı içinde dokuması durmamacasına. Ve elbette «bir ağaç gibi tek ve hür ve bir orman gibi kardeşcesine» bir yaşamın en yoğun diliminden. Dün nereden başlıyordu, bugün nereye varacak? Somutu simgeleyen bir soyutu vurmak da vapur düdüklerinde var. Kan, öfke ve yeni bir anlamak eşiğinde tek yıldızlı bir pencere. Kırmızı kiremit damlara açılan

bir pencere. Ve ara ara güvercinlerin konduğu bir pencere. Hatırladım bak. Geçen gece, dördüncü gecemdi, birden yine insan çığlıkları vurmaya başladı kiremitlere tabandan. Güvercinler kaçıp gittiler. Bir-iki çığlıkları dinlediler, sonra uçup gitti güvercinler. Şimdi çok seyreldiler. Ara ara uğruyorlar gene de, artık iyiden iyi bu damda eğleşmiyorlar. Bu damda uykuya vurmuyorlar. Yedi-sekiz güvercin birden çığlıkları aldılar. Uykudan dikildiler. Boyunlarını uzattılar yukarı doğru. Sonra biri kanat çırptı. Ardından biri daha, biri daha. Gittiler. Ve dönmediler hiç. Bir daha da burada durmuyorlar. Geçen gün kaçamak ekmek ufaladım dama. Bir süre sonra geldiler ve ekmek bitince uçup gittiler. Artık onları alıştıramayacağım bu dama herhalde. İnsan çığlıklarını, falakada boğazlanan insan avazını güvercinler, o yedi-sekiz güvercin, sanırsın İstanbul'da yada İstanbul'un Sirkeci yöresinde eğlenen tüm güvercinlere haber verdiler.

Çok koyu cay içiyormuşun. Çocuğa «Sırf dem olsun.» diyormuşun. Ve oradaki bütün çayların parasını sen ödüyormuşun. Sıkı sıkı sordum, «Hiçbir yerinde birşey yok. Gülüyor. Sıksık gülüyor, diyor çocuk. Ama senin yanındaki şalvarlı kızın ayakları hep kanıyormuş.

Dün sabah tanıştık bu kahvecinin çocuğuyla. Orta okulda bir oğlan. Sınıfını geçmiş. Babasından bisiklet istemiş. «Çalış, para biriktir, al.» demiş babası. Çalışıyor şimdi. Para biriktirecek ve bisiklet alacak. Akşamacak canı çıkıyor. Ama bir türlü yeterli para toplanmıyor sıkkın bıkkın bu yüzden.

«Ben sana burada yardım edeyim. Çayı demliyeyim. Sen de daha çok çay dağıt.» dedim. Gözlerinin içi parladı. Şimdi çay demliyorum. Ve gündüzleri içtiğin çayları ben dolduruyorum artık. Sekiz gün bekledim dostluğun koyulaşması için. Sonra sana mektup yazdığımı, götürebilirse sevineceğimi söyledim. Bugün simit aldığında mektubun kâğıdına saracak simitleri ve sen sanırım hemen tanıyacaksın benim yazımı. Aslında kolay birşey değil ya, sana haber iletmek istiyorum. Dikkatli ol, çocuğu bisiglet alma sevincinden bütün bütün söküp koparmayalım. Haşat ederler yavrucağı. Yüreğinde-

ki tüm insan sevgisini burar bırakırlar. Buradan dışarı serbestçe girip çıkanlar içinde bize en yakın olan bu çocuk. Çayın demlisini öncelikle hücrelere dağıtıyor. Bizim arkadaşlara veriyor. Polis amcalarına pek aldırdığı yok.
Geçende, «Karıları pişirsin demlisini, boşver.» dedi.
Aslında biliyorum sana mektup yazmak istemek tedbirsizliğin uç noktası. Ama ne öğrenecekler ki, bizimle ne çözecekler ki? Ben çocuk için endişeleniyorum. Bu kadarını sekiz günde konuşabildik. Musluk başında çay bardaklarını yıkarken. Çay demlerken...

Ve sana anlatmaya çalıştım cümle encamımızı. Burası biraz daha kalabalık ve biraz daha biz çoğunluktayız. Arkadaşlar tuvalete giderken gelirken nöbetçi polislerin bütün bütün kontrolü kalkıyor. Daha çok bu noktalarda konuşuyoruz. Geçen gün bana, «Ağabey, dışardan istediğin birşey varsa akşamları söyle, sabahleyin gelirken sana getirivereyim.» dedi.
Simit istedim. «Hergün gelirken yirmi otuz simit getir, her simit için sana yirmibeş kuruş fazla veririz.» dedim. Sevindi. Dün sabah simit ve çayla kahvaltı ettik. Siz bulunduğunuz odada daha bir azsınız. Üç kişiymişsiniz. Polislerin gözü daha bir üstünüzdedir. Simidin kâğıdını hemen dürüp büküp atma. Bu konuyu sürdürmek için dikkatli ol hiç değilse. Hiç değilse birbirimizden haberimiz olsun. Anlıyorsun değil mi? Bilirim, sen durumları fazla ciddiye almazsın. Yeterince almazsın demek istiyorum. Ama orta okula giden ve tüm şartlamalara

rağmen bize sıcacık davranan bir çocuğu bükmeyelim.

Biraz önce askısında boşlarla geldi kahvesinin oğlu. Başıyla beni musluğa çağırdı. Fincanları birlikte boşalttık ve bardakları yıkarken mektubu verdiğini, kimsenin görmediğini, odada bir tek komserin olduğunu, senin mektubu hemen koynuna sokup çayını komsere vererek helâya gittiğini söyledi. Nasıl sevindim, bilemezsin. Sen de yazınca bana ileteceksin, ama dikkatli olmanı isteyeceğim tekrar Odanız her zaman öyle boş olmuyormuş. Hiç olmuyormuş. Yazdıklarını sabahleyin versen derim.

Tesbihi ve tesbihin kordonuna dolanmış mektubunu aldım. Sen sekiz günde bayağı hapishaneci oldun çıktın. Sekiz gündür bunca cehennemin içinde ilk kez sıcak bir yaşam diliminde yaşadım mektubunu okurken. Çocukların Ankara'ya gitmelerine sevindim. Sanıyorum böylesi daha az yük olarak geçecek demektir.

Paramız yok. Bize biraz para yollarsan sevinirim. Dışarı ile temas kurmak mümkün olamıyor. Ama bugünlerde bir yerlerden düşer gelir. Aslında bizim ortak kasanın durumu son iki gün öncesine kadar oldukça iyi sayılırdı. Osman arkadaşın üstündeki paranın tümüyle takviye edilince iyiden iyi rahatlamıştık. Müdür de çocukların üstlerinde çıkan ve el konulan paralardan bir miktarını çözünce son derece rahattık ya, geçen sabah Müteferrika'dan onsekiz kişi birden getirdiler. Altısı işçi. Gümüş Motor'dan. Diğeleri Kadıköy'de öğrenci. Eczacılıkta okuyorlarmış. Burada, Kadıköy'de bir ev tutmuşlar, birlikte oturuyorlarmış. Geçen gece arkadaşlarını da toplayarak «Şöyle bir iki kadeh tokuşturalım.» demişler, sofrayı düzmüşler, sonra başlamışlar şarkılar söylemeye. Yandaki bir emekli subay rahatsız olmuş bu durumdan. Sıkıyönetime ihbarda bulunmuş. Hemen ekip gelmiş. Anarşist avı var diye. Kimisi kör kütük gençlerden. Kimisi daha bir ayıkça. Gelen subaylara biraz kafa mı tutulmuş, ne olmuş, doğru Müdüriyet, Müteferrikaya. Sabahleyin de yukarı çıkardılar. Kırk para yok üzerlerinde ve tam oniki kişiler. Aslında evden çıktıklarında ceplerinde biraz harçlıkları varmış ya, Müteferrikada soyup sovana çevirmişler. Kırk paraları yoktu geldiklerin-

de. Çay içecek paraları yoktu. Onları iki gün yedirip içirdik ki tükendik. Gece getirilenleri Müteferrikaya atıyorlar ve sabahleyin yukarı çıkarttılar mı metelik kalmıyor üstlerinde. İşçi arkadaşlarda pek para yoktu. Onlar paralarını Müteferrikada kaptırmamışlar ama ansızın sabahleyin evlerinden polis toparlamış.

Bir de taksi tutturmuş polis her birine. Evlerine ikişer polis gidip almış. Polisler araba tutturup, parasını onlara ödetiyorlar. Otuzar kırkar lira taksi parası verince metelikleri kalmıyor üstlerinde. Ve biliyor musun bu işçileri neden alıp buraya getirmişler? Fabrikalarda bugüne değin sol eğilimli olanların grevlerde, işgallerde, ortada dolaşanların tümünü toplayacaklarmış. Fişleyeceklermiş. Ve bunların burada kalma süreleri içinde fabrika sahipleri iş kanunu hükümlerine uyarak her birinin işine son verecek. Böylece bu hengamede fabrikalarda bilinçlenme düzeyine gelmiş, sendikalaşmayı birlikte toplu hareket olarak bellemiş kim varsa kökü kazınacak. İçerde kalanlar ürktükleri için, dışarda kalanlar ekonomik abluka nedeniyle bir yerlere getirilmek istenecekler. Kısacası işte bize biraz para aktarın. Akşamı ederiz de sabaha nice olur bilmiyorum.

Üstelik ekmek ve sigaradan başka hiçbir şeyin fiatını önceden bilmiyoruz ki. Biz burada toplu kaldığımız için birlikte kuruyoruz sofraları. Hastalar dışında paramız kadar yiyecek aldırıyoruz. Peynir zeytin, domates, ekmek. Ama müsriflik içindeyiz sanma. Kimi zeytin-domates, kimi peynir-domates. Ara sıra tandır baş aldırıyoruz. Ara ara sovanı bol ciğer. Hücre dışı olanlara yemekten yemeğe dip

odada bir araya gelme izni tanıyorlar. Nöbetçi polislerden biri başımızda duruyor. Burada insanların birbirleriyle konuşmalarından nasıl ürkülüyor, nasıl tedirgin olunuyor bilemezsin. Dip hücredeki hasta bir arkadaşın yemekten yemeğe hücresi açılıyor ve iki arkadaşımız ona ayran içirebiliyorlar. Dişleri birbirine kenetlenmiş, ağzını zorlukla açıp yoğurdu aktıyoruz. Üç-beş damla yutuyor yutmuyor, başıyla kızıyor bize. Ayaklarının ikisi de patlak. Omzu şiş. Üç cop yemiş aynı omzuna. Mor ve şiş. Kürek kemiğinin üstünde İtalya haritasını andıran çizme biçiminde bir morluk ve paskalya çöreği konmuşçasına bir şiş. Osman geçende ayran yerine limon aldırdı. limonata yaptı. İlk defa limonata içti. Biraz daha istedi üstelik. Dip odada bir sevinç yaşandı kulaktan kulağa, «Limonata istemiş», «Hepsini içmiş limonatanın biraz daha istemiş», «iyileşiyor mu demektir», «Yoğurt yerine bundan sonra Osman arkadaş hastalara limonata mı yapsak», «Yeni aklıma geldi. Daha önce düşünmüştüm ya, o paket içindeki meyva sularını istemiyorlar. Ondan vazgeçmiştim.», «Limon aldıralım da Mustafa'ya da yaralıların hepsine de limonata verelim», «Limonata yaralarını azdırmasın. «Eczacıya soralım, Hocaya soralım.»..

Ve nöbetçi polislerin birisinden limon alınmasını istedik. «Siktirin ulan dürzüler. Limon alınacakmış.» dedi. Sonra üç arkadaş dip odadan fırladılar polislere. Araya girdi arkadaşları. Hücrelerin kapısı açıldı. İkisi boşaltıldı. Dip odadan alınan iki karşı koyucu arkadaş ayrı ayrı hücreye sokuldular. Şimdi dip odada biri başından yanağından, biri dört dişi kırılmış iki yaralımız daha var.

Biri uzun biri kısa boylu iki genç polistiler. Kurstan yeni gelenlerden. Çanakkale'liymiş uzun boylusu. Futbolcuymuş. Sonra İstanbul'a gelmiş takımlardan birisine girmek için. Kendi deyimi ile İstanbul'un oynak kızları futbolunu yemiş bitirmişler. Sahaya çıktığında ayakları titrermiş. İstikbali sönmüşmüş. Belinde ve koltuk altında iki tabanca taşıyan, seke seke yürüyen, üç adımda bir havaya omuz atan, sık sık sol ayağını sağ pantolon baldırında, sağ ayağını sol baldırında parlatan, hergün nöbete ayrı bir elbise ile giren. Biri o. Diğeri Fahri mi, Fahrettin mi ne? Pantolonunun arka cebinde bükülmüş Tercüman gazetesi taşıyan Tepegöz. Yürürken mi kambur, gerçekten mi kambur belli olmayan. Tanırsın herhalde. Yok yok tanımazsın. Kızların nöbetini hiç almayan. «Kadın beklemem ben.» diyen Geçende Azra'nımların oraya çıkmıştı nöbeti de çay ısmarlayarak bizim nöbetçilerden biriyle değişti. Nöbetçi müdüre kâğıtlar imzalatarak «Yok arkadaş, her bi iş kanuni olsun.» diyen. Onlar işte. Tabancalarını soyundular. Dolaptan cop sıyırıp iki kişi birden daldılar hücreye. Bu sırada başkomser İsmail girdi koridora.

Ne olduğunu sordu. Öğrendi. Elindeki tomsonun dibiyle arkadaşın yüzünü kaktırmış. O zaman kırılmış dişleri. Kanamasını kesemedik bir türlü. Öfkelerinden eczacının hücresine de yanaştırmadılar. Öyle bir çâresizlik ki. Son dört tane aspirinimiz kalmış. Osman onu su bardağında ezdi erittı ve gargara yaptırdı. Belki çok geçersiz bir çâre ama, bize tomson dipçiği ile dört dişi kırılmış bir insanın ağız dolusu, ağız dolusu kan tükürmesini önlemek için ne yapacağımızı öğretmediler ki. Bu sonradan

geçersiz gibi gelen çâre mi işe yaradı, yoksa arkadaşın kanı mı tükendi de dindi bilmiyoruz. Limonata işi tuttu. Osman'ı ilk kez gözleri gülerken gördüm. Hepimizden yaşlı bir avukat arkadaş. Üstelik assubaylık sırasında hukuku bitirmiş. Daha bir hayatın özünde yuğrulmuş. Ve şimdi bir sevincimiz var. Hastalarımıza birşey içirebilmenin sevinci. Birşeyler yapabilmenin sevinci. Bu cehennemi aşırtmak sevinci. Zaman zaman kendimi bir sahra hastahanesinde sanıyorum. Bu imajı bende tek bozan görevlilerin tutumları. Hiçbiri hücrede günlerdir aç susuz yatan, her biri yaralı ve yaraları kanayan, inleyen insanlara aldırmıyorlar. Yüzlerinde tek bir kas bile acıya kıpırdamıyor. Yaralılara sağlam olanlarımızdan daha bir çirkin bakıyorlar. Yaralı olmaları onlar için bir aşağılanma nedeni bile oluyorcasına. Mustafa'nın kolu morarmaya başladı. Önce tırnaklarının ucunda vardı morluk, sonra parmaklarına dolandı. Sonra seyreldi, sonra bileğine geçti. İki gündür eczacı Hocayı da hücresinden salıvermiyorlar. Kirli bir morluk. Önce Osman'a sorduk «Sen hiç kangren gördün mü?» diye. Sonra bizim çaycıya, sonra herkes birbirine sordu. Hiçbirimiz de görmemişiz. Ve nöbetçi polislere gittik, anlattık. Dört kişiydiler. İkisi geldi, baktı. Birisi, «Boşverin yahu. Dirseğine kadar vakit var. Hele bir dirseğine gelsin. Keserler kurtulur.» dedi.

Bak, hiç silâh taşımadım hayatımda. Öldürmek ve öldürülmek işi geçmedi yani başımdan, ama öldürmek ve ölmek işini o noktada çok daha sentezli kavradım. Okula yeni başlamış bir öğrencinin «okumayı sökmesince» söktüm bu ölmek ve öldürmek işini..

Sen hiç kayıkla balığa çıktın mı? Kayıkla balığa sardığın bir gün tepende gök gürledi mi hiç? Deniz kabardı kudurdu mu altında? Başını kaldırdığında iki hain göz gibi gökyüzünde bulutlar sarktı mı tependen ve kürek çekerken kıyı kaçtı mı senden?

Mektubun önce böylesi birkarmaşaya soktu beni. Sonra iplik gibi çözüldü herşey. Ve saat 11'i 5 geçe güneşli bir Haziran öğlesinde buraya neden alındım, nasıl alındım çözüverdim. Sonra daha güç bir açmazın yumağına dolandı herşey.

Mektubunu tamamlayan bir başka olaya, ama aynı ürkütücü gerçeğe peş peşe çakıldım. Dip hücrede mektubunu okurken Harun çıktı geldi. Sorgusu dün bitmiş. Hücreden çıkardılar. Selimiye'ye sevkedeceklermiş. Evrakının tamamlanmasını bekliyorlarmış. Ve Harun'a işkence etmemişler hiç. Ne sövmüşler, ne vurmuşlar, bir dostluk üzerine sürmüş sorgusu. Buraya girdiğimden beri ilk kez zedelenmemiş bir insan gördüm. Sorgusu bitirilmiş ve yarasız bir insan gördüm. «Elektrik de vermediler mi?» dedim. «Vermediler.» dedi. Ve onu sorguya aldıklarında «K» grubunda elektrikli bir operasyon varmış. Harun'u önce içeri almışlar, sonra hemen dışarı çıkarmışlar. Harun'un önünde sürdürmemişler eziyeti. Bu hiç başvurmadıkları bir yöntem. Ankara'dan Siyasal'dan bir arkadaşımız vardı. Üç gecedir süreli çocuğu alıp alıp götürüyorlar, sabaha karşı getiriyorlardı. Operasyonlarda bekletiyor, sonra sıra ona geldiğinde «Yarına kalsın» diyerek ters yüzü ediyorlardı.

İlk gece aşağı kısma indirmişler. Beş kişiyi gözü-

nün önünde falakadan geçirmişler. Sonra sıra kendisine gelmiş. Ayakkabılarını çıkartmışlar, çoraplalarını çıkartmışlar. Park kanapesinin demirine kelepçeledikleri elini çözmüşler. Yatırmışlar falakaya, germişler ayaklarını. O yerde falakadayken önce kahve içmişler, sonra «Birer de soğuk vişne içelim» demişler. Vişneler gelmiş. Vişnelerini içmişler. «Alın bunu, yarın indirirsiniz. Sıra başında ha, unutmayın. Burada hak hukuk vardır. Adamın sırasını yemeyin ha.» demişler, yukarı getirip hücreye atmışlar. Ertesi akşam tekrar götürmüşler. Bu kez dört kızı almışlar falakaya. Üçünün ayakları patlamış. Tuzlu suya sokturmuşlar ikisinin ayaklarını, tekrar yatırmışlar. Üçü de falakanın altında bayılmış. Eğilmişler, kalplerini dinlemişler. Kalpleri atıyormuş. Sonra bunu gene park kanapesindeki kelepçeden çözmüşler. Yere yatırmışlar. Ayaklarını falakaya geçirmişler. Bu kez dondurmaları gelmiş. Çay bardağındaki dondurmaları yemişler. Gene o falaka işini yöneten, «Kısmetin yok arkadaş, sen gene yarına kaldın. Sıranı yemedik ha. Karılar geldi. Biz burjuva erkeğiyiz. Nasıl ulan, çakıyoruz biz de artık değil mi? Durumu kavradık. Bokların yüzünden lisanımız bozuldu. Olanak molanak, eylem meylem demeye başladık.» demiş. Sonra devam etmiü, «Biz burjuva erkekleriyiz, karılara öncelik tanırız. Dörty tane birden moskof orospusu bile gelse, sıra onlarındır» demiş. Sonra yere doğru eğilmiş, yerde falakada yatan arkadaşın pantolonunun önünü yoklamış, «Huylanma oğlum. Altını ıslattın mı diye bakıyorum. Bizde insanlık var. Islattınsa arkadaşlarının içine sidikli sidikli gitme sana don değiştirtelim.» demiş. Gene salıvermişler yukarı. Er-

tesi gece gene almışlar. Bu kez gözünü bağlamışlar siyah bir kadife ile. Uzunca bir süre yol gidilmiş. Merdivenler inilmiş, merdivenler çıkılmış. Sonra gözlerini açmışlar.

Dün gece falakada tanıdığı ayakları yaralı iki kızla, üç tane daha tanımadığı kız ve iki erkek varmış odada. Sonra bir makine getirilmiş. Kızlardan ikisini soymuşlar bellerinden yukarı. İkisinin memelerine bağlanmış tel. Birinin yaralı ayağına bağlamışlar. Diğerinin kulaklarına. Beş kişiyi birden aynı anda ceryana vermişler. Sonra copa benzer lastik parçasını elektriğe bağlamış, kızların bacaklarında, anüslerinde gezdirmişler. Bunu yaparken etekliklerini çıkartmamışlar. Elektrik verilen copa benzer âleti önden soktuklarında da soruyorlarmış durmadan «Kız mısınız?» diye. Ve üçü birden bayılmış kızların. Yalnızca ayaklarındaki yaraları elektriğe bağlı olan iki kız bayılmamış. Erkeklerden ikisini de elektrikte tutmuşlar bir süre. Copa benzer âleti bacaklarının arasında gezdire gezdire donlarının içinden önlerine dayadıkları zaman, kollarından ve ayaklarından zincire bağlı kızlar kapsülü ateşlenmiş bir füze gibi gerilip yukarı atıyorlarmış kendilerini ve kolları geriliyormuş zincirde. Ayakları geriliyormuş. Kelepçe demirlerinin kenarından kan sızıyormuş. Bizim arkadaşın gözlerini gene bağlayıp, Müdüriyete getirmişler. Gene falakaya götürmüşler. Elektrikte konuşmamış olan üç kızı yıkmışlar önce falakaya. Etekliklerinin altına falakadan önce pijama giydirmişler. Elektrikten bitkin üç kız daha ayaklarının altı patlamadan bayılmışlar falakada. Sonra su dökmüşler üstlerine. Kovalarla. İkisi ayılmış. Ayılanların birisi uzatılan kâğıtları

imzalamış. Tam onbir sayfa kâğıt imzalatmışlar. Diğeri imzalamamış. Üçünü birden götürmüşler. Gene bizim arkadaşın kelepçelerini park kanapesinden sökmüşler. Falakaya yatırmışlar. Gene kahveler söylenmiş. İçmişler kahvelerini. Gene bu işleri yönetenleri gelmiş başına, «Sen yarına kalmışın arkadaş, nasipsizsin. Kusura bakma. Avratlar geliyor durmadan. Ne kadar da çok moskof yetiştirmesı kızışmış karı var.» demiş. Sonra eğilmiş, «Bunların her birini kullanıyormuşsunuz ha. Önden arkadan kullanıyormuşsunuz. Vali muavininin kızını bile düşürmüşsünüz tongaya ha. Piçlerinizi de paketleyip denize sallıyormuşsunuz.» demiş. Falakada yatan arkadaş başını hafifçe doğrultmuş, ağzının ortasında döndürdüğü balgamı komserin suratının ortasına yapıştırmış.

Sonra yıkmışlar oğlanı falakaya. Geldiğinde iki tabanı birden patlaktı ve üç saat baygın yattı. Ertesi sabah müdür geldi. Yanında üç yabancı daha vardı. Olayı sordular. Tek kelime konuşmadı arkadaş. Müdür, «Pekala, mutlak konuşursun yiğidim.» dedi ve gitti.

İskenceye tabi tutulmayacak olanları hiç değilse işkence operasyonlarında tutuyorlardı. Harun'a bunu yapmamışlardı. Harun'un raporu vardı kanser olduğuna dair. Biliyorlardı. Tutuklanınca ilâçlarını kullanmak için başvurmuştu, ses çıkarmamışlardı. Harun'la uzun uzun konuştuk. Ve senin mektubunu bütünledi Harun. Meğer Şükrü Babamız yönetimin becerikli bir ajanıymış. Olaylar patlak verince. «Aman saklanacak olan varsa bana getirin. Beni kimse aramaz, buralarda kimse-

nin aklına gelmez. Çocukları saklayabildiğimiz kadar saklamak gerek.» diye çırpınması belirlendi bir güzel.

Nasıl da heyecanlıydı. «Bu şiddet eylemleri sürmelidir. Başladıysa durdurulmaz. Durdurulmamalıdır. Dünyanın her tarafında böyle olmuştur. Halk şimdi işe kenarından bakıyor ama eylemler sürdükçe mutlaka katılır. Bu arada halka olayı iletici mesajları yayınlamak da yazarların, gazetecilerin, yani devrimci yazarların işidir.» diyordu ve bizden görev bekliyordu. Bu görev için evindeki iki olan herşeyi, hatta son yorganına kadar herşeyini satabileceğini belirtiyordu. Beni korkak ve hesaplı buluyordu. «Devrimcilerin tümü örgüt içinde birleşmez. Devrimci, kavga başladı mı ne yapacağını bilen, bulan adamdır.» diyor, Lenin'den, Lenin'in kızıl süvarilerinden örnkeler veriyordu. Aslında bu denli aşırı inanmışlıktan sen ve ben kuşku duymuyorduk. Söylediklerinin bizde bir etki bırakması, bizi bir yere itmesi mümkün değildi. Sekiz on aylık dostluk düzeyinde, daha 12 Mart öncesi başlayan dostluk düzeyinde Şükrü Babanın kurgusunda süreli 12 Mart sonrası hazırlığı vardı.

Durmadan bizi 12 Mart'ta yaşadığımız olayları kurmaya sürüklüyordu. Süreli demokrasinin bittiği yerde varolmaya çağıran, bunu kuran bir yapısı vardı. İstediği yasaklanmışı bizde oluşturmak için her seferinde paralar öne sürüyor. «Bu olayın, bu kurgunun gerektirdiği parayı bulurum.» diyor, her seferinde para miktarını arttırıyordu. Bir seferinde «ikiyüz bin liram var. Bu bir emlâk satışından geldi. Bunu mutlaka inancımız doğrultusunda harcaya-

lım.» diyor ve bizden devrim, eylem önerisi bekliyordu. Ve 12 Mart öncesinde Demirel iktidarının çok güçsüz olduğunu, devrimci eylem için zamanın mutlak oluştuğunu belirtiyordu. Hiçbir seferinde umut alamıyordu benden ve kızıyordu. Ve öfkeleniyordu. Dostluğun tiyatro, yemek içmekten öteye geçmediğini belirliyor ve devrimci terörün birgün bunun hesabını bizden soracağını ileri sürüyordu. Seninle hiç konuşmamıştık ama zaman zaman artık rahatsız oluyorduk bu denli atak ve bu denli hesapsız konuşmalardan. Sonra üç arkadaşın sana gelmişti. Karşı çıkmıştım, senin evinin saklanmak için güvenceli olmadığını düşünerek. Cümle çâresizliğin ortasında aklımıza Şükrü Baba gelmişti de çocukları Şükrü Babalara götürmüştün. Üç dört gece orada kalmışlardı. Bir gece çocuklar oradayken polisler gelmişti evi aramaya. Ve çocuklar Şükrü Babanın yeğeni olarak tanıtılmıştı aramada gelen polislere. Aranılanlardan hangileri olduğunun saptanması için oynanmıştı mutlak bu oyun. Ve bu noktadan sonra çocuklar çıkmışlardı Şükrü Babanın evinden. Ve her birinin peşine polis takılmıştı o noktadan sonra. Şükrü Baba direnmişti. «Pasaport yaptırayım size ve çıkın gidin.» diye. Böylece çocukları hava alanında kaçak pasaportla yurt dışına çıkmak isterken yakalatacaktı ki, bu durumda kamuoyu için daha iyi kozlarla oynanmış olacaktı oyun. Gazeteler boy boy resimleriyle «Anarşistler sahte pasaportla yurt dışına kaçarken yakalandı» diye verecekti haberi. Çocuklar yurt dışına gitmek istemediklerini ,suçları olmadıklarını, sadece ortalığın yatışmasını beklediklerini söylemişlerdi. Şükrü Baba pek doğru bulmamıştı bunu, ama fazla ısrar

da etmemişti. Vita fabrikasında önemli bir işi olan pilot emeklisi Şükrü Baba. Arkadaşlarını güvenilir bir yere yerleştirmek istediğin zaman tüm dostlarının içinde ilk aklıma gelen Şükrü Baba. Siyasi bir yönetim ajanı. Olaylar kuran, olaylar doğuran bir ajan. Yüz bini, ikiyüz bini bir solukta olayları kurmaya yatırabilecek, bunu teklif edebilecek önemde bir ajan. Mahir Kaynak ve diğerleri. Şükrü Baba. Harun'a senin bana söylediklerini sorgusunu yapan polisler söylemiş üstelik. Ve temelde Şükrü Babaları sorguda açıklayacak kadar bütünleşmemiş bir yönetim. Ressam Nihat için ne diyeyim? Hiçbir bilgi yok ki elimde. Sadece Şükrü Babayı Nihat tanıştırdı bize. Eski bir 141-142 suçlusu olarak, İzmir tevkifatında tutuklandığını anlattı. Nasıl tutuklandıklarını uzun uzun dinledik sonra gecelerce rakı masalarında. Ve şimdi öğreniyorum ki İzmir tevkifatının kurucusu ve oluşturucusu da Şükrü Babaymış. Eski tüfeklerin çok yakından tanıdıkları bir ajan eskisiymiş. Ben çok para harcamasından kuşkulandıkça ,Vita'dan yedi-sekiz bin lira aldığını, ayrıca emekli maaşı olduğunu, karı koca ayda on bin lirayı yiyemediklerini söyleyen Şükrü Baba. Çocukları evlat edinmek isteyen Şükrü Baba. Eylem için öne atılmamızı kurmaya çalışan Şükrü Baba. Ve galiba Nihat'ı da tutuklamışlar da, Şükrü Baba meydanlarda yok. En azından 296'ya giren suçlu Şükrü Baba. Bir ajan eskisinden biz ucuz kurtulduk sayılır. Belli bir dünya görüşü ile onun çatmak istediği bağdaşmayınca ucuz kurtulduk sayılır. Belki de daha birçok olayda parmağı olan Şükrü Baba. Arkadaşlarımız adına yüklenilmiş sorumluluk ötesinde ucuz kurtulmak. Ve Harun'la konuştukça daha bir ipliğin yumağı çözüldü bende

Olaylar nasıl yuğruldu anlıyorum. 12 Mart sonrasında soluklu dergilerden birisi de Halkın Dostları'ydı Birgün Günay'ın yazıhanesine uğramıştı Şükrü Baba. Elinde bir Halkın Dostları vardı. Bize salık verdi dergiyi. «Okunması, okutulması gerekli bir dergi.» dedi. «Alınmalı bu dergi, köylere, Anadolu'ya dostlara postalanmalı.» dedi. Sonra «Topluca alıver de parası benden. Yüz-ikiyüz kadar. Anadolu'ya arkadaşlarına postala'» dedi. Ben karşı çıktım. «Seni istersen yap bunu. Bu dönemde Anadolu'daki kişileri tedirgin edebilir.» dedim. Kızdı. Beni aşırı tedbirlilikle suçladı. Sonra derginin yeni sayısını aradığını, daha çıkmadığını söylediklerini haber verdi. «Nihat'ı dün gördüm. Dergi baskıdaymış, ama paraları yokmuş.» dedim. Çok üzüldü. Hayıflandı. Örgütsüz olmanın ne kadar yanlış olduğunu, benim hiç değilse bu denli bir örgütlenmenin başına geçmemin gerekli olduğunu savundu. Bir kere daha ona «Ben Emek grubundanım.» diyerek Behice Boran'ın başkan olmasından sonra partiye yeniden kaydımı nyapılması için başvuracağımı, o güne kadar beklemenin doğru olduğuna inandığımı, bu oluşan olayların dışında kaldığımızı, olayı kuranların kendi hesaplarını yapmış olduklarını, bu hesaba dışardan karışmanın hariçten gazel okumak olduğunu söyledim. Damarları şişti. «Mutlaka çıkması gereken bir dergiye bile el vermekten korkuyorsun.» diye azarladı beni. Ben derginin çıkmasına karşı durmadığımı, ama dergi yaşasın derken bir örgüt kurmaya itilmenin gerekli olmadığını, eğer derginin yaşaması gerekli ise ve tek başına el vermem nereye kadar mümkünse oraya kadar vereceğimi söyledim. Günay bile bana kızdı üstelik.

Şükrü Baba bu dergiye beşyüz lira vermek istediğini söyledi. Parayı almadım. «Haber veririm, yarın uğrarsınız, burada siz verirsiniz.» dedim. O sırada Nihat'lar geldi. Onlara durumu anlattım. Ve ertesi günü benim Yeşilyurt dönüşü Bakırköye uğrayarak parayı ondan almamı ve Nihat'lara vermemi istediler. Direnmedim artık. Ertesi gün uğradım ve beşyüz lirayı bankadan çekti verdi. Ben de Nihat'a teslim ettim. Ve ajandı demek Şükrü Baba. Ve olayları kuran bir ajandı demek. Tansiyonun yükseltilmesini çatan, bunun için bol para harcayan, bol para teklif eden bir ajandı. Bir yerinden yakalanılmıştı işte. (x) En uzak olanı bulaştırmak. En dışında olanı içeri almak. Bu bir politikaydı. Bir kaosun içinde bir temizliği sağlamak, dikensiz gül bahçesi yaratmak. İşte en yakın dostlarımızdan, işte yaşamını kimi övgüleyerek kimi üzerine soru işaretleri çekerek dinlediğimiz bir ak saçlı, yaşamak dolu ajan Devrimci İpratiğe armağan edilecek bir tip. Yaşlı gözlerle devrimi özleyen bir aktör. Ajan - provokatör aktör. Bir de bizim dostlarımıza bizden gelen bir zararı yaşatmasaydı. Bu açıklanmadığı sürece, üzerine kapaklanılmadığı sürece, ödenmediği sürece insanın çevresinde süreli bulanık bir fanus yaratacak rastlantı. Harun benimle konuşurken olaya boyutları içinde bakıyordu üstelik. Anlıyordu. Ama kaç kişi olayların odak noktasında Harun kadar olayları araştırarak yorumlar ki?..

(x) Ve 12 Mart kendi üstünden geçmesin diye Demirel her çâreye başvurmuştu. Sonra Meclisten hesap soruyordu, «Devlete karşı çekilen bu silâhlar harçlıklara alınmadı.» diye.

Bugün onbirinci gün.

Beş yaralı getirildiler sabahleyin. Harun dahil onbir kişiyi Selimiye'ye yolladılar. Altı işçi tahliye edildi. İşçiler sekiz gün önce getirilmişlerdi. Üç gün önce iş yerlerinden yollanılan kâğıtları kendilerine tebliğ ettiler Müdürün odasında ve işlerine son verildi. İşverenler işlemiş aiacaklarını da vermişler. Ayrıca gözaltında oldukları için herbirine üçer yüz lira açıktan göndermişler. Altısı da almamış parayı, İşveren vekili işini bitirip gittikten sonra Şube Müdürü işçileri odasına çağırdı. Onlara kahve ikram etmiş. Öğüt vermiş. Önce sormuş kaç çocukları olduğunu teker teker. Sonra dosyalarını getirtmiş, incelemiş. Her biriyle ayrı ayrı konuşmuş. Dördünü yollamış. İkisine buradan salıverilecekleri güne kadar düşünmelerini, eğer iş isterlerse kendilerine yardımcı olacağını söylemiş göndermiş. İşçiler Müdürün odasındayken iki işçinin karıları gelmiş. Yağda kızartılmış hamurla gözleme getirmişler kocalarına. Müdür bekletmiş ikisinin karısını, sonra karılarıyla yüzyüze konuşturmuş.
Altı öfkeli adamdılar. Oyunu anlamış altı öfkeli adam. «İşveren kurtuldu bizden. Gayrı kına yaksın, çözer sendikayı. Vurur kafasına bizden gayrısının, alır lokmalarını ağızlarından. Hep biz düşerdik iş-

çinin önüne. Sabah sekizden akşam dokuzlara, onlara kadar çalıştırdık. İşveren «Gidin» diyene kadar. Sonra ilk biz girdik sendikaya. İlk bizi attı işten. Ama çıkmadık fabrikadan. İşçiyi tümden sendikaya yazdık. İşçiler topluca işi bıraktılar fabrikada. Kimse iş yerinden ayrılmadı da. «İşgal edildi fabrikam» diye polise başvurdu. Valiye gittik, durumu anlattık. Sonra vali işverene «Bu işi tatlıya bağla, mesele çıkartma» demiş. Sendika diretti. İşveren birinci kez sendikalılığımızı kabul etti ve sekiz satten fazla çalıştırmamaya söz verdi. Bizi de tekrar işe aldı. Sonra sözleşmeye gittik. İşçi işçiliğini bildi, ama patron yaptı oyununu. Gün onların günü, zaman onların zamanı. Baksana polis gözaltına aldı bizi, sonra işten çıkardılar. Sonra iş teklif etti polis müdürü. Babalık edecek bize. Ne yaparsın...»

Ve altısı birden işverenden gelen işlemişlerini çıkartıp kutuya koydular ortak kasaya. Yirmişer lira ayırmışlardı kendilerine. Paramız vardı. Almadık «Bitince alırız. »dedik. Sonra geçti o gün. Bu sabah tahliye ettiler. Giderken, polisler kafamızdayken, bana usulca bir zarf bıraktılar. Son dakikada. Ayamadım. Polisler işçileri koridora çıkartıklarında âzeri yazılı zarfı açtım, içinde üçyüz lira çıktı. Ortak kasaya bırakılmış üçyüz lira. İşten çıkarılmış altı işçinin son nafakalarından bölünmüş üçyüz lira.

Bol limon aldırdık bugün. Mustafa'nın elinin şişi biraz geriledi. Hücresi üstünden kilitlenmiş arkadaşa getirip bir kâğıt imzalattılar ve aldılar götürdüler.

Size de limonata göndereceğiz. Osman bol limonata yaptı bugün. Dip hücrede yatan yaralı arkadaşa limonata vermek istedik. Osman aldı götürdü limonatayı. Bakalit yoğurt kasesini yıkamış, içine doldurmuştu. Polislerden biri, «Olmaz» dedi. Osman, «Size bırakayım, siz veriverin» diye itiraz edince yerinden kalktı, tası aldı, hücre kapısının altından döküverdi. İlk kez Osman'ı öfkeden titrerken gördüm. İlk kez Osman'ı ölçüyü kaçırmış gördüm. Yüzünü yıkadık. Bir çocuk gibi küstü Osman. Dünden bu yana yemek yemiyor, çay içmiyor. Akşama zorla, sertlikle, yumuşaklıkla, anlatarak nasıl başarırsam, öyle işte, yemek yedireceğim Osman'a.
İşçiler gitikten az sonra üç adam çıktı geldi.
Buraya tıkıldığımın ilk günü hücrelere giden koridorun başındaki tek hücrede kaşı ve ayakları yaralı yatan arkadaşın başında durdular. Başı duvara dayalı, yarı baygın yatıyordu. Bugüne kadar altı kez operasyona götürülmüş ve ikinci operasyonda ayaklarının ikisi de patlamıştı. Benim geldiğim gün ikinci operasyondan yeni getirilmişti. Ayakları kanıyordu. Daha sonra aralıklı aralıklı tam dört kez daha alıp alıp götürmüşlerdi. Ayaklarının altı parçalanmıştı artık. Baygındı. Dün bir pansumancı göndermişler ve ayaklarına pansuman yaparak sarmışlardı.

Üç adam önce dürterek uyandırdılar arkadaşı. Uyuyor muydu? Baygın mıydı? Bellisiz. Başını dayadığı duvarda sürterek doğruldu. Boynunu duvardan çekti. Omuzlarını kıstı. Bir süre dik durmaya çalıştı, ama başaramadı. Gözleri açıktı ve kafasını hücrenin duvarına dayadı tekrar. Gözlerinin teki ara-

landı, teki kapandı. Işık batıyordu gözüne. Adamlardan biri eğildi. Eliyle yanaklarına ufak ufak vura vura ayıltmaya çalıştı. Sonra, «Bak Rasim, öleceksin oğlum. Elimizde kalacaksın. Kes bu inadı. Yazık olacak, acıyorum sana.» dedi. Arkadaş kafasını geriye kaçırdı. Güçlükle topladı kendisini. «Defolun.» dedi. «Defolun.» Sonra başı önüne düştü, omuzları geriye kaydı. «Görürsün sen dürzünün oğlu. Ulan o falakanın altında kimler konuşmadı. Ne anlı şanlı yiğitler eridi gitti.» dedi. Kalktı. Koridora doğru yürüdü. Sonra tekrar geriye döndü.
Sargılar içinde, ayakları parçalanmış arkadaşın ayaklarına tekmeler atıyordu. «Soracağım sana. Soracağım. Bak nasıl konuşacaksın.» Arkadaşın başı temelli düştü.
Polis giderken bağırdı. «Ayılınca indirin aşağı.»

Bugün onbirinci gün..
Kimi ara ara darlanıyorum ya, yine de insan herşeye alışıyor. Burada doğmuşum, burada büyümüşüm ve burda ölecekmişim gibi geliyor bana. Artık geceyarısından sonra geceyi bölen,) parçalayan, yırtan insan avazlarına bile alıştım galiba. En çok buna endişeleniyorum. Giderek daha bir az gerer oluyor o gece yarısından sonra falakada bağıran kadınlar, erkekler. Bugünlerde işleri çoğaldı da aynı anda üç dört kişiyi birden falakaya yatırır oldular. İlk iki gece hücrenin betonu omzumu oymuş bitirmişti. Sonraki geceler o tek yıldızdan başkasını kendine sığdıramayan pencerenin karşısında bir tahta kanape var, oraya kıvrılıp uyumuştum da tahta batmıştı belime, sırtıma. Şimdi artık tahta üstünde yatmak da pek bir yerlerimi ağrıtamıyor. İn-

san kısacık bir zaman diliminde pekçok şeye alışıyormuş. Koridordan sıyrılıp bu deliğe tıkıldığım gün ayağımı attığımda girişteki tek hücrede ayaklarını dışarı uzatmış yatan arkadaşın başındaki kanı, ayağının dibindeki kanı görünce duvarlar üzerimde üzerimde kesişmişlerdi. Yer kaymıştı ayağımdan. Ve nereye basacağımı bulamamıştı ayaklarım. Gözlerime kırmızı iğneler girmiş çıkmıştı. Sonra bu ilk görüntünün oluşumlarında onbir gün tükettim. Şimdi geriye dönüp baktığımda çok ürperiyorum, yarını kurcaladıkça daha bir bencil, daha bir insanın kendisinde düğümlü sancıları başlıyor, ama giderek herşey bir tükenme noktasında da olsa oturuyor. Bu, insanın olayda kendini arıtması. Direncin çoğalması ve birikimin insan yüreğinden insan beyninde noktalaması kendisini.

Bugün onbirinci gün..Bugüne dünden daha hazırlıklıyım. Yarına bugünden daha güçlü olacağım Bu, doğanın insanda bütünlenmesi...

Dün sabah Aygül geldi.

Çay içiyordum. Nöbetçilerin oturduğu koridorun başına iki polis birden girdi. Ellerinde bir kâğıt vardı. «Tanju Cılızoğlu.» dediler. Duydum. Elimdeki bardağın içinde çay dondu. Buz kesti saçımdan baş parmağıma ve kanım bir soğukluğu dolandı durdu. Sonra kalbimin hırçınlaşması ile birden bir bir sıcak yaladı ensemden içeri. Terlediğimi hissettim. Üstelik beni ne zaman götürecekler ve ne zaman arkadaşların başına gelenler bana da gelecek diye beklemekten bir alışmışlığı yaşadığımı sanıyordum. Burada ameliyata alınmayı bekleyen hastalar gibiyiz. Kahve ocağının altındaki musluğa gittim. Yüzüme su serptim.

Polisler seslendiler: «Tanju Cılızoğluuuu...»
Yavaş yavaş koridoru geçtim. Nöbetçilerin olduğu yere geldim. Polislerden biri, «Gel.» dedi. Yürüdük. Koridorun başındaki küçük bir odaya soktular beni. İnanılmaz birşey görürcesine Aygül'ü karşımda gördüm. Acıbadem'deki kız lisesinin yanındaki tüm badem ağaçlarının çiçekleri açmıştı. Badem ağaçlarının çiçekleri bir yanıp bir sönüyordu. Üşüyordum. Üşümek artan azalan ürpertilerle sarmıştı tüm bedenimi ve ağzımı açtıkça üşümem artıyor çenelerim atıyordu.

«Beş dakika.» dedi beni hücrelerden alan polis. «Yalnız beş dakikanız var.»
İkimiz de polise baktık. Aygül'ün yanakları kızarmıştı. Yanakları hep kızarır mıydı, yoksa hiç kızarmaz mıydı, hatırlamıyorum. Dokuz yıl evli kaldığım bir kadının o anda gözlerinde ilk defa tanımadığım bir sevinci görüyordum.
«Bir yerinde birşey yok ya» dedi.
«Daha sorgumu yapmadılar» dedim.
«Ne zaman yapacaklar?»
«Bilmiyorum.»
Yüzü karardı. Anladı ne demek istediğimi. Yanağının kenarındaki incecik tüylerin dikildiğini gördüm.
«Kızım iyi mi?»
«İyi ya»
«Evet?»
«Hasta falan değil. Ama senin seyahatte olduğuna inandıramıyoruz onu. «Babam nereye gitse bana mektup yazardı.» diyor. Babaannesine geçen gün telefonda «Babaanne, benim bamam öldü mü yoksa?» diye sormuş.»
«Gazeteleri sökebiliyor mu?
«Pek sökemiyor ama radyo dinliyor. Dün akşam gördüm, Deniz Gezmiş'in resmini gazeteden kesmiş, okuma kitabının arasına sokmuş. Anneannesi karşı koymak istedi. «Bütün çocukların çantalarında gazetelerden kesilmiş Deniz Gezmiş'in resmi var, ben de istiyorum» diye tutturdu.»
Odanın içinde küçük adımlarla volta vuran polis yanımıza geldi.
«Kendiniz dışında herhangi birşeyden konuşmak yok. İki dakikanız kaldı zaten.» dedi. Sesinde bir sertlik yoktu.

«Oylum'a benim Deniz'in yakalanan arkadaşlarıyla beraber olduğumu söyle.» dedim. Sonra annemi sordum.
Aygül, «Bir ihtiyacın var mı» dedi. «Bu sabah vapurda gazetede okudum gözaltına alındığını. Ergin'i aradım. Erdoğan'ı aradım. Beni Mesut Beye yolladılar. Mesut Bey görüştürdü bizi. Evde arama yaptılar. Geçen gece sabaha karşı. Yalnızdım. Saat üçte kapıyı odunlarla vurarak uyandırdılar beni. Melahat Hanım çıkmış, kadıncağız, «Durun, kız korkar, ben sesleneyim.» diye çırpınıyordu. Kalktım, açtım. Onlardı. Evi aradılar. Kitaplarının içinden seksenbeş tanesini alıp götürdüler. Ama götürmek için ayırdıkları küme yerine götürülmeyecek olanlardan aldılar. Askerlerin başındaki yüzbaşı bir tuhaf, ne söylediğini bilmeyen bir adamdı.
Evli olup olmadığımızı sordu. Sonra niye ayrıldığımızı sordu.
«Bu sizi niye ilgilendiriyor?» dedim.
«Belki siyasi fikirleri yüzünden ayrılmışsınızdır.» dedi. Sonra, «Bu kitapların hepsini okur muydu;» diye sordu.
«Hepsini okurdu. Kendi kendine yüksek sesle konuşurcasına.»
«Bu kadar kitap okuyan bir adam her halde kadın için çok sıkıcıdır.»
Bütün cinlerim tepemdeydi. «Sıkıcı olup olmadığını hiç düşünmedim ama bu kadar anlamsız konuşmazdı.» dedim. Omzu tek yıldızlı, eli tomsonlu bir çocuk vardı. Gülümsedi. Sonra korktum kendi yaptığımdan.»
«Yeter artık bakalım. İki dakika da geçiyor.»
Kolumdan tuttu polis. Bu kez biraz sert tuttu. Ko-

ridora çıktım. Aygül arkamdan koştu. «Bir dakika.»
Durduk.
Çantasından iki tane yüz lira çıkardı.
«Gelmeye ansızın karar verdim. İşde çalışırken. Bunu alıver şimdilik. Ay sonu, kusura bakma.»
Para elinde duruyordu. Alamıyordum. Beynimden organlarıma varan köprüler yıkılmıştı. Polis parayı aldı, bana uzattı. Sonra kolumdan sertçe çekti. Yedi yaşındaki kızım ve Deniz Gezmiş'in resmi. Ve falakaya yıkılmış kızlar. Falaka, Oylum, polisler bir masal dünyasına girmişlerdi. Tabanı patlamış ayaklarla dans ediyordu Oylum peri elbiseleri içinde. Ve polisler ellerinde makas Oylum'u kovalıyorlardı. Bir sivrisinek gibi polislerin makaslı ellerinden kanatlarını çırparak kaçıyordu kızım. Sonra koridor bitti. Teslim ettiler. Teslim aldılar. Kahvecinin çırağı gözüyle musluğun altına çağırdı beni. Süpürgenin yanına senin mektubunu büküp atmıştı. Aldım koynuma soktum.

Ölümün sarısını tanır mısın sen? Ölümün sarısı doğada yalnız ölümün eşiğindeki insanın yüzünde vardır. Canı çekilmiş bir sarıdır bu. Alından dudaklara çizgi çizgi inen bir sarıdır bu. Kara bir sarıdır. Uçuk ve kirli bir sarıdır. Ürküten, insana acı veren bir sarıdır. Ölüm öncesinde insanın gözlerinde bir ölüm sarısı vurgunu vardır. O ölüm sarısı insanın yüzünü yaladı mı, gayrı vade dolmuş demektir.

Kitapcı Zeki Müteferrikadan falakaya götürüldüğünde ve oradan yukarı hücrelere getirildiğinde yüzünde bir ölüm sarısı vardı. Gözleri bir ölüm sarısından bakıyordu.

Dükkândan almışlardı Zeki arkadaşı. Sonra getirip Müteferrikaya atmışlardı. Duvarları küf kusan ve Ağustos'ta insanı ürperten bir nemliliği olan Müteferrikaya. Oniki saat kalmıştı. Müteferrikada. Buraya getirilmezden önce doktora gitmişti. Hastaydı. Kalbi ağrıyordu. Doktor kesinlikle sırt üstü yatmasını ve hiçbir işle uğraşmamasını sıkı sıkı tenbih etmişti. Dükkâna gelmişti. Para alacak, dükkandakilere söyleyeceklerini söyleyecek ve eve gidecekti. Geldiğinde üç sivil polisi kendini bekler buldu. Beklemekten yılgın. Günlerdir beklemekten sıkıntılı üç polis. Beklemekten vardıkları yılgınlık

noktasında Zeki'ye öfke kustular. İlacına, doktoruna bin küfür saldılar, Zeki'yi bir pamuk çuvalı gibi yoldan çevrilmiş arabanın içine tıktılar. Cağaloğlu'ndan Müdüriyet. Eleri kelepçeliydi Zeki'nin ve elinde doktorun verdiği altı saatte bir içeceği hapları vardı. Polisler ellerini onun cebine sokup Cagaloğlu'ndan Sirkeci'ye tutulan otomobilin parasını verdiler. Polislerin kaç para aldıklarını bilmiyordu Zeki. Müdüriyetin kapısından ite kaka, muştalıya Müteferrikaya tıktılar Zeki'yi. Öfkelerinin nedeni Zeki hastaydı ve ayakları istekli yürümüyordu. Adımlarını kararsız ve sağlıklı bir insanı usandıracak kadar yavaş atıyordu. Polisler sağlıklıydılar. Zeki nin kalbi ağrıyordu ve elinde ilâçları vardı. Polisler Zeki'ye inanmıyorlardı. Soluksuzluğunu, tükenmişliğini bir oyun sanıyorlardı. Zeki'nin bulunduğu durumdan kaçması sanıyorlardı. Ve polisler ölüm sarısını tanımıyorlardı. Zeki'yi on metrelik Müdüriyet aviusunda üç-beş kez muştaladılar, ittiler. Birisinde sendeledi Zeki. Malta taşının üstüne düştü. Kafası yere vurdu. Ve kelepçenin demiri sol memesine çarptı. acıttı. Ve burnundan kan sızdı. İnce, soluk renkli. ölümün sarısı vurmuş bir kan. Sonra polisler Müteferrikaya teslim ettiler Zeki'yi. Ellerindeki kelepçeyi çözdüler. Zeki'nin bileklerinde ısınmış kelepçeyi palaskalarına taktılar ve kâğıt imzalattılar Zeki'yi teslim ettiklerine dair. Üç kişiydiler. En kısa boylusu giderken Müteferrika polisine, «Aman beyefendiyi iyi ağırlayın. Hastadır kendileri, ha!» diyerek Zeki'ye yaklaştı.

Zeki adamın gözlerindeki hayınlığı görüyordu. Kini, öfkeyi görüyordu. Ama kıpırdayacak soluk yoktu mafsallarında. Mafsalları tümden donmuştu Zeki'

nin. Adam şamarını suratına indirdi ve Zeki suratını kaçırmak bir yana, göz kapaklarını bile kapatamadı. Sonra Müteferrikanın kelepçesi ile kelepçelediler Zeki'nin ellerini ve Müteferrikanın voltasına salıverdiler.

Müteferrikanın voltasında elleri tek kelepçeli olan Zeki'ydi. İçerisi mi çok kalabalıktı, yoksa baktığı herşey büyüyor, kopuyor üstüne mi yuvarlanıyordu? Duvarlar üstüne üstüne geliyordu Zeki'nin. İnsanlar üstüne üstüne düşüyordu. İnsanlardan kaçtıkça, insanların üstüne düşüyordu. Tavan başına iniyor, kalkıyordu. Bir asansör gibi iniyor çıkıyordu tavan. İçerisi sidik kokuyordu. Tek algılayabildiği, yaşamla tek diri diri bağ kurabildiği sidik kokusuydu. Aslında burada tek şikâyetçi olmadığı da sidik kokusuydu. Yaşadığını bu sidik kokusunda belirliyordu. Tek algıladığı sidik kokusuydu. Sonra yaşamının daha başka belirtilerini yakaladı. Üşüyordu. Ve yerler ıslaktı. Kurumamış taze sidik yollarını atlaya atlaya yürümeye çalıştı. Beceremedi ve demirlere tutundu. Asılırcasına. Sonra elleri demirlerden yavaş yavaş çözüldü. Gerisini bilmiyordu Zeki.

Oniki sat sonra adını seslemişlerdi polisler, seslemişlerdi ama Zeki duymamıştı. Derin ve kesik soluklu bir uykudaydı Zeki. Belki de sesi duyuyor da bir hareketi yükleyemiyordu organlarına. Sonra üç polis birden daldılar Müteferrika voltasına. Sidik kokusunun burunlarından yapışan öfkesinde ayağa kaldırdılar Zeki'yi. Sürüklediler. İki polis sürükleyerek iki katı çıkardılar. Falaka ekibine teslim ettiler. Zeki bunları bir düşte yaşıyordu. Elle-

rini kelepçeden söktüler. Ve bu kez falaka ekibi polisleri kelepçelediler Zeki'nin ellerini. Zeki bir süre başını dik tutmaya çalıştı, ama beceremedi. Başı öne düştü.

Polisler falakadan çıkardıkları bir işçiyi kolundan tutmuş, odanın içinde yürütüyorlardı. Ayakları şişmesin diye. İşçinin tabanları henüz patlamamıştı. Birazdan kendisine yine yazılı kâğıtları getirecekler, imzalamasını isteyecekler ve kâğıtları imzalamazsa yeniden indireceklerdi falakaya. Ve öyle olmuştu. Polisler, «Günah bizden gitti, arkadaş. Sen canına acımazsan, biz mi acıyacağız ki...» demişler, işçiyi ikinci kez yatırmışlardı falakaya. Yirmi dakika sonra avazı bitti işçinin. Ayaklarından kanlar fışkırdı. Ve artık ayaklarından kanlar fışkıran adam belki de hiç acı çekmiyordu. Kopmuştu yaşamak kendinden. Bayılmıştı. Ama inliyordu. Kesik kesik ve ara ara inliyordu.

Zeki falakada inleyen adamın iniltisini duyuyordu ve pek birşey düşünemiyordu. Ve kafasını kaldırıp yerde inleyen arkadaşına bakamıyordu. Sonra ellerini çözdüler. Zeki'nin sağ elinin parmakları sıkıca gerilmiş, yumruk olmuştu. Polislerden biri Zeki'nin parmaklarını açtı. Fazla direnmedi, direnemedi parmakları. Eli açıldı ve ilâç şişesi yere düştü, kırıldı. İçinden mercimek büyüklüğünde, çilek renkli haplar döküldü. Bunlardan biri falakada inleyen adamın ayaklarından akmış kan birikintisinin içine kadar yuvarlandı. İlâç önce bıçak gibi kesti yerdeki kan birikintisini, sonra pıhtılaşmış ılık kan ilâcı yuttu bitirdi. Zeki kendine gelir gibi oldu. Başını dik tuttu. Polislerden ikisi birbirlerinin kulağına fısıltıyla birşeyler söylediler. Son-

ra nöbetçi âmirine telefon ettiler. Anlattılar. Nöbetçi âmiri kendilerinden haber gelene kadar beklemelerini istedi. Sonra nöbetçi âmiri müdürü aradı. Bulamadı. Aşağıya telefon etti. «Yukarı teslim edin, yarın bana söylediklerinizi müdür beye söylersiniz, beni bu işe hiç karıştırmayın.» dedi.
Zeki'yi aldılar, Kolundan sürükleyerek en üst kata çıkardılar. Bu kez ellerine kelepçe takmamışlardı.

Polisler hücre nöbetçilerine Zeki'yi teslim ettiklerinde yüzünde ölüm sarısı vardı. Cebindeki paraları, saati, kalemi ve ceketi Müteferrikada gitmişti. İlâç şişesi kırılmıştı. Zeki'yi aldık. Dip oda bu akşam tenha sayılırdı. Yatırdık. Üzerine battaniye örttük. Su istedi Zeki. Su içirdik. Osman limonata yaptı. Güçlükle yutuyordu Zeki suyu. Sonra yatırdık. Gözleri açıktı Zeki'nin. Ürkek ürkek, hırıltıyla inilti arasında bir ses çıkarıyordu.

Ertesi gün hiç kalkmamacasına yattı. Ara ara dudağını ıslatırcasına limonata veriyorduk. Üç-dört kez polislere haber verdik «Çok ağır durumu» diye. Müdüre yolladık nöbetçileri. «Ben onunla meşgul olacağım.» demiş, yollamış polisleri.
Sonra akşam oldu. İki polis aldılar götürdüler Zeki'yi. İlişiğini kesmeden götürdüler. Aşağıya inmekti bu. Elektriğe yada falakaya gitmekti. Şubenin içinde kısımlara götürülmekti. Bir süre sonra geri getirilmesine götürülmekti.
Zorlukla kaldırdık Zeki'yi. On adımlık koridoru yürüttük Zeki'ye.
Sonra indirdiler aşağıya. Bir süre sonra çığlıklar

başladı. Zeki değildi falakadaki ve Zeki'nin bağıracak kadar canı kalmamıştı artık.
Müdür, «İndirin.» demişti, «Söylerse, istediklerinizi imzalarsa mesele yok. Yoksa söyletinceye kadar. Kendi canına acımayana bizden acıma yok. Anlaşıldı mı? Bunu kafanıza iyice yerleştirin.»
Zeki yukarı getirildiğinde ayakları patlamış, ama fazla kanamamıştı. Kanı yoktu Zeki'nin. Kanı çekilmişti Zeki'nin. Yatırdık. Ayaklarını sardık. Limonlu su içirdik. Başka yapacak hiçbir şeyimiz yoktu. Hiçbir şeyimiz yoktu. Tek avuntumuz, tek inancımız limonata vermekti. Ne kadar hasta olursa olsun, neresinden hasta olursa olsun. Yaralı olsun, bereli olsun, hasta olsun. Ara ara da dışardan yarı kaçak, yarı hırsızlama aspirin, gripin aldırıyorduk. Yasaktı ama nöbetçilerden bir-iki tanesi bize gazete getirecek, aspirin alacak kadar hoş görülüydü. Bu da öylesine kolay olmuyordu. Nöbette aspirini eroin alırcasına alıp veriyorduk birbirimizden. Aramalarda saklanıyordu aspirinler. Tek saklama çaresi hemen bölüşüp birer ikişer yutmaktı.

Ve Zeki üç gün sonra gözünü açtı. Etrafına bakındı. Beni gördü. Kaşıyla yanına çağırdı. Yanına yaklaştım. Kesik kesik konuşuyordu. Kelimeler dudaklarında yalnızca kıpırtıydı, ses olamıyordu kelimeler Zeki'nin dudaklarında. Ve uzandım yanına.
Zeki, «Tanju, ben ölüyorum. Görüyorsun bana neler yaptılar. Unutma bunları. Ne olur, sakın unutma bunları. Senden bunları hiç unutmamanı ve gerekince söylemeni istiyorum.» dedi.
Sonra sustu Zeki.

Lütfü arkadaşı dün sabah güneşe çıkardılar, sonra tekrar gözaltına aldılar.
Polis bir elinden bıraktı, öbür eliyle tuttu senin anlayacağın.
Sabahleyin hücreleri bir sevinç yaladı. Polisler geldiler, Lütfü'yü çağırdılar. «Hazırlan, müdür geldiğinde kâğıtlarını imzalayacak ve seni bırakacağız.» dediler. Çay yeni demleniyordu. Koridorun kanapelerine oturmuş, çay bekliyorduk. Birden bire bir sevinç vurdu ki Lütfü'nün bırakılacağına, deme gitsin. Demek bu Allah'ın belâsı yerden insan çıkabilirdi. Güneşe çıkabilirdik. Sokaklara vurabilirdik. Kadıköy vapurunun kenarından denize tükürebilirdik. Karaköy köprüsünden yürüyerek geçebilirdik. Demek bu oyunun içinde salıverilmek de vardı. Bir bitmesi vardı yaşadığımızın.
Lütfü Hukuk Fakültesi öğrencisiydi. Üç ay daha okuyacak, dört dersten sınava girecek, başarırsa Hukuk diplomasını alacaktı. Kara kuru, çelimsiz bir delikanlıydı Lütfü. Küçük bir devlet memurunun oğluydu. Sofralardan hiç doymadan kalkmıştı. Kendi deyimiyle soydan değildi çelimsizliği, bir çarpık beslenme sultasında kemikleri büyümüş de eğrilip bükülüvermişti. Kendisine göre bir süre önce tüberküloz geçirmişti. Sanatoryumda kalmış, atlatmıştı.

Lütfü üniversitenin işgali sırasında polisçe fişlenmişti. İşgale katılmıştı. 12 Mart sonrasında ortalık toz dumana bürüyünce polis şaşırmış, ne kadar fişli adam varsa listesini dayanmıştı Sıkıyönetime. Sıkıyönetim listeleri dayamıştı radyoya. Anons. anons üstüne.

Ve olaylar patladığında Lütfü Diyarbakır'daydı. Ders çalışıyordu. Üç ay sonra sınavlara gelecekti. Babası daralmasın, üç-beş ay sıkıntı çekmesin, aynı tencereden kaşıklasın istemişti. Sonra radyoda listeler okundu. Lütfü de vardı içlerinde. Bir süre ürktü, korktu. Kaçayım bir yerlere dedi, beceremedi. Vurdu babasının evinde yattı. Asıldı derslerine ya, günde üç öğün radyolardan adı tazeleniyordu. Babası yaşlı bir adam. Anacığı desen daha bir ayağı çukurda. «Oğlum ne ettin, Lütfü? Nasıl bir mazarratlık işledin de bu devletin radyosu bağırır durur seni?»

Lütfü de bilmiyordu ne yaptığını, niye arandığını. Diyarbakır bir küçük yer. Şıp diye duyuverdi Tekel deposu memuru Arif Beyin büyük oğlu da arananlar arasında diye. Anası direniyordu «Vermem oğlumu.» diye. Babası direniyordu «Teslim ol.» diye. Olay kendiliğinden çözülüverdi. Bir gece yarısı bir manga, cümle techizatlarını takınmış asker çeviriverdi evi. Önce üç jeep durdu. Askerler ellerinde tomsonlar pat pat atladılar jeeplerden. Sonra bir rütbeli indi ön jeepten, bir tane de arkadan. Askerleri ikiye ayırdılar. Rap rap rap çevriliverdi ev askerle. Kapı ve pencereler mevzilendi. Mahalleli uyandı gürültüye birer ikişer. Sıcak bir Mayıs akşamı. Camlar açıldı. Sonra kapının

tokmağı küt kütledi. Önce Lütfü'nün anası seslendi, o karkuyla incelmiş, çatallaşmış sesiyle:
«Kiiim ooo?»
«Asker. Arama var...»
Yeldirmesini vurdu başına, kapının kol demirini kanırdı indirdi. Sonra kapı gıcırdadı. Önce dipçikle ittiler kapıyı dışardakiler. Jeeplerden birinin üstünden ışıldaklar yandı. Seyrana döndü ortalık. Sonra Lütfü'nün babası indi aşağı. Sonra Lütfü. Teslim oldu. Ev arandı didik didik. Altmış metrekarelik üç göz evi onsekiz kişi ikibuçuk saat aradılar. Babası bir elli lira çıkıştırdı oğluna. Anası bir çıkın sarmaladı. Eline ne geçtiyse dolduruverdi. Biraz yufka ekmeği. Biraz tulum peyniri. Kayısı, erik kurusu.

Aldılar Lütfü'yü ve götürdüler bir hücreye koydular. İki gün bekledi hücrede. Anasının verdiği çı-

kındaki azık tükenmişti ki bir gece yarısı hücre kapısı açıldı. Ellerine kelepçe vuruldu ve Lütfü İstanbul'a yola çıkarıldı. İstanbul'dan gelen emirde «ivedi» getirilmesi isteniyordu Lütfü'nün. Vekaçabileceği, dikkatli olunması belirleniyordu.
Lütfü yol boyu, «Kaçmam kardeşim. Nereye kaçacağım? Altınızda araba. Üç silâhlı adam. Nereye kaçacağım? Çözün şu elimi.» dedi ve dinletemedi. İstanbul'dan gelen emirde kesinlikle kaçabileceği, dikkatli olunması isteniyordu. Lütfü'nün ellerindeki kelepçeyi çözmediler görevliler, yol boyu da gerektiğinde dağda bayırda pantolonunun düğmelerini, kemerini onlar çözdüler. Çalı dibine çömeldiğinde etrafında üçü birden silâhları kınından çe-

kip başına çöreklendiler. Bir peklik çekiyordu Lütfü, bir ishal. İstanbul'a getirildi. Önce Selimiye'ye teslim ettiler kendisini. Sonra İstanbul Emniyet Müdürlüğüne. Üç-dört gün hücrelerde kaldı. Sonra hücreden çıkardılar. Tam otuzsekiz gün olmuştu. Ne sorgu ne sual. İstanbula' ivedi istenmiş, ama hiçbir ivedi işlem görmemişti. Bir iki defa hücreleri gezen yetkililere durumunu sormuş, kesin bir cevap alamamıştı.

Tam otuzyedinci günü, Lütfü önce müdüre götürülmesini istedi. «Olmaz» dediler de sonra yürürlükteki kanunları hatırlatarak polisin otuzgünden fazla kendisini gözaltında tutamayacağını belirleyen bir dilekçe yazdı. «Otuzsekiz gündür burada tutuluyorum. Mahkemeye çıkarılmadım. Sorgum yapılmadı. Üniversite bitirme sınavlarım var. Ders çalışmam gerekli.» diyerek döşendi dilekçeyi de verdi nöbetçilere. Ertesi sabah, «Hazırlan.» dediler Lütfü'ye. Çantasını topladı. Hırkasını hücredeki arkadaşlardan birisine verdi. Ceketini de bıraktı. «Size burada gerek olur.» diye. Sonra Lütfü'ye para verdik. Kırk lira verdik bizim ortak kasadan, on liradan fazlasını aldıramadık.

«Ben geçip gidiyorum kardeşler. Çıkınca bizim bir amca oğlu var, doğru varır onu bulurum. Bir otobüs bileti parası aldım mı ver elini babamgillere. Anam kadın kırmış bitirmiştir kendini. Seccadede oturuyordur tümden. Eli havada dua ediyordur. Varınca sevinir. Ele güne karşı elimi kolumu sallayarak mahalleden içeri bir girdim mi dünyalar onun olur. Dışardaki adam ne yapar ne eder, bulur bulaştırur. Size daha lüzum eder. On lira bile çok yaaa.» demişti. Sonra birlikte çay içmiştik. Bir suç-

lu gibi ezikti çıkacağı için. «Hep aklım size soracak be kardeşler. Sıcak yataklara nasıl vuracağım kendimi? Denize nasıl bakacağım? Denizi nasıl geçeceğim üstünden?» demiş demiş durmuştu. Bir iki arkadaş evlerinin telefon numarasını vermişlerdi «Haber salıver. diye. Bir arkadaş üvey ağabeyinin iş telefonunu vermişti, «Bizden haber ediver.» diye. Bir arkadaş nişanlısına iki satır mektup yazmıştı. «Şunu postaya atıver» diye.

Sonra aldılar Lütfü'yü, çıkardılar. Lütfü gitti. Önce sevinivermiştik bir arkadaşı çözdüler diye. Sonra daha bir çöktü üstümüze Sansaryanın duvarları. Lütfü gittikten sonra sigaralar daha bir ciğerlerde soluklandı. Daha bir sus-pus olduk birbirimize.

Sonra polisler nöbet değiştirdiler. Sonra dört arkadaş «K» grubuna, bir arkadaş «B» grubuna sorguya götürüldüler. Aradan bir yarım saat geçti geçmedi. İki polisin arasında Lütfü koridorun başına getirilip bırakıldı. Nöbetçiler yeniden deftere adını yazdılar ve yeniden teslim alındı. Gözleri kanlanmış, kemikleri daha bir yamulmuştu Lütfü'nün. Bir süre çöktü kaldı olduğu yere. Sonra sigara istedi. Sonra çayını söyledik. İçti ve anlatmaya başladı buradan götürüldükten sonra olanları.
«Polisler beni müdürün odasına götürdüler. Müdür oturttu, çay ısmarladı bana. Çıkınca nereye gideceğimi sordu. Gözaltına alınmamın üzerinden otuz gün geçince, niye daha önce hatırlatmadığımı sordu bana. Sonra «İşler başımızdan aşkın, yanlışlık yapmışız.» dedi müdür. Sonra kâğıtlar getirtti. Tutuklanma ve salıverilme tarihimi düzelttiklerini, iş-

lerin usule uygun olması için imza edivermemi istedi. İmzaladım. Çıkıp gidiyoruz ya, gider ayak iş komayalım arkamıza dedim. Elimi sıktı müdür bey. Birinci şubenin kapısına kadar getirdiler. Sonra indim merdivenleri. Dışarı çıktım. Bir ara durdum kapının önünde. Güneşe baktım. Başım döndü. Çömeldim. Midem bulandı. Sonra topladım kendimi. Köşeye vardım. Simitçi gördüm. Canım simit çekti. Açlıktan bulanıyor midem herhal dedim. Simitçiye bir lira uzattım. Elim havada kaldı. Üç sivil polis yakaladılar beni. Aldılar tekrar müdüriyete getirdiler. Bu kez tüm üstümü aradılar. Arkadaşın nişanlısına yazdığı mektubu, telefon numaraları yazılı kâğıdı, sigara paketimi, paramı, herşeyimi aldılar.» Gözlerini yerden yukarı kaldırsa yaşlar inivercekti Lütfü'nün gözlerinden. Kendi dışında kurulmuş oyunun kuralından öte, salıverildiğine inanmasına, anlamamasına öfkeliydi.

Bir süre sonra aldılar Lütfü'yü. Sorguya götürdüler. Getirdiklerinde burnundan kan sızıyordu. Elektrik vermişlerdi. Tırnaklarının ucundan. El ve ayak tırnaklarının ucundan elektriğe bağlamışlardı. İki soru sorulmuştu kendisine: «Seni niçin getirdiler buraya? Sen hangi eylemlere karıştın?» Bir de «Müdüre dilekçe yazmak için kim akıl verdi sana?» En çok bu ikinci soruya öfkelenmişti Lütfü. «Ben akılsız mıyım yani? Hukuku bitiriyoruz da bir dilekçe için önümüze mi düşecekler?» demişti. Bu söze iki polis çok kızmıştı. İkisi birden sille tokat girişmişlerdi Lütfü'ye, «Ne ulan, pezevengin oğlu. Hukuku bitirmeyle bir bok mu olunur! Adam olsan buralara düşmezdin. Anası, bacısı orospu!» diyerek.

Tekrar elektriğe bağlamışlardı. Burnundan kan boşanınca kesmişlerdi elektriği. «Tekrar alacağız seni. Bu işi beğenmedinse katıldığın eylemleri tek tek yazıver bir kâğıda. Pezevenginoğlu Müdüre kanun hatırlatacağına suç işlerken kanun hatırla.» demişlerdi.

Lütfü geldiğinde yüzü morarmıştı. Burnundan kan sızıyordu. Yatırdık Lütfü'yü, burnuna pamuk tıkadık. Parmakları, sağ elinin parmakları hiçbir duyum almıyordu Lütfü'nün. Parmakları tutmuyordu. Sigarasını sol eliyle içiyordu Lütfü. İğne ile parmaklarını çizdik. İğne batırdık. Kan akıttık. İğnenin etine batışını duymuyordu Lütfü. Sonra birden hıçkırarak ağlamaya başladı. Ağladı, ağladı. Titredi. Üstünü örttük. Başının altına ceketler koyduk. Parmaklarını ovduk. Bir süre sonra daldı gitti Lütfü. O daha yeni dalmıştı ki, sabahleyin giderken telefon numarasını verdiğimiz arkadaşımızın üvey ağabeyini getirdiler polisler. Hücreye kapattılar.

Lütfü ile sonradan Selimiye'de ve Maltepe askerî tutukevinde beraber olduk. Tutukluluğunun altıncı ayında iddianamesi geldi eline. Sekiz ay sonra böylece suçunu öğrenebildi arkadaş. 1402 sayılı Sıkıyönetim kanununa muhalefette bulunmuştu. Mahkemeye çıkardılar Lütfü'yü. Yargıç, «Bak oğlum, seni Sıkıyönetim aramış. Sen teslim olmamışsın, kaçmışsın. Sıkıyönetime muhalefet etmişsin.» demiş. Bir diyeceği olup olmadığı sorulmuş. Lütfü, «Evet, hakim bey. Adımı radyoda okudular. Aranıyormuşum. Sonra geldiler bir gece, babamın evinden aldılar. Ben bir yere kaçmadım ve saklanmadım. Yalnız birşey öğrenmek istiyorum. Ben neden

aranmışım? Ne yapmışım da Sıkıyönetim beni aramış?» demiş.

«Orasını bilmem. Bunu Komutanlıktan soracaksınız. İddia makamı sizi Sıkıyönetim kanunlarına aykırı davranmaktan yargılanmak için buraya getirmiş. Anlaşıldı mı? Bir diyeceğin var mı?»

«Ne gibi?»

«Yani savunmaya taallük eden son sözün.»

«Yok.»

«Peki. Gereği düşünüldü.»

Evet ,gereği düşünüldü ve Lütfü arkadaş Sıkıyönetim yasaklarına aykırı hareketten üç ay hapis cezasına çarptırıldı ve sekiz ay ondört gün tutuklu kaldıktan, sınavlarını kaçırdıktan sonra başkaca bir suçtan tutuklu olmadığı için salıverildi...

Tam beş gündür sana yazamadım. Durmamacasına senden mektup aldım üstelik.

Elif'in ayakları çok mu kötü? «Falakada böbrekleri parçalanır mı insanın?» dedim eczacıya, bana kızdı.

«Her bi bok olur.» dedi. Size de doktor moktor getirtmiyorlar mı? Ama kahvecinin çırağından öğrendiğim kadarıyla sen dışardan istediğin ilâcı aldırıyormuşun. Size ilâç veriyorlarmış. Bize hiç mi hiç ilâç aldırtmıyorlar. Doktor istedik buradaki yaralılar için, dün sabah bir pansumancı gönderdiler. Pansumancının elinde bir liste vardı. Sekiz kişilik bir liste. Kendisine emir vermişlerdi «Sadece sekiz kişinin ayaklarına pansuman yapacaksın.» diye. Mahkemeden mi, Sıkıyönetimden mi ne istemişler bu sekiz kişiyi. Ayaklarının patlakları bir an önce geçsin diye pansumana aldılar. Pansumancı gittikten sonra, eczacı yaralarının üstüne sürülen ilâçları parmağı ile kâğıt üzerine toplayıp içeriye pansumancının bakmadığı yaralılar için gönderdi. Neyse, istersen sana burada olup bitenlerden haber vermeyeyim. Durum senin de bildiğin gibi, iç açıcı değil. Zaten gece yarısından sonra insanlar avaz avaz köpek böğürten aryası filân söylemiyorlar herhalde ya, yine de bundan sonra sana daha bir

yaşamaya dönük, daha bir umutlu şeyler anlatmaya çalışacağım. Lütfünün dilekçesinden sonra da her nöbete gelen bir kez bize kalem olup olmadığını sordu.

«Kim bizim nöbette yazı yazmaya kalkarsa copla anasını belleriz.» dediler.

Anlaşılan müdür nöbetçileri sıkılamış. Bu yüzden dört gündür sana yazamıyorum. Dün kahvecinin oğlunun kalemini aldım. Sana iki satır yazdım. Ama göndermek mümkün olmadı. Bundan böyle de, sanıyorum bu kalemsizlik böylesi giderse, sana mektup yazmam mümkün olmayacak. Hergün bize yeni yasaklar getiriliyor. Dün de daha bir garibine rastladık bu yasaklamaların. Bazı olanları akılla çözmek mümkün değil. Bana kalırsa burada hiçbir şey akılla kurulmuyor ki, akılla çözeceksin oluşanları. Bir hastalık yaşanıyor bana sorarsan. Ve bu kadar çok hastayı nerede, nasıl bulmuşlar?.

Dün gece muslukta kafamı yıkıyordum. Sırayla başımızı yıkıyoruz musluğun altına sokup. Yarı belimize kadar soyunuyoruz, sonra musluğun altına sokup kafamızı yıkıyoruz. Başkomser İsmail ben başımı yıkarken geldi. Bundan böyle burada baş yıkanmayacağını söyledi. Nöbetçilere emir verdi, «Kimse burada başını yıkamayacak.» diye.

Arkadaşlardan biri öfkeyle, «Sabun bizim. Su kıskanılıyorsa parasını verek.» dedi. İsmail, hücre kapısına kadar gitti, duvarda duran coplardan birini aldı. Birini bıraktı. Bir ikisini elinde tarttı. Havaya salladı. Sonra nöbetçiyi gönderdi. Arkadaşı çağırttı. Elini açtırdı. Sekizer cop çekti ellerine. Çocuğun iki eli

de şiş şimdi. Acısını alsın diye suyun altına tuttuk. Yanlış etmişiz. Soğuk su daha bir sızlattı.

Evet arkadaş. Çeşmede baş yıkamak ve gazete okumak ve kalemle herhangi birşey yazmak ve kalem bulundurmak ve hücre kapıları önüne gitmek ve birer kolda helaya giderken önündekilerle ve arkandakilerle konuşmak yacak. Henüz sigaralara ve kol saatlerine yasak yok. Daha pantolonlarımızı, gömleklerimizi giyebiliyoruz. Gece dip odada betonun üstüne uzanıp yatabiliyoruz. Bana sorarsan en son yasaklanacak sigara. Nöbetçilerin tek aman verdikleri durum sigara. Acıkmak ve susamak öfkeyle, ama sigarasız kalmak oldukça masum karşılanıyor.

Bir de bu yazdıklarımı sakın tuvalete atma. Tuvaletler sonra mutlaka kontrol ediliyor. Yakarsan üstüne su dökmeyi, yanmış kâğıdı yok etmeyi unutma, ama yanmış kâğıt kokusu sinince anlıyorlar. Geçende işçi arkadaşlardan birisi tuvalette hücreden gelen bir kâğıdı okumuş ve yırtmış, sonra yakmış. Aşağıya falakaya indirdiler. Üç kere sopa kırılmış işçinin ayaklarında. Bayılmış ve söyletememişler. Falakada sıra bekleyen iki kişi anlattı. Bağırmamış bile. Hiç sesi çıkmamış. Yatağından bakar gibi seyretmiş durmuş. Dört polis, biri yorulmuş bırakmış, öbürü almış. Öbürü yorulmuş, öteki almış. Ayaklarının tabanları bile patlamamış. Şişmişler yalnız. Sonra polisler bakmışlar ki olacak gibi değil, elektrik ekibini çağırmışlar. Elektrik verilir verilmez bayılmış. Bir daha geri getirmediler o işçi arkadaşı. Sıkıyönetime götürmüşler galiba. Yada hücrelerden başka bir kısma aktarmışlar. Bu olaydan sonra bir süre helaya

götürdüklerinde kapıyı açık bıraktırarak başımızı beklediler. Sonra nöbetçilerden tepki gelmiş bu duruma, vazgeçtiler. Ama kimi içerde tam abdest ederken bir tekmeyle dan diye kapıyı açıveriyorlar.

Kısacası dikkatli ol derim sana. Ve bisiklet almak isteyen, üstelik alnının teri ile bisiklet almak isteyen, çalışıp çabalayıp bisiklet alacak olan bir ortaokul çocuğunun başını derde sokmayalım önce. Ve gör ki bisiklet alabilmek için bile belli oranda konulmuş yasaların dışına çıkmak gerekiyor. Sana derim ki, çocuğa çok bol para verme. Burada ne kadar kalacağımız belli değil ve bakarsın oğlan bisikleti alacak parayı tamamladı mı postahaneyi kapatıverir.

Silivri'nin köylüklerinden Çoban Mehmet'i getirdiler dün gece yarısı. Koyunları meraya yayarken almış gelmişler. Kimselere haber verememiş. Salmış sürüyü meraya ki, yoldan bir jeep ışıldaklarını kendisine yakar yakar söndürürmüş. Koşmuş bir istekleri var herhal diye.

«Senin adın ne?»

«Mehmet.» demiş.

«Bu köyden misin sen?»

«Buradanım.»

«Atla bakalım aslanım.»

Çoban Mehmet şaşırmış ne diyor bu adamlar diye. Duralamış.

«Atla hadi, atla.»

«Sürü eğleşir buralarda kızanlar.»

Jeepten üç kişi birden atlamış peşpeşe. Kollarından sıkıca tutmuş ikisi. Sinirlenmiş Çoban. Silkinivermiş iki adamın kolundan. Savrulup dağılmışlar. Karşısındaki çekmiş tabancayı.

«Kaldır ulan ellerini yukarı, beynini dağıtırım.» demiş.

Tepesi iyiden iyiye atmış Çobanın.

«Eşkiya mısınız siz, kimsiniz?»

Bu sırada sürünün köpeği koşmuş gelmiş, Mehmet'i tutanların üzerlerine hıcılayıp havlamaya başlamış.

Üç kurşun sesi yırtmış, bölmüş köpek havlamalarını. Uzaktan köyün belli belirsiz ışıkları. İkinci kurşunu başından yiyen köpek ters dönüp havada «paf» demiş düşmüş. Bir iki arka ayakları ile toprağı eşelemiş, debelenmiş, sonra küsmüş yaşamaya. Mehmet'in deyimiyle «Küstü kaldı köpek. Dili sarktı. Çekemedi dilini içeri. Tüylerini yeni kırkmıştım. Kıştan bahara vardı mı, tomurcuklar patladı mı kırkarım tüyünü.»

Bir daha silkinmiş Çoban Mehmet. Kopmuş köpeğinin üstüne kapanmış.
«Daha sıcacıktı. Sanki tüyleri kırkılmış derisinin altında elime canı varmış gibi geliyordu. Kalbi vuru-vuruveriyordu arada bir. Daha ölmemişti sanki. Uzaktan uzağa köpek ulumaları geliyordu. Sürü kurşun sesini yabancılamış, savrulup dağılmıştı. Gecenin içinde taa ilerlerde beyaz noktalar olmuşlardı. Üç çan sesi kimi uzak kimi yakın vuruyordu. Üç yavru atmamış koyunun boynuna takmıştım çanları. Kanı boşaldıkça köpeğimin eti soğuyordu. Üç adam tekrar sarıldılar bana. Biri elindeki silâhı beynime dayadı.»
«Yürü ulan, zorluk çıkarma. Bu köpek gibi gebertsek seni, sahibin çıkmaz haa. Soranın olmaz. Bok soyu, sana atla dedik, atla. Ne zorluk çıkarırsın. Polis hasmınız sanki sizin.»
Çoban Mehmet,
«Siz polis misiniz?» demesiyle karşısındaki adamın gerilip suratının ortasına tekmeyi yapıştırması bir olmuştu. Burnu dökülüyor, gözünün biri görmüyordu Mehmet'in. Başı dönüyor ve döndükçe ağırlaşıyordu. Sonra bir tekme daha indi başına. Sonra ken-

disini tutan adamlar dizleriyle sırtına vurdular. Kaldırdılar Çoban Mehmet'i, jeepin içine tıktılar. Arkaya iki polisin ortasına oturduğunda direksiyondaki şöför döndü, Çoban Mehmet'in yüzüne baktı. «Pezevengin oğlu, ne eyleştirdin ulan bizi buralarda.» diye iki yumruk da o kakıştırdı çenesine. Yumruklardan kurtarmak için başını önüne eğdi, yanındaki iki adam saçlarından çekerek başını geriye çektiler. Direksiyonda yarım kavis çizerek geriye dönmüş olan şöför elleri acıyıncaya kadar vurdu. Sonra sağ avucunu sol avucu içinde oğuşturdu. Yanındaki, «Hüseyin, hadi gazla, oğlum. Gidelim.» dedi.

Kontağı açtı. Dişliler sıyırdı. Gaza bastı. Jeep öne fırlattı kendisini, sonra sarsılarak durdu. Işıkları söndürdü. Tekrar kontağı açtı. Motor çalıştı bu kez. Ağır ağır yola vurdu kendisini jeep. Az ilerde rampa vardı. Motor devirden düştü, jeep ağırlaştı.

Başı ağrıyordu Çoban Mehmet'in. Hiçbir şeyi anlamıyordu. Hiçbir şey sormak ve bu adamların yüzüne bile bakmak, gözleriyle çakışmak istemiyordu. Midesi bulanıyordu. Barsakları çekiliyordu. Jeepte altı kişiydiler. Sıkış sıkış oturuyorlardı. Jeep köy yolundan şoseye çıkana kadar zıplaya sarsıla gitti. Arada bir arkadakilerin başı tenteye vuruyordu. Şoseden sonra sarsıntı biti. Çekmece kavşağını döndüler. Gölün kenarında bir bahçenin önünde durdu jeep. Şöför arabayı kenara çekti. Arkadakilerden ikisi aşağı aşağı atladı. İkisi bellerinden çıkardıkları kelepçelerle Çoban Mehmet'i bileklerinden jeepe kelepçelediler. Sonra biri ön koltuğa oturdu.

«Hadi siz gidin, bana da çay göndrin.» dedi.

Biraz sonra bir garson jeepin önünde oturan adama

çay getirdi. Kelepçe demiri Çobanın bileklerini kesiyordu. «Saçlarımın dibinde ince bir sızı vardı ve soğuk soğuk terliyordum.» diye anlatıyor bu noktayı Çoban Mehmet. «Zaman geçmek bilmiyordu. Yol tükenmiyordu.» diyor.

«Sabah yakınlamıştı tee işte bu uğursuz yere getirildiğimde. Önce alt katta bir odaya soktular. Sağ bileğimi koltuğa kelepçelediler. Yumuşacık bir koltuktu. Bir süre herşeyi yeniden düşünmeye başladım, sonra dalmışım. Ne kadar kestirdiğimi hatırlayamıyorum. Suratımın üstüne inen bir şamarın önce sesini duydum, sonra kızgın yağ dökülmüşcesine yanağımın derisi kavrulmaya başladı. Ellerimi çözdüler ve buraya çıkardılar. Önce bir geniş ve süslü odadaki müdürün karşısına götürdüler. «Çoban işte bu. Akşam aldık Müdürüm. Dağın başından. Koyun otlatyordu. Biraz direndi, ama sonra kuzuladı.» dediler. Şeytan fırla o herifin gırtlağından yapış diye dürttü, dürttü durdu içimde.

Oradan çıkardılar, hücreye attılar. İki kişi vardı hücrede. Biri benim küçük kardeşim Hasan kadar genç bir adam. Bir de yaşlı bir kardeş. Hemen yer açtılar bana. Sigara yaktılar. Su içirdiler. Çıkınlarında peynir ekmek varmış, yarım da domates. Zorla onu yedirdiler. Ve hiçbir şey sormadılar bana.

Yaşlısı, «Uykusuzum arkadaş, kıvrıl istersen.» dedi. Sonra genci sordu, «Bir yerinde yaran falan var mı?»

«Yok.» dedim. «Yaram yok.»

Yaşlıca olanı bileklerime baktı. «Kelepçe demiri kesmiş. Alman kelepçeleri, kesiyor bunlar. Tazeyken biraz ağırır ya geçer sonra.» dedi.

Kıvrılıp uyumuşum. Peynir ekmeği önce yemek istemedim ya yaşlı olanı ısrar etti.
«Ye arkadaş. Buradan nereye götürürler, ne yaparlar ,belli olmaz. Varken ye işte, kursağında bulunsun.»
Uyandığımda genci götürmüşlerdi. Hücrede iki kişiydik. Yaşlı adam bana limonata ayırmış bardağın içinde. Üstünü Yenice paketiyle kapatmış bardağın. Soğuk soğuk, uyku üstüne limonata nasıl iyi geldi. İçtim.
«Ömrünü arttırsın allah.» dedim. Güldü.
«Arttırsın ya, daha işimiz var. Daha görülecek hesaplarımız. Borçlu ölmeyeceğiz çoluk çocuğa.»
Snra bana nerede olduğumuzu anlattı. Ben sordum. «Benim birşeylerden haberim yok vallaha. Koyunları yaydıydım, karşı bayırda bir jeep durdu. Işıldaklarını yaktı yaktı söndürdü. Yaktı yaktı söndürdü.» dedim.
Sözümü kesti. «Boşver, ben polis değilim. Sorgucu değilim. Anlatma bana. Ne olduysa oldu. Ne yaptınsa, ne yapmadınsa. Önemli olan, şimdi burada bir hücreyi paylaşıyoruz. Karşılıklı sigara içiyoruz. İkimiz de daha işin başındayız. Hazırlıklı olmak gerek. Çekeceklerimize.»
«Ne yaparlar ki?» diyebildim.
«Herşey yaparlar. Onlar için ne gerekli ise onu.»
«Hiç bizim hesabımızı soran olmaz mı? Arayan soran olmaz mı?»
«Olur elbette. Yalnızca tarih bizim hesabımızı sorar. Değiştiremeyecekleri, tek hükmedemeyecekleri, tek kurşuna dizemeyecekleri, tek falakaya yatıramayacakları, tek zindanlarda çürütemeyecekleri tarihtir.»

Kapının üstündeki kilit iki kez döndü. Kapı açıldı. İki polis «Dursun hanginiz?» diye sordular.
İhtiyar ayağa kalktı. «Gidiyor muyuz?»
«Evet.» dediler.
Döndü. Arkama dayanmam için verdiği ceketini aldı. «Kusura bakma arkadaş.»
Sonra paketinden dört tek sigara ile kibritini bana bıraktı. Ve sıcacık baktı. Gözlerinin akıyla karasıyla gülen, okşayan, bağışlayan, anlayan, anlatan bir bakıştı bu.

Hücrede yalnız kalmak birden bire beter geldi bana. Gözyaşlarım kirpiklerimi gıdıkladı. Silkindim. Sigaralardan birini yaktım. İcime çektim. Elimin tersi ile gözlerimi ovuşturdum. Giden arkadaşın söylediklerini anlamaya ve hatırlamaya çalıştım. Köylük yerde zorunan zarınan beşe kadar okumuştuk ve öğretmenin koyununu güde, kırka geçmiştik sınıfları. İlk kez bu kadar daracık bir yerde bi başıma kalıyordum. Ne yapmıştım, ne etmiştim, neden buraya getirilmiştim? Polise ve de Siyasi kısma. Taa allahın dağına jeepler göndererek, onca adam koyarak jeeplerin içine, almışlardı beni. Siyasette ne lâfım, ne safım vardı. Gündüz varır uyur, gece varır koyunları salardım meraya. Hava çok kışladığında, karladığında koyunları yayamazdım da o zaman kahveye çıkardım. Ne saza ne söze karışırdım üstelik. Anlatırlardı ya dinlemezdim bile.
Bileklerim ağrıyordu. Sonra köpeğimi hatırladım. Ne istemişlerdi hayvancağızdan? Yavrudan büyütmüştüm ben onu. Kasap Halil'in kemik artıklarını alır, Beyden habersiz süt verirdim. Kasap Halil'e. Yörede et artığı, kemik yiyerek büyüyen tek çoban

köpeğiydi o. Ne istemişlerdi hayvandan? Huzurda mahşerde bunun hesabını vermezler miydi? Elimin altında canı kanından toprağa akmış gitmişti. Ödlek boklar. Korkmuşlardı hayvandan. Kurttan başkasını tutmazdı ki benim köpeğim. Yabana salardı ya, ilişmezdi ki.»

Sonra uyuya kalmıştı yeniden Çoban Mehmet. Ne kadar uyumuştu hatırlamıyor. Kapısı açılmış ve tekmeyle uyandırılmıştı. Sıçrayarak kalkmıştı yattığı yerden. Üç kişi birden alıp götürmüşlerdi. Aşağıda başka bir yere, merdiven altı gibi bir yere sokmuşlardı. Sigaralarını hücrede unutmuştu. Dudakları kurumuştu. Bilekleri ağrıyordu. Bulunduğu deliğin karanlığı gözlerinde diken dikendi. Üşüyordu. Etinde yıvış yıvış bir ıslaklık, üşüyordu. Açıkmıştı. Midesi kazınıyordu. Kerevetin üstünden kalktı. Ayağını yere basınca önünde üstü mazgallı kapı uzanıyordu. Kapının demirlerinden dışarıya bakmak istedi. Ayaklarının parmakları üzerinde kendini yükseltti. Uzanamadı. Sonra kerevetin üstüne çıktı. Dışarısı karanlıktı. Durdu. Bir süre ses dinledi. Hiçbir ses yoktu çevresinde. Hayat yoktu. Oturdu kerevetin üzerine, yeniden olanları düşünmeye başladı. Başladığı yerden. İlk önce jeepin karşı sırtta ışıldaklarını bir yakıp bir söndürmesini hatırladı, sonra jeepin yanına gitmesini, sonra köpeğin havada dönerek yere «paf» diye düşmesini, dilinin toprağa değmesini, elinin altında kanının gittikçe soğumasını. Sonra bileklerinden jeepe kelepçelenmesini, bir adamın çay içmesini höpürdeterek. Parmaklarının ucundan bir gerginlik kopuyor, sonra büyü-

lıyordu. Başını avuçları içine aldı. Bir süre durdu, düşündü. Sonra birden yerinden fırladı. Kapıyı yumruklamaya başladı. Yumruğunun hücrenin tahtayor, sonra tüm gövdesini sarıyor ve beyninde patsında patlayan sesinin yankılanmasını dinledi, sonra avazı çıktığı kadar bağırdı: «Kim kimse yok mu buralarda beee....»

Sesini duvarlar, kerevet aldı verdi. Duvarların küfünde sesi yankılanmıyor, kırılıp kalıyordu. Ayakkabılarını çıkardı. Üşüyordu. Ayaklarını altına aldı. Bir süre bekledi. Sonra uzandı. Dalmış gitmişti.

Birisi başını dürtüklerken uyandı.

«Silivrili Mehmet sen misin?»

«Benim.»

«Kalk bakalım, delikanlı.»

Kalktı. Kapıda iki kişi daha bekliyorlardı. Dar bir koridordan geçirdiler. Sonra bir geniş avluya çıktı. Kollarında, bacaklarında çizgi çizgi bir gevşeme koptu koptu eklendi. Sendeledi. Temiz hava geliyordu. Bir yandan da o yapışkan, o burgu burgu küf kokusunu ellerinde, kollarında taşıyor, ara ara duyuyordu. Bir jeep geldi. Bindirdiler. Jeepte bir subayla birlik dört kişiydiler. Bu kez ellerini kelepçelememişlerdi. İki adamın ortasında oturuyordu. Jeep önce düz bir yolda ilerledi. Sonra bir yokuşu tırmanmaya başladı. Çekimden düşmüş, motoru vınlayan bir jeepti bu. Bir bahçenin içinde durdu. Önlerinde büyücek bir ev vardı. Evin yanı yöresi açıklıktı. Aşağıdan kesik kesik otomobil kornası duyuluyor, ara ara evin kapısının yarısına silik bir gölge gibi uzaktan otomobil farları düşüyor kalkıyordu. Karşılarındaki binanın en üst katında ışık

lar vardı. Diğer bölümleri karanlıktı. Camlar cansız, ölü gözleri gibi binadan bakıyorlardı.

Arabadan inince gözlerini bağladılar Çoban Mehmet'in. Sonra koluna girdiler. Bir merdiven çıkarttılar önce, sonra indirdiler, sonra tekrar çıkarttılar. Ayaklarının altında bastıkça esneyen, sallanan tahta bir merdivendi inip çıktıkları. Sonra bir odaya aldılar. Gözlerini çözdüler.

İki kişinin kolları arasında baygın bir kız. Sarı saçlı başından yerin ahşap zeminine sular damlayan bir kızı ayaklarını yerde sürüye sürüye götürüyorlardı. Kendisini bir bankın ucuna oturttular. Yanında elleri birbirine bağlı bir kız, bir erkek vardı. Kız uzun boylu, mavi gözlüydü. Başında beyaz bir yemeni vardı. Kısa boylu, saçları sıfır numara ile kazınmış, ön dişleri kırık, uzun yüzlü, kara suratlı, sarı mintanı altında eti gözüken bir gençti kıza kelepçelenmiş olan.
Burada bir süre böylece beklediler. Yerde içinden kordonlar sarkan bir kutu vardı. Kutunun etrafında düğmeler çevrelenmişti.
Kapı vuruldu ve içeriye eli tepsili bir adam girdi. Tepside dört bardak vişne şurubu vardı. Önce koltukta oturan şişman adama, sonra onun arkasında duran uzun boyluya, sonra yerde makineyi kurcalayana ve camın önünde elindeki dosyayı karıştırana verildi şuruplar. Koltukta oturan kısa boylu şişman adam şerbeti yudum yudum, arkasındaki bir dikişte, makineyi kurcalayan adam bir dikişte, dosyayı karıştıranı ise çay gibi gıdım gıdım içtiler. Mehmet'in boğazı kurudu, midesi yukarı fırladı. Ağ-

zına ekşi bir su doldu. Sonra yanındaki kelepçeli kızı ve erkeği birbirlerinden çözdüler. Kızı kaldırdılar. Makinenin önüdeki alçak bir iskemleye oturttular. Sonra o koltukta oturan yaşlı adam başıyla işaret etti. Bir süre sonra kapı açıldı. İki adamın kolları arasında uyuyor uyanıyor görüntüsünü veren bir genç sürüklenerek içeri sokuldu.

Adam, «Bırakın şuraya otursun.» dedi.

Genci kızın karşısına oturttular. Ayaklarından kanlı deriler, et parçaları sallanıyordu. Ayakları kanıyordu. Güçlükle soluk alıyordu. Başını ara ara dik tutabiliyor, ara ara omzuna düşürüp dinleniyordu.

Şişman adam, «Başlayın.» dedi.

Makinenin başındaki adam kızın vücuduna teller sardı. Sonra bir düğmeye bastı. Kız sarsıldı. Gerildi. Sarsıldı. Gerildi. Sonra iskemlesinde oturan, elindeki mendille alnının terini silen adam işaret etti, durdular. Adam oturduğu yerden kalktı. Elleri ayakları ceryan teline bağlı kızın önünde durdu.

«Bizi uğraştırma, bak, arkadaşın herşeyi söyledi. Onun söylediklerinden fazlası gerekmiyor. Sana iki dakika düşünme payı.»

Saatine baktı. Gözünü ayırmadan saatine baktı. Sonra kıza döndü.

«Vakit tamam. Ne diyorsun?»

Kızda en ufak bir hareket yoktu. Sakindi. Adam başıyla, ayaklarından et parçaları sallanan ve kızın karşısında yerde oturmakta olan oğlana döndü. «Anlat.» dedi.

Yerdeki genç bir süre durdu. Sonra başını kaldırdı «Anlat.» dedi. «Herşeyi anlat. Seni de böyle yapacaklar.»

Kız yerdeki gence uzak uzak, donuk donuk baktı.

«Ben seni tanımıyorum. Seni kullanıyorlar.»
Yerdeki, ayakları parçalanmış gencin yüzünün kasları gerildi. Sonra yavaş yavaş ve kesik kesik,

«Belki sen başarırsın. Ben beceremedim.» dedi.
Yaşlı adam işaret etti.

«Alın bunu götürün. Ayakları pansumanlansın.»
Ve genci demincek getiren ve kenarda hazırolda beklemekte olan iki kişi eğildiler, koltuk altlarından kavrayıp kaldırdılar. Yarı sürükleyerek kapıya doğru götürdüler.

Genç, kapının önünde, «Durun.» dedi kollarından kavramış adamlara. Sonra döndü, kızdan yana döndü. «Bağışlayın beni. Şansın açık olsun...»

Kapı açıldı. Kapı kapandı. Şişman adam işaret etti. Elektrik yandı söndü kızın gözlerinde. Saçları dikeldi, kirpileşti. Ne çığlık attı, ne çırpındı. Gözlerini kapadı. Sonra adam gene işaret etti.
«Durdurun.» dedi. «Kaldırın bunu».

Teller, kordonlar çözüldü. Makine toplandı. Kızı ayağa kaldırdılar. Bacaklarından sular indi, döşemeye yayıldı, ortalığı keskin bir sidik kokusu sardı. Sonra dışardan adamlar girdiler içeri. Islak talaş attılar kızın ayakları dibine. Koku kesildi. Talaşları süpürdüler. Ve biraz sonra kızı falakaya yatırdılar. Önce bir pijama getirttiler. Kenarda, etekliğinin altına pijama giydirildi. Sonra yere yüzü koyun yatırıldı. Elleri arkasından kelepçelendi. Ayakları falakaya gerildi. Bir adam girdi içeri. Elinde çeşitli kalınlıklarda sopalar vardı. Yaşlı adamın önünde durdu. Adam sopalardan birini ayırdı. İki eliyle sopanın uçlarından tuttu. Esnetti. Sonra sopayı bir iki havada sıyırdı ve kızın ayaklarına indirdi.

Çoban Mehmet su içindeydi. Bakmamaya çabalıyor, başaramıyordu. Boğazı kurumuştu. Bir boğulma öncesini yaşıyordu Mehmet ve tepesinden aşağı bir kova su dökülmüşçesine ıslaktı her yanı. Sopalaı durmamacasına iniyoıdu kızın ayaklarına ve yerdeki kızdan ses sada çıkmıyordu. Bir ara sopanın kalkmasıyla bir fiskiye gibi kızın tabanından kan fışkırması bir oldu. Mehmet bir çığlık attı.
«Durun bee.... Durun bee. Kızanın ayakları patladı.»

Yaşlı adam olduğu yerde doğruldu. Döndü, iki adım attı. Mehmet'in önünde durdu.
«Aklın varsa kendi ayaklarını kurtarırsın, anlaşıldı mı? Kes sesini.» diye gürledi.

Mehmet bundan sonrasını hatırlamıyor. «Kendimi yitirmişim. Gözümü açtığımda ellerim kelepçeli ve karanlık bir koridorda oturuyor buldum kendimi. Yanımda adamlar vardı. İki kişinin iniltisi karanlığa canlılık katıyordu ve altımızdaki ve üstümüzdeki ve yanımızdaki karanlık durmamacasına sallanıyordu. Bundan anladım ki bir yere götürülüyorum. Ve ilk akıl ettiğim şey ayaklarımı yere basmak, sıkıca basmak, sonra ağrı sızı dinlemek oldu. Ayaklarım sağlamdı.»

Önce Müdüriyetin paydos zilleri çalıyor, ardından bir uğultu, bir koşuşma. Sonra bize ışık veren tek camda güneş soluklaşıyor. Nöbet alıyor polisler, nöbet veriyor. Gündüz ekibi elini eteğini çektikten sonra, ellerinde listelerle polisler gelip. hücrelere, dip odaya, koridora dağıtılmış gözaltındakilerden bir grubu toplayıp götürüyorlar. Paydos zilleri çaldı mı Müdüriyetin, daha bir sigaralarına yumuluyor tutuklular. Ve göz kapaklarında daha bir beklemenin sancısı ağrıyor. Konuşma tümden duruyor. Uzunca bir sessizlik. Bölen, ufalayan, insan beynine ağrılar saplayan bir sessizlik. Hiç bitmeyecekmiş gibi gelen bir sessizlik. Yaşamı saran bir sessizlik. Daha da öte, bekleyen bir sessizlik.

Ve bu sessizliği ellerinde listelerle gelen polisler yırtıyorlar önce. Sekiz, on, onbeş. Sayısı belli olmuyor. Alıp götürüyorlar. Bir dişlinin vidasını sıkar gibi. Bir ağacı budar gibi. Bir camı keser gibi. Alışılmış, günlük yaşama sinmiş herhangi bir işi bitirircesine yapıyorlar.

Sanki bu insanları alıp götürüp falakalara yatırmayacaklar. Ayaklarını patlatıncaya kadar dövmeyecekler. Çığlıklar. İnsan çığlıkları. Kan. Bir insanın elektrikte titremesi. İnlemesi. Bir kalemin açılması kadar yalın bir iş olmuş. Süreli bunlardan birisini falakaya yatırmak geçiyor içimden. Ne derler? Nasıl bağırırlar? Nasıl bakarlar? Bir tutku oluyor içim-

de. O sopanın, çeşitli kalınlıklardaki sopanın insan etine değdiği noktada bir insanın aldığı acıyı duyurmak bunlardan birine. Bunu hiçbir şekilde kinlenerek düşünmüyorum. Sadece bir gözlem. İnsanı, bir katılaşmış insanı kavramak için düşünüyorum. Biri şurada çıksa, bana ne istediğimi sorda, mutlaka bunlardan, bu falaka ekibinden birisini çekip falakaya indirtmek ve ne yapacağını, ne düşüneceğini anlamak isterim. Bir umut var içimde. Bir varsayım bu belki de. Kendileri yatmış olsalar o falakanın altında, ertesi günü sürdürürler mi işi aynı şevk, aynı mekanikle?.

Kimi akşam üstleri paydos zilleri çaldıktan sonra boğuluyorum. Artık beni de alsın götürsünler, ayaklarımı patlatsınlar ve geri getirip bıraksınlar. Ne soracaklarsa, ne isteyeceklerse, neyi kuruyorlarsa bizimle kurulsun artık.

Alınıp götürülmek bir yerlerde kurtuluş oluyor kimi. Ölmüyor işte insan. İskencede sonsuza dek acı yok. Bir yerlerde acı insanın yüreğinde katılaşıyor. Ve bir yükselme noktasından sonra acı uyuşma noktasına çakılıp kalıyor. Bayılıyorsun ve narkozlanmışcasına duymuyorsun hiçbir şeyi. Ama alınıp götürülmeyi beklemek acının daha bir sonsuza uzayan işkencesi. İnsan beklerken daha bir geliştiriyor kafasında acı kavramını ve giderek bir acıdan bin acı tanımı kusuyor. Bin acıda ürperiyor bin kere. Beklemek. Hergün beklemek. Ve bir kez falakaya yatırılmak. Yaracaklarsa tabanlarımı bir kez yaracaklar. Dayandığım yere kadar dayanacağım ve bitecek. Donacak acı. Katılacak. Akacak kan. Sonra pıhtılaşacak. Tütün basılsa da basılma-

sa da. Pansuman yapılsa da yapılmasa da. Ama birşeyi bileceksin, yarın akşam yok. Paydos zilleri çaldıktan sonra adın okunmayacak kapıda. Alınıp götürülmeyeceksin. Korkuyu düşündürtmek, korkuyu yaşamaktan daha bir kıymak insana.

Üç gece üst üste Nuri arkadaşı aldılar götürdüler. Falakada, sorguda, elektrikte beklettiler, alıp geri getirdiler. Gittiği gibi döndü Nuri arkadaş.
İlk gece almışlar götürmüşler. Altı kişi varmış kendisinin önünde. İkisi kadın. Önce Nuri arkadaşı almışlar. Yere yatırmışlar. Bir süre bekletmişler falakada. Sonra yukardan bir telefon gelmiş, vazgeçmişler. Kadınlardan yaşlı olanı indirmişler falakaya. Döndüncü sopada patlamış kadının ayağı. Kaldırmışlar. Ayaklarını tuzlu suya sokmuşlar. Kendisine daktiloda yazılı bir kâğıdı okutmuşlar, imzalatmışlar, almışlar götürmüşler. Hatta götürmeden önce çay bile ısmarlamak istemişler, kadının ağzı kenetlenmiş, konuşamıyormuş. Sol ayağını yere basamıyormuş. Sonra sürmüş falakaya yatırma, falakadan kaldırma işlemleri. Nuri arkadaş gözünü yumuyor, kafasını kaçırıyormuş ara ara. Başındaki polis engelliyormuş gözünü yummasını ve başını falakadan kaçırmasını. Sabaha yakın sıra Nuri'ye gelmiş. «Alın götürün arkadaşı. Unutmayın yarın akşam ilk bunu alacaksınız Sırası kaybolmasın.» demişler.
Ve ertesi akşam önce gruplara götürülmüş Nuri. Bir süre sorgularda tutulmuş. Sonra falakaya indirilmiş. Odaya girdiğinde yerde liseli bir genç varmış. Avaz avaz bağırıyormuş. Polisler hem vuruyorlar, hem sövüyorlarmış. «Ulan sıçtığın bok ya-

lıya inmeden, vatanı kurtaracaksın ha dürzü. İşçilere bildiri dağıtacaksın ha. Ne biliyorsun ulan sen? Ana baba ekmeğinle vatana ihanet ha. Aşağılık herif. Koskoca bir mühendis çocuğusun ve önünde ablan, ağabeyin var. Onlar karışmıyor hiçbir şeye, sen bildiri dağıtıyorsun ha.» Avaz avaz bağırıyormuş ve durmadan polislere küfrediyormuş liseli genç. Odada dört polis varmış. Dördü de falakadaki genç küfrettikçe delileniyor, birbirlerinin ellerinden sopayı kapıp yerdekine girişiyorlarmış. Ve genç sürdürüyormuş bir yandan sövmeyi, bir yandan da avaz avaz bağırmayı. Sonra kaldırmışlar genci. Soymuşlar. Yüzükoyun yatırmışlar falakaya. Üçü copla rastgele, diğeri sopayla vuruyorlarmış. Kahveci girmiş o arada odaya. Sonra nöbetçi amirine koşmuş Gözleri dönmüş polislerin. «Bize mi sövüyorsun ulan? Bizim karımıza ha. Bizim anamıza ha seni Moskofun piçi seni.» Nöbetçi amiri içeri girince önce «Durun.» diye bağırmış, aldıran olmamış. Sonra polislerden birini çekmiş kenara. Öbürüne sarıldığında kenara çektiği kapmuş gelmiş. Bir süre bağırmış onlara teker teker. «Şakir oğlum.. Hüseyin kendine gel...» diye ve durdurmuş dövüşü. Yerdeki genç bayılmış. Simsiyahmış kaburgaları, kürekleri, bacakları ve etler sarkıyormuş ayaklarından. Başı omzuna düşmüş ve burnu kanıyormuş omzunda. Gencin bedenindeki cop izlerini cop izleri kesiyormuş koyulu açıklı.

Ve o gece yine çıkarılmış Nuri işlem görmeden. Ertesi gece indirmişler gene Nuri'yi. Tam üçüncü gece. Nuri'nin önündeki işçiyi alıyorlarmış ki falakaya, Nuri «Durun.» demiş. «Durun. Sıra bende. Önce beni alacaksınız.» Polisler gülmüşler. «Ne sı-

rası ulan? Burada helva mı dağıtıyoruz? Kes sesini. En sonra seni alacağız. Beyzadeye bak. Baloya yetişecek sanki.»
Sonra başlamış işkence. Bu kez işçiyi indirmişler, kaldırmışlar. Bir başka işçiyi yatırmışlar. Sonra bir başkasını getirip yüzleştirmişler Sonra yorulmuşlar. Mola vermişler. Çay molası. Telefonla çay söylemişler. Altı kişiymişler hepsi. Çay tepsisi önünden geçerken Nuri tepsiye tekmeyi geçirmiş. Ve başlamış bağırmaya ne kadar galiz küfür biliyorsa Birkaç saniye polisler ne olduğunu anlayamamışlar, şaşırmışlar. Sonra biri gelmiş, ağzına üç-beş kez yumrukla vurmuş. Üç dişi inmiş önüne Nuri'nin. Tek eli park kanapesine kelepçeli Nuri'nin biri ağzını kapatırken, diğer polis boşluktaki kolunu büküyormuş ve Nuri'yi zaptedemiyorlarmış En ufak soluk almada küfürü basıyormuş. Bu arada ağzında biriken kanı polisin suratına püskürterek tükürmüş. Soymuşlar Nuri'yi, yatırmışlar falakaya. Copla ve sopayla.
Getirdiklerinde suratını uzun süre tanıyamadık. Kazaktan, sırtındaki kazaktan tanıdı arkadaşlardan biri. «Bu Nuri be.» «Bizim Nuri mi?» «Hee be, bizim Nuri.»

Cop izleri mor desenli bir fanila gibiydi Nuri'nin sırtında. Ayaklarının bir teki patlaktı. Öfke ve kızgınlıktan süreli bir ayağına vurmuşlar, ayak değiştirmemişlerdi. Ve Nuri'nin imdadına kimse yetişmemişti. Beş polisin cop ve sopa sallamaktan solukları kesilmişti de öyle bırakmışlardı Nuri'yi. İki polis kollarından ve bacaklarından tutup getirmişlerdi Nuriyi. Hücrelerde yer yoktu. Müdür giderken «Hücreler açılmayacak. Kimsenin yeri değiştirilme-

yecek ve hücrelerden helaya tek tek götürülecek.» dediği için hücreye atamamışlar, bu yüzden dip odaya vermişlerdi.

Dip odada sırt sırta yatıyordu arkadaşlar. Bir tek ben ayaktaydım. Polislerden izin alıp, çığlıklardan kurtulmak için battaniyeyi katlayıp cama örtmüştüm. Hava sıcaktı ama, tek bu pencereden soluk alıyorduk ama, avazlar esintiyle birlikte alev kusuyordu. Çok derinden belli belirsiz geliyordu çığlıklar, avazlar, böğürmeler. Bu bile bir kurtulmaydı. Nuri'yi getirdiklerinde çocukları kaldırdım. Dokunduğun fırlıyordu. Hiç mi hiç derin uykuya yatanı olmadı şimdiye dek. Kime parmağını değsen uyanıp dikiliyordu ayağa. Tüm dip oda uyandı. Nuri'nin hiçbir yeri kıpırdamıyordu. Nabzına baktık. Biri «Atmıyor.» dedi. Biri «Atmıyormu?» dedi. Kalbini dinledik. Biri «Vuruyor», biri «Vurmuyor» dedi. Sonra iğne ile sağlam ayağının altını çizdik, hafif bir uyum didi uyum verdi. Yaşıyordu.

Ayağını Osman yıkadı. Uopuk kemiği gözüküyordu. Tabanı topuk kemiğinden yarılmıştı. Sonra dün evinden temiz çamaşırı gelmiş bir arkadaş fanila verdi. Bir Birinci paketinin tütünlerini açtık, fanilanın üzerine. Yarasını sardık. Nuri yarası sarılınca kopuk kopuk ve derin derin ve ince ince inlemeye başladı. Su içirmeye çalıştı çocuklar. Limonatamız bitmişti. Kahvecinin şekerliğinden üç küp şeker aldık. Bardakta erittik. Nuri'ye içirdik şekerli suyu. Eczacı öyle demişti. Çok çaresiz kalınca, şekerli suyun yararı olabileceğini söylemişti.

Sabahleyin Müdür geldi Nuri'yi görmeye. Gözünü açamıyordu Nuri. Yalnızca iniltileri biraz daha be-

lirliydi. Sonra akşamüstü yine geldi Müdür. Doktor getirildi. Nabzına baktı doktor. Kalbini dinledi. İlaç yazdı. Nuri gözünü açtığında, Müdür eğildi, konuşmaya başladı.

«Niye polislerin çayına tekme attın?»

«Bitsin istedim.»

«Ne bitsin istedin?»

«Bana sıra gelsin istedim.»

«Ne sırası?»

«İşkence sırası.»

«Hangi işkence?»

«Falaka. Üç gecedir indiriyorlar.»

Sonra sustu ve gözlerini kapattı Nuri.

Müdür, «Anlat bakalım, anlat.» diye sarstı Nuri'yi. Nuri güçlükle gözlerini açtı.

«Artık sıra bana gelsin istedim, anlamıyor musunuz?»

Müdür kafasını salladı. Sonra yerden doğruldu.

«Siz de yüksek mekteplerde okuyorsunuz ha.» Yanındaki doktora döndü. «Bunlar işte. Memleketi kurtaracaklar bunlar. Bu hale sokanlar bunlar...»

Seni sevmenin yakınındayım. Bu belki hiç bitmeyecek bir yakınlıktır, belki de hiç başlamayacak bir uzaklık.

Sevmekle, sevmeyi yaşamak, sevme duygusunda bir dünya biçimlemek arasında süreli yanıldık bugüne dek. Aşkı yaşayarak tanımlamadık kendimize, tanımlayarak yaşadık.

Bu kan, kin, öfke kıskacında senden sevmek ve sevilmek adına aldığım mektuplar dünden gelen yaşamımın tümünü yuğdu arındırdı. Sen yarına dönük bakabiliyorsun henüz ve ben yarından en çok ürktüğüm bir yaşam dilimindeyim. Yine de bu kan, kin, öfke kıskacındaki betonun arkasında senin yüreğinin atması güç veriyor bana. Çözülmüyorum. Dağılmıyorum.

Gönderdiğin paranın üstünde «özlem» yazıyordu ve ikinci satırında «Dokunmak için değil, görmek için özlem» diyordun. Aldım parayı, veremedim kimselere. Çayımın parasını bile ödeyemedim. Kahvecinin çırağından sabah içtiğim çayın parasını bunun için senden almasını söyledim. Şimdi üzerinde «ÖZLEM»in resmi yazılı bir elli liram var.

Sen meraklanmışın, «Parayı almadın mı?» diyorsun. Aldım. Aldım gülüm, aldım kadınım. Sardırdın beni daha bin beter özlemlere. Karaköy köprüsünün parmaklıklarından çekilen oltanın ucunu bekleme

özlemine. Mesela Bebek'te içilen çay fincanının kenarına parayı sıkıştırıp elinden tutarak karanlığa dalma özlemine. Mesela bir çayırdan ot koparıp, taze otun sütünü emmek özlemine.

Bana kalırsa dışarıyı düşünmemeli bir tutuklu. Dışarıyı da unutmamalı hiç. Sen bunu sağlıyorsun mektuplarınla. Artık mektupların yakalanmasından da korkmuyorum. Bize adamlıklarını günde beş-on kez tabancalarını okşayarak anlatmaya çalışanlar, bu mektupları okuduklarında sanırım yada hiç sanmam ki anlasınlar yalnızlıklarını ve hiç sanmam ki bunların birisinin, bir canlının «insanı» olabildiklerini. Yine de kapıp koyuverme. Bu düzenden alnının teriyle bir bisiklet almak için çırpınan çocuğun tüm umutlarını yitirtmeyelim. Nasıl olsa yüreği dal verirse, bu ülkede koparırlar yüreğini dalından. Dal vermezse, takar o da tabancayı beline. Ölmek ve öldürmek. Ezmek ve yaltaklanmak. Aşağılanmak ve aşağılamak üzere kurar kolpasını.

Umutsuzum sanma. Çok umutluyum. Senin mektuplarından, senin yarına göz kırpmalarından önce umutluyum. Bu kan, kin, öfke cehenneminde yüreğinin sıcaklığı ile seçilmiş kelimelerden ve insanca sokulmalardan bakarak arınıyorum dünyaya. Belki hiçbir şeye hakkımız yok bu kafa-göz-ayak budanan, bu tahtaya çivi çakarcasına insana öfke kusulan kapanda ama, yaşıyorsak ve henüz yüreğimiz atar damarlarımızdan kan taşıyorsa, akciğerlerimiz oksijen emiyorsa, acıkıyor ve üşüyorsak ve en küçük bir eşitliği yoksa bize kabullendirilen savaşın ve nereden nereye kadar kaybedersek edelim yarın

zafer mutlaka bizimse yada bizimkilerinse, sevmek bizim hakkımızdır.
Bu kan kin her yerde güzel günlere uzamıştır. İnsanın insanı sömürmediği günlere. Oylum'ların emrakların domuz kurşunlarıyla duvar diplerinde soldurulmayacağı günlere.
Çocuklarımızın daha bir başları yukarda daha bir sevgiyle vatan diyecekleri günlere. Her yerde hep beraber. Haydi hurraa bu bayram bizim bayramımız bu topraklar, bu dağlar, bu göller bizim haydı hurra diyecekleri günlere.
Patlayan ayaklardan yarılan kafalardan akan kanlar gelincik tarlaları bezeyecek. Öylesine insnı yakın bir şeye inanmışız ki bu cehennemi bugün burada omuzlamak sevincimiz olsun. Dünyaya bizden onbeş yirmi yıl önce gelmiş insanların direncinde yıkalmazlığında ayaktalığında bu inanmanın sevinci var.

Seni sevmenin yakınındayım. Bu belki hiç bitmeyecek bir yakınlıktır, belki de hiç başlamayacak bir uzaklık.

Dün Sansaryan'a annem geldi.

Şaşırtıcı oldu annemin gelmesi.

İki sivil polis, hücreler önündeki nöbetçilere müdür muavininden kâğıt getirdiler. Sonra adım okundu. Polislerden biri «Sen misin?» dedi. «Gel bakalım.» Aldı beni.

Hiç ürkmedim. Bundan öncekinin aksine hiçbir ürküntü yalamadı içimi. Alınıp götürülmenin burada insan beyninden başlayan ürpertisi, telaşı dolanmadı ayaklarımda.

Alınıp götürülüvermeler. Ve geride kalmalar. Önce sıranın daha gelmemiş olmasından boşalıvermeler. Soluklanmak. Hani bir parmağın havada gezinip dolanıp sana değip değip geçmesi, sonra bir başka yerde, uzak yakın ama senden öte bir yerde duruvermesi. O saniyeyi geçmiş olmak. Hiç bitmeyecekmiş gibi insan yaşamının bütününe yerleşen o üç - beş saniyelik bir yaşam diliminin insanın bütün organlarında duyulması. Elimize dökülen sıcak suyun elimizi yakmasındaki gibi. Acıyı elimizden alsak da bedenimizin bütün noktalarında yanmayı, yanma olayını yakalarız. Elimiz yanar da ayağımız, bacağımız, gözümüz, kulağımız yanmayı öğrenir. Böylesi işte.

Hiç ürkmedim. Gelen adamın «Gel bakalım sözcü-

gündeki vurguda bir sıcaklık vardı ve gözlerinde hiçbir sinsi kötülük yoktu.
Önce koridora çıktık. Sola saptık. Daha bir rahatladım. Beş adım attık. Müdür yazılı kapının yanında durduk. Beni hücreden alan polis kapının önündeki nöbetçiye teslim etti. Tepeden aşağıya süzdü kapıdaki nöbetçi. Bir kara, bir yağlı, bir yapış yapış bakıyordu insana. Altında kaldığı, yüzünün kaslarını gerdiği bir öfkeyle bakıyordu. Gözümü bakışlarından kaçırdım. Beni getiren polisle göz göze geldim. İki göz dokundu etime. Bin el etimi okşadı okşadı geçti. Kapı açıldı, kapı kapandı. Kapı tekrar açıldı, «Geç» dedi. Geçtim. İçerde üç masa vardı. Masalardan ikisi boştu. En dipteki masada mavi gözlü bir adam oturuyordu. İki adım attım. Eliyle arkamı işaret etti. Döndüm. Annem, «Tanju, evladım.» dedi. Bir adım yaklaştım anneme. Annem de bir ik adım attı. Kavuştuk. Sarıldı, kokladı beni. Sonra «Nasıl,» dedi, «bir yerinde bir şeyin var mı?» diye alçak sesle fısıldadı. «Yok.» dedim. «Şimdilik yok.» Bir adım geriye çekildi. Baktı. Korkuyla baktı. Tekrar yaklaştı. Eliyle omzumu, kolumu, başımı tuttu. Yokladı. Annem gördüğüne inanamıyordu. Annem en azından 1944'lerden bu yana Sansaryan'ı tanıyordu.

Sana bu benim yaşamımı en çok etkileyen olayı, çocukluğumun torbasında sakladığım, ara ara üstüme binen, ara ara benim üstüne çıktığım olayı anlatmaya fırsat olmamıştı.
1944 yada 1945 kışı. Bir Mart günü. Karlı bir Mart günü. Sabahleyin evlerin kapısından kürekle kar küreDiğimiz bir Mart sabahı...
Melek Hanımın ilk torunu Sabri. Melek Hanım an-

neannem. Bir Osmanlı eskisi. Kurdağa yangını yoksulu. Ve Abdülhamit zaptiyelerinden Ayyaş Şevket'-in zevce-i muhteremeleri. Beşinci kadını kocasının. Dedem kendinde «bir» demiş, sonunda beşe gelmiş dayanmış. Melek Hanım bu yüzden «Kadını kurtardılar zulmün elinden» sentezinde Onuncu Yılda Gaziyi görmeye gitmiş. Çocuklarını tümden giydirmiş. Ellerine vermiş bayrakları. Bir yüzü Mustafa Kemal'li bayrakları almış eline, sürmüş Ankara'ya düşmüş. Sonra direnmiş «Gaziyi göreceğim» diye, görememiş Hayır duasını okumuş, dönmüş geri

Sabri ağabeyim ailenin çocuklarının en büyüğü. İlk torun. Babası icra memuru o yıllarda ve Denizli'de. Sağri ağabeyim bizde otururdu. Üniversiteye giderdi. İktisadı bitiriyordu o yıl. Akşamları kapanır odasına, ders çalışırdı. Onun odasına izinsiz sokmazdı anneannem bizi ve kitaplarını ellemek yasaktı. «Sen de büyü, okullara git. Senin de kitapların olsun.» derlerdi.

Sabri ağabeyim okulu bitirince ben bir yıl sonra okula başlayacaktım ve onun odasını bana vereceklerdi. Masası, masasındaki lambası benim olacaktı. Duvardaki raflara ben kitaplarımı yerleştirecektim. Ara sıra Sabri ağabeyimin odasını kapı aralığından kaçamak seyreder, sevinir, o odayı bana getirecek yılların tükenmezliğinden sıkılırdım. Anneannem Sabri ağabeyimi çok severdi, bilirdim. Çıkınından dürdüğü, büktüğü paralarından tek ona verirdi. Anneme, kızına, Şaziye teyzeme hep sakınırdı paralarını. Sabri'nin küçüğü Hayri'ye de. Kimseye vermezdi Sabri'den başka. Kaçamak verirdi çoğu da arada bir bana yakalanırdı para verirken, beni öper sever, «Sen de büyük okullara gittiğinde sana da

para vereceğim.» derdi. Sabri ağabeyim anneannemden saklı sigara içerdi odasında. Anneannem de arada sırada bana baktırırdı onun odasına girmezden önce. Sigara içiyorsa, beklerdi. Benimle gönderirdi göndereceğini.

Bir gece Sabri ağabeyim eve dönmedi. Okuldan eve gelmedi. Anneannem anneme sordu, «Sana birşey dedi mi bu oğlan giderken?» diye. Ağabeyim ara ara kaçamak yapacağı, eve geç geleceği zamanlar anneme haber verirdi. O gece sabahacak bekledi camın önünde torununu. Başında baş örtüsü, elinde beyaz cam tesbihi...

«Kötü haber tez varır.» dedi. «Tez varır ya allah hayrede.»

Ertesi akşam gene gelmedi anneannemin torunu Anneannem gene bekledi.

İkinci günün sabahında erkenden vurdu yola. Akşama kadar annem merakla annesini bekledi. Beni sokağa çıkardı. «Anneanneni bekle bakalım, görünce bana haber ver.» dedi. O gün hiç mahallenin çocuklarına katışmadan köşede anneannemi bekledim. Akşam yakınlamıştı ki anneannem köşeden döndü. Kaşları çatık, yüzünün buruşukları sarkıktı. Koştum. «Sen ne arıyorsun bu saatlerde sokaklarda?» diye bağırdı bana. «Annem seni bekliyemeni söyledi.» dedim. Kafasını salladı. «Mahalleye varınca eve gelmeyecek miymişim?» dedi. Sonra bir «Fe süphanallah» çekti. Anladım ki işler karışıktı. Kapıyı çaldık, annem açtı. Beni ekmek almaya yolladı. Fırına gittim. Eve döndüğümde annem kapının arkasında bekliyordu. Mantosunu giymişti. Havada yağmur çisentisi vardı. Benim ayakkabılarım değiş-

tirildi. Annem elimden tuttu. Tramvay durağına vardık. Ortalıktan el ayak çekilmişti Durak bomboştu. Gazeteci gazetelerini topluyordu. Annem, «Rasim efendi tramvay yakın mı gitti?» diye sordu Gazeteci «Hinidir yok meydanda, neredeyse gelir.» dedi. Annemin elinden koptum, yandaki direğe kulağımı dayadım.. Anneme «Geliyor.» dedim ki, tramvay Karagümrük'ün köşesesinden döndü. Önüne bindik tramvayın. Kırmızısına Annem bana da bilet aldı ogün. Biletçiye hiç «Daha beşine başmadı» filân demedi. Sonra Bahçekapı'da indik. Büyük postahaneye geldik. Annem telefona gitti. Memurla konuştu. Sonra bekledik.

Telefon memuru bana rengarenk yazılı kâğıtlar verdi. Oldukça uzun bekledik. Sonra memur annemi çağırdı. Yandaki kutu odalardan birine girdik. Annem, «Enişte, Sabri üç gündür meydanlarda yok. Annem bugün gitti, aradı taradı, galiba sivil polisler okuldan almış gitmişler. Bir dolu genci almışlar. Hepsinin anası babası çocuğunu ararmış.» dedi. Konuşma kesildi, bağlandı, kesildi, bağlandı.

O gece eve döndüğümüzde anneannem bizi gene camda bekliyordu. Namazını henüz bitirmişti. Seccade dürülmüştü de yüke kaldırılmamıştı daha. Annemle konuştular. Ve o gece annem de, anneannem de yemek yemediler. Kardeşime bana çorba içirdiler ve yatırdılar. İki gün sonra bir sabah postacı telgraf getirdi. Annem telgrafı okudu. Alelacele giyindik. Beni de aldı. Köprüye geldik, vapura bindik. Haydarpaşa'ya geçtik. Gara girdik. Birkaç dakika sonra tren geldi. Eniştem ve teyzem indi trenden. Teyzem trenden iner inmez annemin yakasına yapıştı. «Kız

bi doğru dürüst desene, ne olmuş Sabri'ye?» Annem, «Abla, polisler almış gitmiş. Başka birşey bilmiyoruz ki.» diye cevap verdi. Baş örtüsü başında durmuyordu teyzemin. İkide bir «Polisler neden alsın oğlumu ki? Sizi gidinin domuzları, benden birşeyler saklıyorsunuz ya allah hayır etsin.» diyor, anneme «Eğer bu oğlan öldü de benden saklıyorsanız, bak ben sana bunu sorar mıyım sormaz mıyım?» diyor ve dövünüyordu.

Eve geldik. Anneannem enişteme bir adres verdi. «Burada emekli bir binbaşı var. Onun da oğlu yok meydanlarda. O herşeyi biliyor. Git öğren bakalım.» dedi. Enişteme yolladılar. Beni de sokağa çıkardılar. Sonra akşam oldu. Eve geldiğimde enişte daha dönmemişti. Teyzemin trenden indiğindeki hırçınlığı yoktu. Melek Hanımın yanında fazla konuşamazlardı. Ne kızları, ne damatları ve ne de torunları.

Enişte geldiğinde bitkindi.

Gece çökeli hani olmuştu. Sabri bakkal kapamıştı çoktan.

«Elliiki kişiymişler. Çankaya'ya, İsmet Paşa'ya 'Çok partili rejim istiyoruz' diye telgraf çekmişler. Elliikisi de ortalarda yokmuş. Kimseler de nerelerde olduklarını bilmiyormuş. Müdüriyette yoklarmış. Kimi Ankara'ya sevkedildi deniyormuş, kimi İzmire, Gençlerden birinin babasının Ankara'da yüksek memurlardan dostları, arkadaşları varmış. O Ankara'ya gitmiş bir haber almaya, bir yol iz bulmaya ya öbürgün dönermiş ancak.»

Sonra sofra kuruldu. Melek Hanım ilk kez damadına eliyle rakı verdi.

«İç.» dedi. «İç. Babasın.» Sonra kızına döndü. «Sus kız. Ağlamanın ecele faydası var mı? Şamataya gerek mi var? Bir senin evladın değil ya. Buncası git-

miş işte. Sus.»
Ne Ankara'da yüksek memurlardan dostları, arkadaşları olan, ne eniştem Sabri ağabeyimin yolunu izini bulamadılar. Teyzem bir süre bizde kaldı. Eniştem gitti. Sonra eniştem tekrar geldi. Tekrar orası burası arandı durdu. Müdüriyetten bir polis bulundu Ona torbalarla badem, tereyağı, bal götürüldü ve Sabri Yükselen'in Müdüriyet Birinci Şubede, tabut lukta olduğu, durumunun şimdilik belli olmadığı, Ankara'dan emir gelmeden ne olacağının bilinmediği öğrenildi. Ve bu haber teyzeme hiç mi hiç iletilmedi.

Sonra o sabahında kapılardan kar küreğimiz Mart günü. Bir hamam dönüşü. Bir Mehmetağa hamamı dönüşü. Annem, kardeşim, anneannem ve ben Draman yokuşundan Nişanca'ya döndüğümüzde köşede durduk kaldık. Evimizin önünde bir dolu araba vardı. Bir ikisi polis arabası, bir ikisi askeri araba. Önce köşeye çakıldık kaldık. Sonra anneannem tez davrandı, tuttu elimden, vardı kapıya ki kapının önünde duran arabalardan pat-pat-pat polisler indi. Kapıyı kestiler. Anneannemin elinden birisi anahtarı kaptı ve daldı polisler içeri Ellerinde tabanca vardı bir ikisinin. Mahalleli tümden camlardaydı.

Evimiz almadı polisleri. Doldu taştılar. Beş oda bir sofamız vardı. İki katlıydı evimiz ve arkada bir bahçemiz. Bahçe kömürlükler, toprak hep aranıyordu. Üşüyorduk. Annem ve anneannem beni de kardeşimi de unutmuşlardı Sonra annem kardeşimi yatağa yatırdı elbiseleriyle ve üstünü örttü. Sobamızı söktüler. Boruların içi ve bacaya dek aranıyordu evimiz. Sonra iki polis Sabri ağabeyimi indirdiler arabaların birinden. İçeri soktular, sokak kapısının arkasında

ayakta durmasını söylediler. Elinin bazı parmakları sarılıydı ağabeyimin ve duvara yaslanıyordu. Kırmızı kirecin elbisesini boyayacağını bildiği halde üstelik. Sokak kapısından girince altı basamakla üst kata çıkılıyor, beş basamakla alt kata iniliyordu. Üst katın girişinde annemin çiçeklik yaptığı bir boşluk vardı. Polislerden biri oraya iskemle atmış oturuyordu. Ağabeyimin odasından alınan kitaplar ara ara o adama getiriliyor, gösteriliyor, sonra üçü beşi kitabı karıştırıyorlar, birbirlerine bakıyorlar, düşünüyorlar, «Hele bir kalsın bakalım.» diyerek merdivenin basamağının kenarına yığıyorlardı.

Anneannem koşturup duruyordu. Bütün çekmeceler boşaltılmıştı. Bütün yataklar bozulmuştu. Bütün şilteler sökülüp, pamuklar dökülmüştü. Salonun döşemesinin tahtalarını bir iki yerden kırmışlardı. Önce döşemeye vurmuşlar, ses dinlemişler, sonra döşemeleri kırarak sökmüşlerdi.

Anneannem bir ara elinde çay tepsisi ile geldi. Polislere çay dağıttı. Bir ikisi içmedi. Bir ikisi aldı. Sonra anneannem tepside duran son çay bardağını aldı, torununa götürdü verdi. Ağabeyim sarılı parmaklarıyla bardağı güçlükle kavradı. Anneannem çekilmişti ki merdivenin başındaki iskemlede oturi polis yerinden fırladı. Elinin tersiyle önce bardağa, sonra Sabri ağabeyime vurdu. Bardak yere düştü.
«Dürzüüü. Çay içecek. Bok soylarıı.»

Gitti yerine. Anneannem fırladı. Polisin önüne durdu.

«Allah varsa, sorar.» dedi. «O da ana baba kuzusu. Torunum o. Bir bardak çay mı kıskanılır insandan? Ailah keser adamın nafakasını anca.» Yürüdü, indi aşağı ve polisler gidenecek odadan çıkmadı.

Sonra polisler çıkıp gittiler. Mahallenin tüm kadınları vardı, yardıma koştu. Muhtar geldi. Girişiverdiler, evi topladılar. Temizlediler. Sobayı taktılar. Eğretiden döşemenin tahtalarını düzelttiler. Ve komşular evden gittiklerinde anneannem misafir odasına girdi. İskemleye çıktı. Gazinin resminin yanında asılı duran İnönü'nün resmini duvardan indirdi. Çerçevesinin arkasını çevirdi. Çivileri bıçakla kanırttı. Resmi çıkardı, dürdü büktü, üstten sobaya atıp yaktı

Altı ay sonra bir gece yarısı kapı çalındı ve Sabri ağabeyim geldi. Annem önce tanıyamadı, sonra çığlığında biz kapıya koştuk. Ağabeyim önce yığıldı kaldı taşlara. İskelet, elbise giydirilmiş bir iskeletti. Kırk parası yoktu ve yürüyerek gelmişti Sansaryan'dan.

Şimdi üç çocuğu var Tırnaklarının birisi hiç bitmedi Yüzünde iki damar oynar durur. Başını ara ara sallamadan edemez.

İşte annem tüm bu anılar çaprazında beni görüyor ve gördüğüne inanmıyordu. Elleriyle yokladı Sonra yerine oturdu Köşedeki adam bana da oturmamı söyledi.

«Eksik olmsaın, Ergin izin aldı. Yarın da arkadaşların geleceklermiş zaten. Biz sana haber verelim, sen yorulma dedi ya, ana yüreği, gözümle göreyim istedim. Ergin olmasaydı, kendim gelecektim.»

Bir süre bakıştık. Annem tekrar sordu, «Birşeyin var mı?» diye ve ağlamaya başladı. Ağladı

«Sana da hep gözyaşı olduk, ana» dedim. Yüzüme baktı. Bakışları sevgi taşıyordu. Ancak bir ananın çocuğuna taşıyabileceği sevgiyle yüklüydü gözleri.

Bana birşey söylemeyi geçirdi aklından. Sonra birden dipteki masada oturan görevlinin konuşması girdi araya. Adam beni cevaplayarak, «Bunu düşünebilmek de ne mutlu.» dedi.
Annem gözünü kuruladı. Başını memurdan yana çevirdi. Gözlerinde tırnaklar oluştu annemin. Baktığı yeri tırmalıyordu gözüyle. Sonra, «Ben bir ana olarak, çocuğumu beklemediğim şekilde görmenin sevinciyle duygulandım. Yoksa helali hoş olsun, göz yaşlarımın lâfı mı olur. Hem bu çocuklar, bu gençler birşeylerin hesabını sormasa kim soracak ki?» dedi.
Oda koyu bir sesizliğe bulandı. Masalar, iskemleler, çıtırdadı önce. Sessizlik ilk sesleri emdi bıraktı, emdi bıraktı. Sonra annem, «Birşeye ihtiyacın var mı? Çekinme. Avukat falan gerekirse haberim olsun.» dledi. Ardından seni sordu. Çocuklarını sordu. «Kimi kimsesi var mı?» dedi. «Çocuklara bakamam ama bakacak olanı bulur, para falan veririz. »dedi. Çantasını açtı, bana para verdi.
Bu sırada dip masadaki adam, «Evet, tamam.» dedi.
Annem, «Zaten kalkıyorum.» diyerek kalktı. Tekrar sarıldı bana.
Zil çaldı. Kapı açıldı. Adam, «Alın götürün.» dedi. Aldılar götürdüler. Ben hücreyi dönerken annem de benim çıktığım odanın kapısından çıkıyordu.
Hücreye geldim.Teslim alındım. Dip odaya yolladılar. Arkadaşlar sordu. «Annem.» dedim.
«Gösterdiler mi?» dediler.
«Gösterdiler.»
«Yüz yüze mi?»
«Yüz yüze. Müdürün odasının yanında.»

Sonra dip odaya bir suskunluk çöktü. Sonra tümünün gözleri beyinlerindeki soru işaretlerini taktılar üzerime. Gözler takılıyor takılıyor, iniyordu. Annem gelmeli miydi, gelmemeli miydi bilemiyorum. Ama biz çocuklarımıza böyle ayrıcalıklarda daha dikkatli olacağız galiba. Annem Sansaryan'ı tanıyor da Sansaryan hücresindeki yaşamalara, burayı ören, burayı kuran ,burayı doğuran herşeye yabancı.
Seslizlik uzun süre sürdü. Sonra ben bozdum sessizliği. Osman arkadaşa çıkardım annemin verdiği parayı uzattım. Parayı aldı, çay kutusunun içine attı. Yan tarafa geçtim. Yüzümü yıkadım. Yüzümü yıkamak bir kaçmaktı. Hiç kızmıyordum kuşkularına. Hiç suçlamıyordum. Bu insanın insana çürütüldüğü, allahın belası kan, kin, öfke üçgeninde. Ama aklım, gözlerin üzerime çaktığı soru işaretlerini algılıyor, bu soru işaretlerini çözecek hiçbir imkânı tanımıyordu bana. Yüzümü yıkadıktan sonra içeri geldim. Ortaya, «Yarın da bir iki gazeteci arkadaş beni görmeye geleceklermiş.» dedim.
Soru işaretleri büyüdü, çengellendi. Ufaldı. Büyüdü. Ve sonra çaycının çırağı geldi, başını kapıdan içeri uzattı, bana bakındı. Senden mektup vardı, biliyordum. Bekliyordum. Yerimden kalkmadım. İçeri dolandı çaycının çırağı. Sonra geldi, beni çağırdı. Kalktım Yanına gittim. Kâğıdı verdi. İlk kez bu kadar tedbirsiz, mektubu bir solukta okudum. Mektubunda tümümüzü ilgilendiren haberlerin vardı. Bir kelebek kanadı çırpıştı içimde. Dip odaya girdim. Mektubu attım ortaya. «Okuyun ve yırtın.» dedim. Dışarı çıktım. Mektubun okundu ve yakıldı oracıkta...

Günlerdir ilk kez bu kadar uzun yürüdüm. Merdiven indim. Merdiven çıktım. Altı kata götürdüler bizi. Her iki elimizin de ayrı ayrı parmak izini aldılar ve sonra resimlerimizi çektirdiler. Öğle üzeri iki polis geldi. Elinde kâğıt olanı adımızı sesledi. Aradığı diğer iki kişi yoktu hücrelerde. Arkadaşlar birisinin üç gün önce alınıp Selimiye'ye götürüldüğünü söylediler. Polisler hücre nöbet defterinden adları aradılar. Birisi Selimiye'ye gitmişti. Diğerinin ne girdisi vardı, ne çıktısı.

«Sen git, bekle bakalım.» dediler. Bekledim. Uzunca bir süre bekledim. Sonra geldiler, iki telaşlı adam. Aldılar beni, koridora çıktık. Koridorda Azra Hanım. Tılda ve Sabahattin Hoca vardı. Azra Hanım, Tilda ve Sabahattin Hoca ayrı ayrı selâmladılar beni. Sabahattin Hoca'nın yüzünde o hiç eksilmeyen gülümsemesi vardı. İlk kez, buraya girdim gireli ilk kez bir insanın gözlerine bakarak dinleniyordum. Gözlerimi kaçırmasız ne kadar bakabildimse o kadar çok, o kadar duraklı Sabahattin Hocaya baktım. Ağır ağır indik alt kata. Dört kişiydik ve dördümüze bir polis vermişlerdi. Bu bir ayrıcalıktı. Bu bir önemsememekten gelen güvendi. Sonra dip odalardan birine götürüldük, sırayla bütün parmaklarımızı yağlı bir mürekkebe bastırıp, sonra bir büyük deftere dokundurtarak parmaklarımızın izini alıyorlardı. Bir koca odaydı. Defterler, defterler, def-

terler yığılı bir koca oda. Önce Azra Hanımın parmaklarını o yağlı mürekkebe bastırdılar. Çok sinirlendi Azra Hanım. Hem denilenleri yapıyor, hem alev ateş konuşuyordu. «Ne gereği vardı bunun ki? Sanki adam mı öldürdük? Sanki hırsız mıyız biz? Şuraya bak, nasıl hakaret ediyorlar insana.» Tilda, Azra Hanımı yatıştırmaya çalışıyordu ve Sabahattin Hocanın yüzündeki gülümseme çizgilerini hiç bozmadan duruyordu. Gözleri bir deniz mavisinde yanıyordu bakarken. Azra Hanım ve Tilda'nın parmak izleri alınırken Hocayla konuşmaya daldık. Ve yüksek sesle konuşuyorduk. Herkesin, odadaki herkesin konuşmaları rahatlıkla duyabileceği kadar yüksek sesle konuşuyorduk. Bu arada bizi oraya getiren polisi yan masalardan birinde oturan polis çağırdı. Kulağına birşeyler fısıldadı. Sonra polis yanımıza geldi. «Konuşmayın» diye ihtarda bulundu. Ve beni odanın bir başka köşesine götürdü. Hocanın gözlerindeki deniz mavisi gülümseme yayıldı, dudaklarına indi. Sonra benim parmaklarımın izini aldılar. Hocanın parmaklarının izini aldılar. Parmak izimiz alınan defterin hanelerinden birine, ne surette alındığı yazılıyordu. Polis burada bir yargıya varmıştı: «Komünizm propagandası yapmak». Ben ve Sabahattin Hoca ve Azra Hanım ve Tilda. Dördümüzün de parmak izinin neden alındığı konusunda verilmiş kesin yargı: «Komünizm propagandası yapmak».

İlk kez bürokrasinin bu kadar yavaş, bu kadar ağır aksak işlemesinden keyifleniyordum. Nasıl çökmüş bir yapının, nasıl tükenmişliğin belirginliği içindeydi herşey. Parmak izimizin alınması. Çevremizde insana güven veren hiçbir kurgu yoktu. Polislerin otur-

dukları masaların ayaklarından başlıyordu laçkalık, beyinlerine kadar uzanıyordu. Bilmemek, öğrenmemişlik bu adamların beyinlerinde bir tümör gibi büyümüştü ve konuşurken ve elleriyle alırken verirken ve gözleriyle bakarken ve ayaklarıyla yürürken süreli bu tümörle yürüyorlar, bu tümörle yaşıyorlardı. Azra Hanım çok öfkeliydi. Tilda ölçülü ve Sabahattin Hoca keyifliydi. Keyfini çıkarıyordu bu köhnemiş bürokrasinin.

Hiçbir yere yetişmeyecektik. Hiçbir yerde beklenmiyorduk ve zaman kavramını tükettirmişlerdi bize. Zaman kavramını tüketince insan, nasıl keyifliydi saçakları ayağına dolanmış bu bürokrasinin tafrasıyla eğlenmek.

Sonra fotoğrafhaneye götürüldük. Çeşitli kesitlerden fotoğraflarımız çekildi. Sonra yukarı çıktık. Ağır ağır. ağır. Otuzüç basamak çıktık. Hiç bitmesini istemediğimiz otuzüç basamak. Sonra kapı çalındı. Kapının önünde üç dört yaşlı kadın vardı. İkisinin ellerinde çıkınlar. Biri daha yeni varmıştı, soluk soluğaydı. Kadınlardan birisi Hocaya «Merhaba» dedi Bizi getiren polis derhal kadınla Hocanın arasına girdi. Sertçe kadına yüzünü duvara dönmesini söyledi. Kadın şaşırdı. Donuklaştı. Sonra ağır ağır duvara döndü. Polis kadının ağırlığından sıkılıp ittirdi kadını Kapı açıldı, içeri girdik, kap kapandı. Kapıyı açan polis diğerine ne olduğunu sordu.

«Ne o Osman?»

«Hiç birader. Zevzeklik ediyor işte.»

«Kim?»

«Aha o yüzü duvara dönük sarı saçlı zilli.»

«O mu?»

Başılı salladı, sonra kapıyı açtı, kadını sesledi.

«Hiç boşuna bekleme. Bugün ne getirdiğini alırım, ne de cevabı. Bas git bakalım. Polise saygılı olmayı öğrenince gelirsin.»

Koridorun hücreye sapan noktasında Sabahattin Hocayla bakıştık. Gözleriyle, gözlerinin mavisiyle okşadı beni. Bir gonca patladı. Bir ak gülün yaprakları sarıdan beyaza geçti.

Hücrelere getirildiğimde kimseler yoktu. Tüm arkadaşları bir yerlere götürmüşlerdi. Dip oda ve koridorun boşluğu yuttu beni. Boşluk beynimde parçalandı. Sonra koridordan ayak sesleri duyuldu. Üç yeni arkadaş getirdiler. Üçünün de üstünde tulum vardı Fabrikadan taze alınmışlardı. Sigaraları yolda tükenmişti. Araba tutmalarını istemişti polisler işçilerden. «Paramız yok.» demişti işçiler. Polisler çok kızmışlardı ve ellerine kelepçe vurmuşlardı ve otobüse koymuşlardı işçileri. Yolda sigara almalarına izin vermemişlerdi bu yüzden.

«Merhaba.» dedim. «Merhaba.» dediler ve ilk olarak «Sigaranız var mı?» diye sordular bana. Dip odaya gittim. Sigara paketlerinin olduğu yere baktım. Tek paket sigara yoktu. Osman sakladı bir yerlere diye düşündüm. Vardım, nöbetçilerden sigara istedim. Birinin cebinde bir paket Bafra varmış Onu satın aldık, işçilere verdik. Üç saattir sigarasızlarmış. İlk kez sigaralarını yaktılar. Peşpeşe soluklayarak içtiler. Sonra birer tane daha ekleme yaptılar

«Geçmiş olsun.» dedim.

«Size de.» dedi yaşlısı. «Ne kadardır buradasın?» diye sordu bana.

«Bugün ondokuz gün.» Sonra ben hemen sordum

onlara. «Bugün gazete gördünüz mü? Ne var ne ne yok dışarda?»
Genci atıldı. «Herşey bildiğin gibi kardeş. Pazar günü BALYOZ İKİ yapıldı ve kamyon kamyon kitap toplandı evlerden.»
Bu sırada nöbetçi polisler yanımıza vardılar. Yeni gelenlere «Biz size burada çenenizi tutacaksınız ve konuşmayacaksınız demedik mi?» diye bağırdılar. Üçünü ayağa kaldırdılar işçilerden. İkisini boş hücrelerden birisine kapadılar .Birini kendi karşılarında, yüzünü duvara döndörüp ayağa diktiler. Hücreye götürülenler coplandı. Ama öylesine kıyıcı, öylesine öfkeli bir coplanma değildi bu.

Sonra arkadaşlar geldiler teker teker. Sonra akşam çöktü. Müdüriyetin zilleri çaldı. Bizim nöbetçiler döndü. Yeni gelenlerden yaşlıca olan polis, iki saattir yüzü duvara dönük ayakta dikilen işçiyi dip odaya gönderdi, oturttu. Sonra hücrelerin listesi geldi. Yeni gelen işçiler hücreden çıkarıldılar. Ve vapur düdüklerinin kesiştiği bir akşam daha başladı. Hücreler dahil kırkdört kişiyiz. Nöbetçilerin raporundan anladığıma göre bu gece falakaya adam götürülmeyecek, bu gece falakadan adam getirilmeyecek....

Dün yeşil erik, kiraz ve vişne yedik...

Bizim Çoban Mehmet'in sevincini görmeliydin. Silivri'den Çoban Mehmet'in anası vardı buldu oglunu. Elinde sopası, iki büklüm, başında oyalı yemenisi, ayağında çiçekli basmadan şalvarı düştü geldi. Biz taburla tuvalete giderken şubenin kapısından içeri giriyordu. Yanında, elinde kocaman bır sepet taşıyan yalın ayak, onikisinde var yok bir de çocuk vardı. Mehmet, «Ağabeyimin çocuğu. Okur Sizler gibi okuyacak, anlayacak bir çocuk olacak.» diye anlatırdı bu yeğenini.

Sorardık kimi kimi. «Vazgeç Mehmet, bak okuyup öğrenenlerin haline. Boşver, okumasın.» derdik de hemen karşı çıkardı Mehmet.

«Yok yok, okusun kardeşler, okusun. Cahallığın beterliği fukaralıktan daha rezillik. Eyi oldu, eyi oldu buralara kattılar bizi. Kardeşlerin yanına kattılar bizi. Ne çok öğrendim. Ne çok anladım. Gayrı köye vardım mı, sen gör beni. Hemen salacağım okumaya. Çobanlığı mobanlığı attım gayrı bir yana. Bize koyun bekletiyorlar, kendileri dağı taşı yutuyorlar. Yağma yok, gayrı maymun açtı gözünü. Varsınlar koyunlarının başını kendileri beklesinler. Doğru varacağım okula, öğretmene okutmaya başla bakalım beni de ister okula kat, ister dışardan

diye bir bir anlatacağım. Bizim öğretmen sizdendir haaa. Kulağıma çalındı Demokrat Musa vardır bizim köyde de kaç kere öğretmen için «Gomünistin azgını. Okudular mı gomünist oluyor bunlar.» derdi. Şimdi şimdi hatırlıyorum.»

Ve dört gündür kapıya gelen ziyaretçiler kesilmişti. Kimsenin kimsesi gelmiyordu. Paramız tükenmek üzereydi Osman dip odadakilere ve hücrelere haber saldı. «Bundan böyle hergün herkese bir paket sigara. Arkadaşlar ona göre idare etsinler.» diye. Bafra da alınmayacaktı artık, sadece Birinci alınacaktı. Çay da günde üç defadan fazla içilmeyecekti. Paramız varsa yiyorduk, yoksa tok musunuz aç mısınız diyen yoktu. Ziyaretçileri kesmişlerdi Hergün kapıya gelen, yiyecek, sigara, para getirenlerin tümünün birden ayağı kesilmişti. Varmıştı Çoban Mehmet'in anası İki büklüm, yuvarlana yuvarlana çıkmıştı merdivenleri. Müdüriyetin kapısında önünü kesmişti nöbetçiler.

«Dokanmayın bana. Oğlum buradaymış benim. Kaymakamdan kâğıt aldım. Buranın en büyük amirine kart getirdim. Eylemeyin beni.» demişti. Kartını görmek istemişlerdi, dikelmişti. «Buranın en büyük amiri kimse ona veririm ben bu kartı.»

Nöbetçiler amirlerine telefon etmişlerdi. Amirleri «Gelsin.» demişti. Sonra çıkmıştı merdivenleri. Elinde sopası, yanında yalın ayak torunu ve torunun elinde koca bir sepet. Kapıdaki nöbetçilerin amiri kartı almış okumuş, başka bir müdüre götürmüştü. Müdür sormuş soruşturmuş, «Ne edeceğin ana oğlunur?» demişti.

Gavur olmuştu bu soruya. «Sen ne etmeye aldın

buralara benim oğlumu? Ben sana soruyor muyum ki ne ediyorsun oğlumu? Ver bana, götüreyim de demiyorum sana. Bana oğlumu göster diyorum. Halini hatırını sorayım, encamını göreyim, kalkıp gideyim.»

Müdür, «Yasak ana, olmaz, göstermek yok. Yaz ne istiyorsan, iletelim kendisine, o da sana yazsın.» demişti.

«Yasak haaa. Sen burada ne duruyorsun bir Çoban Mehmet'i anasına gösteremiyorsan. Dünya mı batacak oğlumu görürsem? Doksandört yaşındayım ben. İki büklüm halimle Silivri'nin köylerinden yayan yapıldak geldim buralara. Senin anan yok mu? Sen anasız babasız mı oldun oğlum? Oğlumu görmeden şuradan şuraya gitmem. Aha kart masanın üstünde. O da bir amiri devletin. Adam belledi seni, kart yazdı. Oku bak. Bizim ananın işine kolaylık gösteriverin diyor. Oku, oku bak. Bir daha oku.» Sonra «Peki» demişler, yanına iki polis katıp üst kata çıkmışlardı. Çoban Mehmet'i aldılar hücreden götürdüler. On dakika sonra elinde sepetle Çoban Mehmet geldi. Anasını görmüştü. Gözleri ışıl ışıldı. Mutluluk nedir deseler bana bundan böyle, artık Çoban Mehmet'in yüzündeki o gülen çizgileri hatırlarım. Gelir gelmez hemen bir on lira çıkardı, Osman'a verdi.

«Bugüne kadar size iyi yük olduk kardeşler. Anam bir on lira verdi. Haftaya gene getirecek.» Osman parayı çay kutusuna koydu. Sonra Mehmet fırladı, çaycıdan üç tepsi aldı. Sepetten tepeleme erik, kiraz ve vişne ile doldurdu, yıkadı. Kaptı tepsileri, avuç avuç vişne ve erik ve kiraz dağıttı. Avuç avuç dağıtıyor, bir yandan da, «Benimle yaşıttır bu erik

ağacı. Babam öldüğü yıl vermişti ilk meyvasını. anam. «Erdirmeyen allah erdirmiyor. Adam eliyle budadı etti de meyvasına eremedi» derdi. Anam babamın ölümünden sonra bu ağaçla konuşur oldu. Bir günden bir güne de eriğini dudağına değdirmedi. Her yıl toplatır erikleri, konu komşuya dağıtır. Bu yıl size nasipmiş be. Yiyin. Vişne de bizim bahçenin vişnesi. Kirazı da anam komşulardan buluşturmuş herhal.»

Çoban Mehmet nasıl yürekten dağıtıyordu vişneleri, erikleri, kirazları. Nasıl bir coşkuydu bu.
Nasıl bir var olmaktı.

Ve Osman'ın ne güzel bir dikkati vardı yaşamaya. Mehmet'in meyvaların bir tekine dokunmadığını görmüş, kâğıdın üstüne birer avuç da ona ayırmıştı. Sonra vişneler, erikler, kirazlar yendi. Çekirdekleri süpürüldü koridordan. Osman, Mehmet'e ayırdığı meyvaları uzattı ona.

«Al bakalım çoban, bu da sana» Çobanın gözlerine artık eklenecek parıltı yoktu. Sevinçle coşku yüreğinden su olup dökülüyordu sanki.

Akşam oldu. Dört gündür sürdürülen barış Çoban Mehmet'ten başlayarak bozuldu. Aldılar Çoban Mehmet'i, götürdüler. Getirdiklerinde topallıyordu. Ayakları falakada şişmiş, ama patlamamıştı. Birşey öğrendik: Çocukluğunda yalın ayak gezmiş. ayağı toprağa basmış olanların tabanları falakada kolayına patlamıyor. Ama falakada insanın ayaklarının altı patlamadı mı daha bir beter zonklamanın, daha bir beter ağrının pençesinde yüreği kavruluyor. İki saat sonra getirdiklerinde Çoban Mehmet'in yüzünde kin ve öfke vardı. Yatırdık. Ayakla-

rına soğuk su döktük. Hoca, «Yatırın, ayaklarını havaya diksin.» dedi. Öyle yaptık. Yatırdık, ayaklarını havaya diktik.
Sonra yanına oturdum Mehmet'in.
«Ne sordular sana?»
«Önce resimler gösterdiler. Tek tek tanıdıklarını göster dediler. Baktım, ama tanıdığım kimse yoktu.
Sonra «Cihan'ı tanır mısın?» dediler.
«Tanımam» dedim.
«Sen Silivri'li Çoban Mehmet değil misin?»
«Evet benim.» dedim.
«Cihan ve arkadaşları iki gün sende kalmış. Orada bir mağarada saklamışın.»
«Hangi mağarada?»
«Sizin köyün civarındaki mağarada.»
«Bizim köy tümden ovadır. Hiç mağara yoktur ki.» dedim. Bu sözüme çok kızdılar.
«Anlaşıldı, sen adam gibi söylemeyeceksin. Erkeklik mi ulan seninkisi. Erkek adam yediği haltın üstüne yatar mı?»
«Yahu, tövbe olsun bilmiyorum.» dedim. «Kimseyi de eğlemedim ben.» dedim.
«Şimdi anlarız bakalım arkadaş.» dediler yatırdılar. Başladılar vurmaya. Ayaklarım neyse ya sopanın biri baldırımı sıyırdı da en çok onun acısı batti içime. Sonra «Yahu, vazgeçin, vurmayın bana» diye bağırdım kodum. Vazgeçtiler. İki polis kollarıma girip koşudan gelmiş beygir gibi odanın ortasında dolandırdı beni. Sonra alıp buraya getirdiler.»
Asprin içirdik Mehmet'e. Ayaklarına ayran döktük. Sonra yanına uzandım.
«Çok canın acıyor mu Mehmet?» dedim.

«Acımaz mı ağabey.» dedi.
Sonra benden yana döndü. «Yahu, nereden buldu bunlar beni? Ne istiyorlar benden?»
«Bilir miyim Mehmet? Köyden biri bir ihbar yapmıştır.»
Durdu düşündü Mehmet. Sonra gene bana döndü. «Yok.» dedi. «Değel. Senin dediğin gibi değel. Köyde kimse beni ihbar etmez.»
Durduk. Uzun bir süre sustuk birbirimize. Sonra Mehmet bana döndü tekrar.
«Ağabey, bunlar beni herhal birine benzetiyorlar. Ben sizden birine mi benziyorum acaba?»
«Bilmem ki, Mehmet. Sanmam.» Tekrar sustuk. Tekrar bana döndü Mehmet.
«Anama mı kızdı bunlar acep? Anam yaşlanmış ya, ileri geri konuşur. Köylü karısı ne kadar olsa.»
«Anana kızmamışlardır da senin burada olduğunu hatırlamışlardır. Onun için hemen aldılar, falakaya indirdiler.»
«Ağabey, dört silâhlı adamla sürünün başından aldılar beni. Onca yolu teptiler getirdiler.
Unuturlar mı ki?»
«Boşver Mehmet. Uyumaya bak.» Saçlarını okşadım Mehmet'in. Başı alev ateş yanıyordu. Mangala uzatmışın gibi elini. Mendili muslukta ıslattım, başına koydum. Derin derin gözlerime baktı.
«Yorma kendini ağabey, yorma.»
«Ne yorulması. Beni bu hale koysalar sen yapmaz mısın bana?»
«Yapmaz olur muyum ağabey, o ne biçim söz.»
«Bırak ben de yapayım. Burada birbirimize yaslanmaktan öte yapabileceğimiz hiçbir şey yok.» Uzun bir süre daha sustuk birbirimize. Gözlerinde yaşlar parlıyordu Çoban Mehmet'in. Sonra bana döndü.

«Siz kazanacak mısınız ağabey?»

«Sen okuma yazma öğrenince, sen koyun yayarken bizim okuduğumuz kitapları okumaya başlayınca ve sen okuduklarını anlayınca kazanılacak Mehmet.»

Rahatladı. Soluklandı. Yaşları gözlerinin çukurlarından içine süzüldü. Alnındaki bezi ısladım getirdim. Ellerimi tuttu.

«Yarından bana okumayı yazmayı söktürür müsün, ağabey?» dedi.

«Elbette.» dedim. «Elbette. Hepimiz yaparız. Hepimiz okuturuz seni.»

Sonra yanından doğruldum. «Hadi, uyumaya çalış.»

«ANARŞİSTLER NÖBETÇİ BİR POLİS MEMURUNU BOĞDULAR...»

Ne güzel bir manşet değil mi gazetelere? Ve nasıl bugünlerde kamuoyu oluşturan bir cenaze töreni, değil mi? Halk istediği kadar «Ölen mi kanlı, öldüren mi?» desin, ne çıkar? Bunu sana hatırlatarak değil, bunu tartışmasız senden dileyerek. Anlıyor musun?

Dinle şimdi...

Kahveci çırağının gözleri yuvalarından dışarı fırlamıştı.

Elinde askısı, boşları toplamış geri döndüğünde dip hücrenin kapısında askıyı yere bırakıp beni sesledi. Ve ben daha ayağa kalkmadan, bir solukta «Seçkin abla, senin karın bir komserin üstüne yürüdü.» diye anlattı. «Ulan sen hiç karı dayağı yedin mi, senin ananı avradını...» demişin, salmışın adamın üstüne de, adam fırlamış kaçmış koridora, arkasından sen fırlayası olmuşun da polisler tutmuşlar seni.

Kahvecinin çırağı öylesine yaşanmış bir soluklа, öylesine abartmasız anlatıyordu ki olayı, ürktüm. Bak kadınım, burada mümkün olduğunca zamanı dinlendireceğiz. Benim bunca gündür öğrendiğim

tek şey, zamanı burada en iyi dinlendirebilmek. Ve ne yapacaklarsa, yapacaklar. Bunu engelleyemiyoruz ama süreli olanlarda, olacaklarda bir meşruluğu tartışmak durumundayız. Meşruluk bizde kalmalıdır. Biliyorsun, onlar meşruluğu ellerine geçirmek için çok çaba harcıyorlar. Bir polis var. Hani şu Çanakkale'den gelen. Futbolcu olan. Yürürken ayaklarının üstünde zıplaya zıplaya, omuzlarını öne çektire çektire yürüyen. (x) Geçenlerde bir mektubumda anlatmıştım sana. Nöbette olduğu akşamlar gelir, süreli bizlerle birşeyler tartışmak ister. Komünistlere kimi küfür eder, kimi «ne olmuş yani, ben de komünisttim, amaaaa silâh çekmem. Ben devletime silâh çekmem.» der. Sonra döner, «Polislikten bıktım.» der. «Bir başka iş bulsam, gideceğim.» der. Sonra döner, «Ulan, benim elimde yetki olsa sizi duvar dibinde, duvar dibinde...» diye öfkelenir. Çevresinden çekiliveriyoruz. Yalnız kalıyor. Yüzüne bakmıyoruz ve her seferinde tebessüm bile bulmuyor çabalarına da geçende Erdoğan arkadaş bir karşılık veresi oldu, koptu düğüm. Eline geçirdi beklediğini, tokatladı çocuğu. Onsekiz kişiyiz ve dip odanın içinde oluştu olay. Aslında onu üstümüze salanlar, bilmiyorlar mı buraya tıkılanların içinde bulunduğu birikimi? Bu damarlarımıza, dokularımıza sindirilmiş acının giderek nasıl bir öfke volkanı olduğunu? Ve bu polisi salıyorlar içimize. Polis Erdoğan'ı tokatladığında arkadaşlardan biri hemen Erdoğan'a arkadan, kollarından sarılıp tut-

---

(*) *Biz Maltepede iken, Üsküdar'da karakolda bir bekçi bu polis memurunu beylik tabancayla vurarak öldürdü. (Yazarın notu)*

tu. Ve öfke kimin kanında daha bir hızla dolanır, tanıyoruz burada birbirimizi, hemen onların dibine giriverdik. Adam adama bir markaj senin anlayacağın. Bir tek şeye inanıyorum burada, mutlaka haklı kazanacaktır. Ve zamanı kullanmaktan daha etkin bir silâhımız yok burada.

Bizi taburla tuvalete götürdüklerinde, kapıyı kapatıp oturduğumuzda bakıyoruz ki askıda unutulmuş bir tabanca. Mermisi namlusuna sürülmüş bir tabanca. Ayakların yarılmış, kıçına cop sokulmuş, elektriklere tutulmuşsun ve bu kapanda bir ;ukurun birine öldürülüp atılıvermeyi bekliyorsun. Tepende sana bırakılmış bir tabanca. Kurşunu namluya sürülmüş sürülmüş bir tabanca. Üstelik yapayalnızsın. Tabancayla aranda üç karış var ve en azından üç beş dakika düşünme payın. Üstelik falakalarda, işkence odalarında «Artık yaşamak istemiyorum. Bırakın beni. Öldürün beni. Bitsin bu iş. Getirin, ölümümü imzalayayım.» demişsin. Bu bir kurgudur. İstenildiği kadar bunu bir unutkanlık diye sürsünler. Anlıyor musun? Biliyorum, uzun zamandır sizin orada neyi biriktirdiğinizi. Bizden ayrı üç kadının orada nasıl daha zor bir yaşamda olduğunu. Biliyorum, gazetelerin «Tatar güzeli» diye manşet attığı tutuklu bacımızı uzaktan görmeye gelenlerin sizde nasıl nefrete dönüştüğünü ve bu yılıklıktan nasıl iğrendiğinizi biliyorum.

Zamana ve zamanın içinde olaylara bize doğru tanıklık etmesinden öte silâhımız mı var? Kafanı kır demiyorum. Ama kendi istediklerini bize sonuçlandırma olanağı da tanıma onlara.

Bırakalım, bu kez öldüren kanlı olsun. Bırakalım, öldüren kanlı kalsın...

Sen yanındaki bacılarımızdan sorumlusun. En sonra sen öfkeleneceksin. En sonra sen fırlayacaksın. Bunu burada senden tümümüz istiyoruz. Onlar onsekizinde, ondokuzunda. Üstelik yaralı. Nasıl kadınlık onurlarını kıran bir işkenceden geçtiklerini biliyorsun. Falakadan sonra Jülide'nin böbrekleri kanıyormuş. Süreli «Ben kan kaybından öleceğim.» bellemişmiş. Elif'in yarık tabanlarının kanı dinmiyormuş günlerdir. Ve Rukiye baygınmış. Yarı baygın yatıyormuş sandalye üstlerinde. Burada bizim direncimizi de yersiniz. Anlıyor musun? Çok öfkelendiğinde elinden çay bardağını düşür. Ben öyle yapıyorum. Beşinci bardağı kırdım geldiğimden beri. Elimden yere bırakıveriyorum bardağı. Parçalanıyor ve bir öfke dağıtıyorum her kırılan bardakta. Belki sana gülünç gelir bu. Ben soluklanıyorum. Sen de birşey bul. Ama hiç mi hiç aklından geçirme saldırmayı. Kornaros'un «Fırtına Çocukları» yapıtındaki kızın, hani hapishaneden alınp götürülürken arkadaşının elbisesini emanet giyenin idam öncesinde arkadaşına yazdığı mektubu hatırla. Ve hiç unutma, susan öfke parlayandan daha hınçlıdır.

Kin, kan, işkence kusan bu örgütün Sansaryan'da düğmesine basan yöneticiyle dün tanıştım. Karşılıklı çay içtim. Tüm yaşamımda en az konuştuğum ve ençok dinlediğim bir kırk dakikayı yaşadım. Anlatmak istiyordu adam. Üstelik şehvetle anlatıyordu. Aslında savunmak istiyordu. Savunmak gereğini duyuyordu süreli. Kendi kendisi ile bir haklılığı tartışıyordu ve süreli bir hesaplaşmanın bireyci kaygularında ürkek, çelişik, çaresizdi.

Sabahın öğleye yakınladığı bir saatte Başkomser İsmail hücrelere geldi. Bir arkadaşımızın anasının getirdiği yiyeceklerin kese kâğıdını özenle açarak okumaya çalışıyorduk. Biz Osman'la bu işi sürdürürken arkadaşların birisi polisleri kolluyordu. Biliyorsun, bize gazete kesinlikle verilmiyor. Üstelik bu işlem sadece bize uygulanıyor. Kısımlarda olan gözaltıcılara gazete veriliyor da, biz gazete okumayalım diye bütün tedbirler alınıyor. Kapıdan, ziyaretçilerden gelen yiyeceklerin kesekâğıtlarından gazeteden olanları bile ara ara verilmiyor. Gazeteden yapılmış kesekâğıdını bile içeri sokmuyorlar. Aslında bu tedbir niye ki, bunu çözemiyoruz. Gazeteler sıkıyönetim tebliğleri dışında hiçbir haber veremiyorlar ki.. Dün sabah tuvalette İdris Hoca yüzünü yıkıyordu. Ve ceketinin cebindeki gazeteyi

almaya çabaladık ya oluşturamadık. Üç polis vardı başımızda ve ara ara kısımların nöbetçileri tuvalete giriyorlardı. Bir tek başlığı sökebildik tüm çabalarımızın sonunda: «Hükûmet üyeleri arasında rahatsızlık başgösterdi.»

Başkomser İsmail'i tanıyorsun, değil mi? Elinde makineli tüfekle Müdürün kapısını bekleyen Başkomser İsmail'i. Tüfeği omzuna vurduğunda nasıl birbiriyle toplanamaz, nasıl birbirine oturmaz iki eşya oluveriyorlar. İsmail hışımla hücrelerin dip odasına daldığında katlarını açtığımız kesekâğıdını yoketmiştik. İsmail koku almış bir bakışla önce içeriyi kolaçan etti. Sonra makineli tüfeğini sağ elinden sol eline geçirdi. «İçinizde Tanju kim?» dedi. Yerimden kıpırdadım. Yavaş yavaş kalktım. Bir iki dakika tepeden tırnağa süzdü beni, sonra «Yürü bakalım.» dedi. Bana yol verdi, öne geçtim. Hücrelerin çıkışına geldiğimde durdum. Makineli tüfekli eliyle omzumdan itti. Kenera çekildim. «Polisler durdurdu.» dedim. Ters ters polislere baktı. «Ben açıyorum. Müdür istedi.» dedi. Polisler birbirlerine baktılar. Başkomser İsmail bir yasayı bozuyordu. Biliyorlardı ki İsmail Başkomser imza atmasını sevmiyordu

Kapıdan çıktık. Sola döndük. Müdürün odasının önünde durduk. İsmail Başkomser Müdürün kapısını vurdu. Sonra aşırı bir «Dikkat» çekti ve beni içeri soktu.

Odanın içi taşra kokuyordu. Badanasından koltuğuna, perdesinden masasına dek bir taşra komisyoncusu odasını andırıyordu. Odaya girdiğimde müdürle ve benimle görüşmeye gelen gazeteci arkadaşım

Selahattin kalktı ayağa. Sarıldı öptü ve müdürle tanıştırdı beni. El sıktık. Buyur edildim. Bekledim. Müdür oturdu. Oturdum. Görüşmenin ilk bürokratik dizesi eksiksiz oluşturulmuştu.

Selahattin, «Geçmiş olsun, nasılsın?» dedi.
«İyiyim, sağol.»

«Sana tüm arkadaşların selâmını getirdim. Gazeteciler Cemiyeti adına yapıyorum bu ziyareti.

Önce sen alınınca çeşitli lâflar yayıldı Babıali'de. Sonra durumundan endişeler oldu. Geçende Sıkıyönetim kumandanı paşa vilâyette basın toplantısı yaptı. Çıkıp giderken Doğan,paşaya «Bizim sizde bir arkadaşımız var, paşam. Çok işkence görmüş diyorlar.» diye özel olarak seni sordu. İlgilendi paşa, adını sordu. Sonra müdürle konuştu ve müdüre emir verdi, «Arkadaşlarından kim isterse kendisini bir kereye mahsus olmak üzere gösterin.» diye. Ve ben dün gelecektim aslında, işler çok bastırdı bugünlerde, eve gidemez olduk.» dedi. «Dün müdüre telefon ettim. Görüşmeyi bugüne erteledim. Eksik olmasınlar, kendileri son derece ilgi gösterdiler. «İsterseniz telefonla görüştüreyim» dediler.»

Konuşmanın burasında müdürle göz göze geldik. Suratındaki kendisini sert tutmaya çalışan çizgileri kırmıştı.

Sonra içeriye falaka ekibinden iki memur girdi. Müdürün kulağına birşeyler söylediler. Sonra telefon çaldı. Sonra bir memur kâğıtlar imzalattı. Sonra bir adam girdi içeri. Narkotik şubesinden bir Ürdün'lü elemanın üç gün önce gözaltına alındığını ve adamın «polisim» demesine rağmen dövüldüğünü anlattı. İki kısım müdürü birbirleriyle şakalaştılar. Po-

lisin evrakının zabıt tutularak tekemmül ettirildikten sonra salıverilmesine emir verildi.
Bu arada Selahattin usulca sordu bana, «Sana bir eziyet ettiler mi?» diye. «Hayır.» dedim.
«Hayır da, içerde çocukların durumu çok kötü. Haşat millet.» Selahattin bana baktı. «Biliyoruz. Gazetelere haberler ulaşıyor. Biliyoruz.» dedi.
Sonra çaylar yenilendi ve sonra Selâhattin'le müdür konuşmaya başladı. Konuşmanın ilginç bölümlerini sana aktarmak istiyorum. Dinle, bu kan, kin ve işkence kusan örgünün Sansaryan'da düğmesine basan adamın yaşamını:

«Ben de halk çocuğuyum. Hem gerçek halk çocuğu benim. Çekmece'de şimdi sizin Basın Sitesi var ya, tee onun karşısındaki bir köy vardı eskiden. Ben o köydenim işte. Köy çocuğuyum. Yoksul, papuçsuz büyümüş bir köy çocuğuyum. Bize burjuva diye ad takmışlar. Neden burjuva olacakmışım ben? Halk çocuğuyum, halk. Hiç halk çocuğu burjuva olur mu? Biz yoksul bir halkız. Ne yapalım. Buraya tayin edildiğimde bu oda iki kırık sandalye ile bir çekmecesiz masadan ibaretti. Ayıp oluyordu. Benim için değil. Gelenler için. Yabancı devletlerin Türkiye'deki temsilcileri geliyordu. Onu bırakın, adam hürriyeti seçmiş, bir demokratik ülkeye sığınmış, vatanını terketmiş de gelmiş, buyur ediyorsun adamı. Müdürün odası bu ise diyecek adam, ürkecek. Bende ne yaptım, devletime, milletime yük olmadan bu durumu anlatarak büyük firmalardan birşeyler istedim de işte bu gördüğünüz odayı hallettim. Bak, buz dolabı bile var şimdi içinde. Kırk para, ama kırk para devlet kesesinden almadan.»

Konuşma sürdü işte böylece. Ve çenemi tuttum da, «İşçiler, asi oldukları gerekçesiyle işlerinin başından alınıp alınıp buraya getirtilen, gözaltındayken işlerine son verdirilen işçiler ödüyorlar bu hırt pırtıların bedelini. Dün size verenler, bugün günü geldiğinde ödetiyorlar.» diyemedim. Bunu söylemenin gerekliliği yada gereksizliğini kendimde tartışırken konuşma bitti. Selahattin öptü beni. «Yakında dışarda buluşacağız.» dedi. Sonra müdür zile bastı. Ne zaman gerekirse haber gönderip kendisini görebileceğimi, üstüne basa basa belirtti. Kapı hışımla açıldı. Başkomser İsmail «Dikkat» çekti sayın müdürüne ve beni kolumdan tutarak hücre kapısına getirip teslim etti.

Dün ortalık bir anda karıştı.

Öğle yemeği yiyorduk. Üstelik Erzincan'lı nöbete düşmüştü. Bir dost, bir sıcak bakan çocuktu bu bize. Ne dersen iki etmeden kavuşturuveriyordu. Hiç yüksünmeden, öfkelenmeden, diş gıcırdatmadan çarşıya varıyor, bütün istediklerimizi eksiksiz, özenle alıveriyordu. Geçende baş ısmarlamıştık polislerden birine. Kekik, taze sovan ve maydanoz istemiştik. Dört beş demet maydanoz. Ne taze sovan, ne kekik, ne de maydanoz gelmişti. Arkadaşlardan biri, üstelik bizden birisine sormuştu «Sovanla maydanoz ne oldu?» diye. Polis hışımla yerinden kopmuş, «Babanın uşağı mıyım pezevenk senin? Bunu aldığıma şükretmiyor da. Şuna bak, anasınınkini bulmuş da bir de kılını soruyor.» Araya girmiş, olayı yatıştırmıştık da, kimse elini sürmemişti yemeğe. Akşama ortalık ağır bir kelle kokusuna bulanmış, fırlatıp atmıştık.

Erzincan'lı nöbete düştü mü ziyafet çekiyorduk kendimize. Erzincan'lı domates, baş, ciğer ye tavuklu pilav almıştı. Oturmuş, herkes istediğini yemekle meşguldü. Üç gündür peynir, zeytin, ekmek ve domatesten başka birşey yiyemiyorduk.

Birden içeri hışımla polisler doluştu. Ellerinde üç ayrı liste vardı. Hücreler açıldı. Hücrelerden alınan

beş kişi götürüldü. Sonra dip odadakilerden iki kişi alınıp Sıkıyönetime yollandı. İki kişi Ankara'ya sevkedildi. Ve dip odada geriye kalanlar boşalan hücrelere konuldular. Beni de başhücreye kapattılar. Hücreden alınan arkadaşın sigarası daha sönmemiş, tütüyordu. Ayağımla sigarayı söndürdüm ve izmariti kapının altından dışarıya ittim. Sonra battaniyeyi alt üst ettim. Betona döşenen kâğıtları düzelttim. Yağlanmış bir ikisini dışarı attım. Ve kanlı bir topak kâğıt geçti elime. Onu düzelttim, cebime koydum. Neden yaptım bunu, bilmiyorum. Ürktüm yaptığımdan. Bir ara kanlı kâğıdı cebimden alıp atmayı düşündüm, sonra vazgeçtim. Yere çömeldim. Hırkamı arkama koydum, hücreye yaslandım. Az önce güneş, Temmuz güneşi dip odanın koridorundaki cama vurmuştu. Günde iki saat kadar güneş öğle üzeri bu camda kalıyor, sonra gidiyordu. Çoğunlukla uzun süre hücrelerde kalmış da çıkmış olanlar varsa, onları o iki saatte camın önünde tutuyor, nemli derilerindeki küflü ıslaklığı kurutuyorduk. Buna da çoğunlukla hücre nöbetçisi polisler izin vermiyorlardı, «Ortalık karanlık oluyor.» diye.

Hırkama daha bir sarıldım. Küf kokusunun insanın genzinde başlayan nemliliğinde üşüyordum. Ayağa kalktım. Bir iki zıpladım. Kollarımı hızlı hızlı önümde arkamda kavuşturdum, kavuşturdum çözdüm. Soluğum yetmedi. Bir incecik ter boşandı sırtımdan. Sonra kendi terimde daha bir ürperdim, üşüdüm, daha bir hücre tepemden bastı. Kapıya dayandım bir süre, kendimi toplamaya çalıştım. Başım dönüyor, gözlerim kararıyordu. Bir iki dakika bir panik koptu beynimden. Kapıyı çalmak istedim, kaslarım gerilmedi.

Bu sırada dışarıya ayak sesleri doldu. Beş yeni gözaltıcı getirilmişti. Birisinin kafasında kanlı bir sargı vardı. Diğerleri sağlamdı. Hücre kapıları açıldı. Önce telefonlu hücreye başı kanlı sargı bezi ile sarılı olan arkadaşı koydular. Sonra onsekizinde var-yok olanı telefonlunun yanındakine konuldu. Sonra benim hücre açıldı ve sakalları uzamış, yaşlı bir adamı iterek içeri soktular, kapıyı hızla çarpıp kilitlediler.

Şimdi hücrede iki kişiydik. Daha bir rahatlıktı iki kişi olmak. Konuşmak. İnsanın insana sokulması ve insanın insanla kurulması. Bu, hücreye tıkılmada öylesine boyutlarına oturuyordu ki hücrenin küflü duvarlarında titrememiş olana bunun anlatılması pek mümkün değil galiba.

«Geçmiş olsun, baba.»
«Sana da oğlum.»
«Yeni mi aldılar sizi?»
«Dün sabah.»
«Müteferrikada mı tuttular?»
«Gece yarısı aldılar. Selimiye'ye götürdüler. Albay göresiymiş. Sabaha da Selimiye'den yola çıktık. Şimdi getirdiler.»
«Selimiye'de ne var ne yok?»
«Her yer dolu. Merdiven altlarına kadar dolu. »
«Yaralı var mı çok?»
«Kıyamet gibi. Hiç yarasız beresizine rastlamadım ben.»
«.....»
«Burası ne âlemde?»
«Bildiğin gibi. Her yer her yerin aynısı»
«Çok mu buradasın sen?»

«Yirmiüç gün bugün.»
Sonra tabakasını çıkardı ihtiyar. Kâğıt tomarını üfledi, birbirinden ayırdı, nikelajlı tütün kutusunun kapağında yaydı kâğıdı. Tütünü aldı. Didikledi. Sonra küt parmaklarının arasında yuvarladı sigarayı, dibini burdu, bana uzattı.
«Sağol, içmem.» dedim.
«Sarma tütün. Kıyılmış. İyidir, tüttür evlât, tüttür.»
«Hiç kullanmıyorum.»
«Burada da alışmadın mı?»
Kafasını şaşkın şaşkın salladı.
«Deve inadı var sende ha.»
Gözlerimin içine baktı, sonra gülümsedi.
«İyidir, iyidir oğlum. Deve inadı iyi bir kafa kaldırmasıdır insanın.»
Sigarasını tüttürdü. Sarma sigara nefesledikçe daha bir hızlı, daha bir çabuk eriyiveriyordu.
Üç nefeste dibine vardı ihtiyar sigaranın. Sonra, «İşçi var mı burada hiç?» diye sordu.
«Ara ara getirip götürüyorlar. Bir tek Ereğlili beş kişi var» dedim.
«Ayşe'den mi?» dedi. «Ayşe'yi patlatmışlar ha.» Güldü. Başını salladı iki yana.
«Sen ne iş yaparsın?» diye sordu bana.
«Gazeteciyim.» dedim.
Kuşkuyla, anlamsız anlamsız yüzüme baktı. Gözündeki sevecenlik yandı söndü.
«Hangi gazete?» dedi.
«En son, Akşam'daydım.»
Eliyle omzuma vurdu.
«Bildim seni, yahu. Sağmalcılar'da kovalarla yapılan yürüyüşte konuşmuştun sen, değil mi? Hay allah. Beygirciler amma diş bilemişlerdi sana arkan-

dan, deme gitsin.»
«Sen ne iş yaparsın?» dedim.
«İşçiyim ya, bugüne değin toplasan işsizliğim işliliğimin beş katıdır. Daha doğrusu işsiz işçiyim ben.» Uzun bir süre sustuk. Dışardaki sesleri dinledik. Bir adam inliyordu. Arada bir inilti yüksek sesle göğüs geçirmeye dönüşüyordu. Birbirimize baktık. Sonra hücre arkadaşım, «Tırnak da söküyorlar mı?» dedi. «Hayır. »dedim «Tırnağı sökülenine buralarda hiç rastlamadım.»

«Bizim ilk tevkifatımızda tırnak yetiştirememiştik adamlara. Şimdi vazgeçtiler bu işten herhalde.»
«Elektrik veriyorlar şimdi de.»
«Kulak asma elektriğe. Ürküntüsü çoktur. Acısı fazla değildir. Tırnak sökmenin acısı yüreğine oturur insanın. Bayılır kalırsın ve elden ayaktan olursun. Yıllar sonra sızlar meretin yeri.»
«Senin tırnaklarını söktüler mi?»

Ellerini gözüme uzatıverdi. Elinin üç parmağında tırnak bitmemişti ihtiyarın.
«Ne zaman söktüler?»

«Kırkaltı tevkifatında. 23 yaşındaydım. Doklarda işçiydim. Sansaryan'a aldılar bizi. Kırksekiz gün burada, bu hücrenin yanındaki değil de onun altında yattım. Günde üç dilim kuru ekmek, onbeş zeytin verdiler. Kırksekiz günde üç kere berber gönderip, sakalımızı traş ettirdiler. Sonra sorguya aldılar. Önce tırnaklarım söküldü, sonra falakaya yatırıldım. Ondan sonra da artık ara ara hep alıp getirdiler buralara. Asayişi korumak için. Şah İstanbul'a mı geliyor, alın 46 tevkifatında toplanmışları. Amerikan Cumhurbaşkanı mı geliyor, haydi 46'lılar toplansın. Biz böyle ara ara pilav gününde buluşan okullulara

döndük. Domuzuna bilirler ne yaptıklarını. Başka türlüsü olmaz bunun. Haramı örtemezler biz yaşadıkça. Oyun kuramayız da henüz, oyun bozarız biz.»
«46 tevkifatında mı daha çoktu, şimdi mi?»

«46 tevkifatında toplasan bir avuç adamdık. Şimdı gün güne ipin ucu kaçıyor ellerinden.»

İhtiyar hücre arkadaşım tabakasından bir sigara daha sardı. Bu kez bana uzatmadı. Sigarasını içti. Sonra ayağa kalktı. Kapının demirlerinden dışarı baktı. «Nöbetçi arkadaş» diye sesledi. Bir süre bekledi, aldıran olmadı. Sonra iki eliyle birden kapıyı yumrukladı. Gene bekledi. Gene aldıran olmadı. Çöktü. Tekrar tabakasına sarıldı, açtı, tütün sardı. Kibriti çıkardı. Öksürdü. Kesik kesik öksürdü. Sigarasını yaktı. Dışarda bir gürültü koptu. Hücre tutuklularının tümü kapılarının demir parmaklıklarına üşüşmüşlerdi. Dışardan ite kaka üç kişiyi getiriyordu polisler. Cop sıyırmışlardı. Sayamadığımız kadar çoktular. Hücre boşluğuna tıktıkları üç genci cop, yumruk, tekme dövüyorlardı. Ve vurdukça daha bir şehvete varıyordu yeniden vurma isteği, vurdukça taraf oluyor, taraflaşmak hasımlığa dönüşüyordu. İki polis gençlerden birini tutmuş, kafasını duvara duvara vuruyorlardı. Hücrelerin önce birinden küfürler ve bağırmalar duyuldu, sonra birinden daha, birinden daha ve tüm hücrelerden karşı koymalar başladı. Polisler sesleri aldılar. Bir süre dinlediler sesleri. Sonra «Susun ulan orospu çocukları, susun.» diye bağırdılar. Copları kapılara vurdular. Kapıların demir parmaklıklarına vurdular. Bu kez parmaklıklardan balgamlar yağdı. Polisler gençleri bırakmışlar, hücrelere salmışlardı. Sonra ikisi nöbetçilere yöneldi, «Açın bu kapıları.» dedi. Nöbetçiler bir süre durak-

ladılar. Birbirlerine baktılar. İçlerinden biri «Müdürümüz emir verdi, kapılar açılmayacak. Altlarına sıçsalar, açılmayacak» dedi. Polisler yerde yatan üç bitkin gence son bir kez daha tekmelerle saldırdılar, gürültü daha büyüdü, yoğunlaştı. Ve polislerden biri yerdekilere tekme atarken ayağını duvara vurdu. Canı yandı. Haykırdı ve yere kapaklandı. Arkadaşları başına üşüştüler. Ayağını duvara vuran, iri şişman polis bacağını ellettirmiyordu. Polisler arkadaşlarının kollarına girerek dışarı çıktılar.

Hücre avlusunda üç genç yaralı vardı. Burunları, dudakları ve kaşları yarıkt. Yerde bitkin kıpırtısız yatıyorlardı. Hücrelerden bir marş başladı: «Biz bu karanlık yolun sonunda doğacak güneşi bekliyoruz...» Sonra bütün hücreler katıldı marşa. Ses büyüdü yankılandı. Kırıldı. Duvarların sıvalarında titredi. Hücre arkadaşım da mırıldanıyordu marşı. Sonra hepimiz başladık.

«Biz bu karanlık yolun sonunda
doğacak güneşi bekliyoruz.
Dağları aşıyor
bak yakınlaşıyor...»

Nöbetçi polisler girdiler avluya. Hücre kapılarını vurdular. İçlerinden birisi, «Yapmayın arkadaşlar, bize lâf değdirmeyin.» dedi. Önce yavaşladı sesler, sonra tümden eridi. Yerime çöktüm.

İhtiyar, «Gençler hep böyle direniyorlar mı?» dedi.

«Gördüğün gibi.» dedim.

«Hepsi de yaralı mı bunların?»

«Burada işkenceden geçmemiş ancak üç dört kişi varız.»

«Ben uyumak istiyorum. Dün gece hiç uyumadım. Şuracığa kıvrılacağım.» dedi.

Yüzü koyun döndü. Uzandı. Sonra titremeye başladı. Hırkamı aldım. üstüne örttüm.
«Sıtma nöbeti, geçer şimdi.» dedi.

Ben de köşeye kıvrıldım. Uyumuşum. Uyandığımda hücre arkadaşım yoktu. İhtiyarı alıp gitmişlerdi. Onu bir daha hiç görmedim. Ama ağızlığı ile tabakasını hücrede unutmuştu.

Kısım şeflerinden iki sivil polis, Remzi öğretmeni hücrelerin dip odasına getirip bıraktıklarında hepimizin duyabileceği bir sesle, «Üzülme arkadaş, seni Bulgarlara biz elimizle teslim edeceğiz.» dediler ve gittiler.

Remzi öğretmeni hepimizden bir başka biçimde getirmişlerdi ve gerçekten çok ürkmüş müydü, yoksa ürkmüşü mü oynuyordu, belli değildi.
Dip oda günün her saatinde karanlıktı. Gerçi tavanda ampul vardı ya, yanınca mı daha aydınlık oluyordu içerisi, sönünce mi bellisiz. Elektrik yandığında koridordan içeri süzülen güneş ışığını boğuyordu. Elektriği söndürünce de koridordan sızan ışık yetmiyordu.
Remzi öğretmen ayaklarını altına almış, çevresinde toplananlara kendi durumunu anlatıyordu: «Çorum'da öğretmenken bir iş geldi başımıza. Durduk yerde bir işe bulandık ki sormayın ha. Köyde Demokratların düşmanlığına uğradım. Komünizm propagandası yaptım diye mahkum oldum. Yargıç dört yıl iki aya hüküm kesti. Çorum'da. Çorum'da yatarkene savcının biri «Sen gadre uğramışsın hocam, sana bir el verelim.» dedi, beni İmralı'ya sürdüler. İmralı iyi bir yer. O zaman bire iki sayılıyordu üstelik. Yiyecek bol. Para kazanmak mümkün. Ama görüş gün-

leri çok sıkıntı çekerdim. Kimim kimsem yok benim de. Hatta bir keresinde mektup yazmıştım. Şadi Alkılıç da beni ziyarete gelmişti. «Arkadaş, senin kimin kimsen yok olum mu? Biz varız.» diye. İçinizde Şadi Akkılıç'ı tanıyan var mı? O nerede şimdi?»

Osman'la göz göze geldik. Sonra Işıtan'la. Sonra Işıtan, Taner'le. Sonra Hocayla Osman. Gözler birbirinin yüzünde yandı yandı söndü. Remzi öğretmenin çevresindeki halka birden genişleyiverdi. Anlamış mıydı? Birşeyler sezinlemiş miydi bilmiyorum, ama yüzündeki ürkeklik daha bir sarktı. Gözlerinde korku daha bir donuklaştı. Sonra arkadaşlardan biri, «Eee, sonra hocam...» dedi.

«Nerede kalmıştık.. Şadi gelmişti beni ziyarete, Sonra ben yirmi gün önce İmralı'dan tahliye oldum. Yozgat'a gönderdiler beni. Gözetime. Yozgat berbat bir yer. Çekilir gibi değil. Hiç ilgilenen çıkmadı benimle. Üstelik iş bulma imkanım da yok. Biz komünizmden mahkumuz diye kahvede oturup çay bile içmiyor Yozgat'lılar adamla. Baktım bu iş olacak gibi değil. İmralıdan çıkarken onbeşbin lira işlikten birikmiş param vardı. Ondört günde iki bin lirası suyunu çekti. Olacak gibi değil, tövbe olsun. Mümkünü yok. Varayım İstanbul'a da gözetim cezasını Ankara'dan İstanbul'a değiştirteyim, burada Zeytinburnunda akrabalarım var, orada bir bakkaliye dükkânı açayım da biz de artık bir kenarından hayata ilişelim, dikiş tutalım dedim. Vardım Yozgat'ta savcıya. Dinledi beni. «Haklısın.» dedi. «Ama ben sana resmen izin veremem. Üç beş gün göz yumarım. Benim haberim yok ama, sen çek git, işini gör gel. Yakalanırsan hani bir düşmanın bir cekemiyenin varsa karışmam.» Bindim otobüse, geldim buraya. Zeytinburnu'nda tanış-

larımı buldum. Hatta bir de dükkân peyledim. Adamla pazarlığı bile keşiştik. İki bin lira para verdim. Buradan Ankara'ya gidecek, işimi sonuçlandırıp Yozgat'a varacak, sonra gözetimin İstanbul'a naklini bekleyecektim. Bizim İmralı'da hapishane arkadaşımız bir Uskur Hasan vardı. Çok iyi arkadaştık mapusta. O benden iki ay kadar önce tahliyeci oldu «İstanbul'a gelirsen, var Büyükdere iskelesine, orada hangi balıkçıya, hangi kayığı, motoru olan adama Uskur Hasan dersen şıpın işi buluverirler beni.» demişti. Evveli gün vardım Uskur Hasan'ı görmeye. Buldum oralarda. Sevindi. Oturup çay içtik, hoş beş ettik. Çok itibarlı tuttu beni. Sonra bana «Yarın gene bu satte var gel, akşam yemeğini birlikte yer, iki kadeh de zıkkımlanırız.» dedi. Uskur Hasan'ın hikâyesini de anlatayım size. Boğaz'da bir yabancı gemi uskurunu düşürmüş. Dalgıç indirmek için geminin acentası limana filan haber vermiş. Sonra dalgıcı indirmişler, bakmışlar ki yok uskur. Polis aramış taramış, sonunda gece yarısı Uskur Hasan'ın motordan dalgıç indirip uskuru bağlattığını, sonra motorla Sarayburnu açıklarına çektirip, uskuru orada dışarı cıkarttığını bulmuş. Şahitlerle de işi bastırıcınca Uskur Hasan definecilikten hüküm giymiş. Dün onun demesi üzerine vardım Büyükdere iskelesine. Oradan da gece son otobüsle Ankara'ya hareket edecektim. Elimde valizim. Uskur Hasan öyle demişti, «Buradan vakitlice toparlanırız. Ben seni motorla karşı kıyıya bırakırım. Atlarsın dolmuşa, doğru Üsküdar. Üsküdar'dan Kadıköy. Oradan da biner otobüsüne çeker gidersin işine.»

Dediği saatte vardım iskeleye, sordum Uskur Hasan'ı. «Şimdi gelecek, iskelede bekleyiver hele.» de-

diler. Orada mı bekleyeyim, kahveye mi geçeyim diye düşünürken polisler omzumdan yakaladılar. Pat pat pat bitiverdiler. İskelenin üstü polis doldu. Otuz kırk kadar polis. Aldılar, doğru kısma getirdiler. Ne oldu ne olmadı derken sille tokat susturdular beni. Sonra kısımda üstümü aradılar. Paralarımın hepsini aldılar. Vermezler mi şimdi bunlar benim paralarımı? Niye aldılar ki paralarımı? Sonra polislerden biri, «Demek Bulgaristan'a kaçacaktın ha.» dedi.
«Yok kardeşim, Uskur Hasan'la balık yiyecektik.»
«Sus ulan, Uskur Hasan uyanık olmasa onu da yakacaksın. Sus.» dediler.

Dip odadan dışarı çıktım 'Osman da arkamdan çıktı. Musluğun önüne gittik. Suyu açtık. Önemli konuşmalarımız olduğunda, musluğun önüne gidiyor, suyu açıyor ve öyle konuşuyorduk. Ancak böylece konuşulanların banda alınmadığını, su sesinin bant kayıtlarını bozduğunu belirlemişti burada bir Teknik Üniversite öğrencisi arkadaş.
«Hikayeyi nasıl buldun?»
«Bilmem. İlginç geldi?»
«Sen kuşkulandın mı?»
«Ben de sana soruyorum, sen kuşkulanmadın mı?»
«Bilmiyorum ki, kuşkulanılabilir de, kuşkulanılmayabilir de.»
«Neden kuşkulanılmaz?»
«Bu kadar bilimsel çalışacak polis nerede bizde ki? Bu denli uğraşmaya hiçbir yetenekleri yok işte, görüyorsun.»
«Yine de hergün biraz daha saçaklarını topluyor polis. Üstelik tam Amerikanvari bir kurgu gibi gelmiyor mu sana?»
«Ne öğrenecekler bizden ki? Bilmedikleri ne var ki?

Kafa göz yarıp, taban patlatıp, elektrik verip istediklerini elde ediyorlar.»
«Neyse, gene de bu adamdan uzak durmak gerek.»
Ve üç gün hiç ilgilenilmedi Remzi öğretmenle. Tüm arkadaşlar aynı kuşkuyu alıp vermişlerdi. Ortak kasaya bile alınmamıştı Remzi Öğretmen. Üç gün kuru ekmek yedi sayılır. Polisler üstünde buldukları onbin lirayı almışlar, doksan lirasını bırakmışlardı. Ekmeğine katık bile almıyor, «Ne olur ne olmaz, kardeş. Buradan nereye götürecekleri belli değil. Bakarsın uzun sürer bu iş. Burada parasız kalırız. Cebimden paralarımı aldılar. Kaç para aldıklarına dair bir kâğıt da vermediler. Sütlerine kalmış, he mi...» diyordu. Burada bugüne dek ortak kasanın tek dışında tutulan Remzi öğretmen oldu. Bundan hiç kızmıyor, rahatsız olmuyordu. Bir keresinde Osman, ekmeğine katık etsin diye iki taze soğan vermişti de, arkadaşlardan biri kızmıştı Osman'a, «Polis mi besleyeceğiz burada arkadaş, hadi hayırlısı.» diye. Ve yargı tümümüzde o kadar kesindi ki, Osman bu konuda düşündüklerini hiç mi hiç ortaya koyamıyordu.

Üç gün sonra bir sabah, önce ziller çaldı. Sonra kısımlardan polisler geldiler. Dip odadan aldılar Remzi'yi. İki polis iki elleriyle kollarından tutarak götürdüler. Arkadaşlardan biri arkalarından mırıldandı: «Aman sıkı tutun, kaçmasın.»
Sonra günün getirdiği yaşam başladı. Üç yeni işçi getirildi. Gümüş Motor'dan. Üç arkadaşımız sorguya götürüldü. Hücreler temizlendi.

Koridorun camına güneşin vurması yakınlamıştı ki, dş kapıda bir gürültü oldu. Remzi öğretmen başı kan revan içinde, dört beş polisin kucağında hücrelere

getirildi ve ilk kez bir yaralı, polislerin nöbet odasındaki karyolalardan birine yatırıldı. Baygındı ve ağzından köpükler çıkıyordu. Dişleri kilitlenmişti, ağzı açılmıyordu. Tüm gözaltıcılar donduk kaldık. Polisler kimsenin kapının önüne yanaşmamasını buyurdular. Sonra doktor geldi. Sonra pansumancı geldi. Başı sarıldı Remzi öğretmenin. İğne yapıldı. Ve doktor dip odaya girdi, «içerdeki arkadaşa bakacak birisi lâzım. Bu işlere yatkınınız var mı içinizde?» dedi. Osman fırladı hemen. Polisler Osman'ı Remzi öğretmenin yanına koydular ve kapısını kapayıp önüne nöbetçi diktiler.

Bu arada doktora, «Dip odada bir hastamız daha var, bakar mısınız?» dedim.

Durdu. Düşündü. Beni tepeden tırnağa süzdü.

«Olur, ona da bakarız.» dedi. Ve geldi, günlerdir elini kolunu kıpırdatamamacasına hasta yatan Zeki'yi muayene etti. Sonra bize döndü.

«Her ikisinin de hastahaneye kaldırılması gerekli.»

«Neden kaldırılmıyor?»

«Ben kaldırılmaları gerektiğini ilgililere duyuracağım.»

«Sonra ne olacak?»

Ters ters yüzümüze baktı.

«Sonrasını bilmem. Burada ben emir vermiyorum ki.»

Zeki yattığı yerden kesik kesik, «Doktor bey, onlar kimseyi hastahaneye filan kaldırmazlar. Siz bana ilâçlarımı aldırtın, yeter. Ben başka birşey istemiyorum.» dedi.

Doktor Zeki'ye döndü.

«Çocuğum, ilâçla olacak iş değil ki bu.»

«Olduğu kadar. Ne yapalım...»

«Peki.» dedi doktor. «İçerdeki yaralının ilâçlarını gön-

derirken seninkileri de göndereceğim. Birer dozdan fazla almayacaksın. Anlaşıldı mı?»
«Almam, doktor bey, almam. Teşekkür ederim.»
Doktor sıcak sıcak baktı Zeki'ye, sonra döndü, «Seni de iç odada karyolaya alsınlar hiç değilse.» dedi ve yürüdü çıktı. Dip odadan yeniden Remzi'nin odasına girdi.

Ara ara Osman arkadaş musluğa çıktığında çocuklar başına üşüşüyordu.
«Nasıl Remzi öğretmen?»
«Bildiğiniz gibi.»
«Kendine gelmedi mi? »
«Gelmedi daha.»
«Nabzı nasıl Remzi öğretmenin?»
«Ağır atıyor. Dünden daha ağırlaştı.»
Sonra dip oda tümden bir sessizliğe gömülüyordu. Üç gün kimse doğru dürüst yemek koymadı ağzına. Sonra bir gün Osman arkadaş, «Remzi'nin nabzı bugün yükseldi ve ilk defa sayıkladı uykusunda.» dedi.
«Ne dedi sayıklarken, ne dedi?»
«Beni öldürmeyin, beni öldürmeyin, ben bir yere kaçmıyorum dedi.»
Üçüncü günü akşama yakın Remzi uykudan uyanırcasına yatağında önce sağa dönmüş, sonra gözlerini açmış. Osman'a uzun uzun bakmış.
«Namussuzum, şerefsizim ki ben Bulgaristan'a kaçmıyordum. Deli miyim ben yahu, deli miyim?» demiş.
Osman, Remzi öğretmenin alnındaki terleri silmiş, sonra «Ben polis değilim arkadaş, sakin ol.» demiş. Sonra anlattırmış nasıl oraya geldiğini, ne yapıldığını kendisine. Sonra kendisini nasıl elektriğe bağladık-

larını, nasıl bütün etlerinin dağılıp etrafa saçıldığını. Önce, «Bulgaristan'da kime gidecektin?» demişler.
«Ben Bulgaristan'da kimseyi tanımam ki.» demiş.
«Sus, biz biliriz. Herşeyi biz biliriz.» demişler.
«Uskur Hasan'a bu iş için kaç para verecektin?» demişler.

«Biz seni Bulgaristan'a göndersek, gider misin?» demişler.

Remzi öğretmen tüm sorulara, «Ben Bulgaristan'a neden gideyim? Ne işim var orada? Burada bakkal dükkânı kiraladım. İki bin lira pey verdim.» demiş.
«Eh, günah bizden gitti. Şimdi ya bülbüller gibi söyler, ya da eşşek cennetine gidersin arkadaş. Kimse çıkıp da senin hesabını sormaz bizden, anlıyor musun? Bunu da kafana iyice sok.» demişler.
Sonra bağlamışlar elektriği.
Otuz. Kırk. Kırkbeş. **Elli. Ellibeş.**
«Kalsın ellibeşte. Bekleyin.»
«Anlat bakalım arkadaş, şu Bulgaristan işinin içyüzünü bize.»

«Yok böyle birşey kardeşlerim.»
«Sus olan, ibne bostanı. Sus. Kardeşleriymiş. Moskof dölü.»
Elli. Ellibeş. Altmış. Altmışbeş. Yetmiş. Yetmişbeş.
«Kalsın orada, bekleyin bakalım.»
«Titreme ulan. Yetmişbeşte titreme. Yüzde de geberir gidersin sen.»

«Konuş ulan, çözül ulan.»
«Durun yahu, belki söyleyecek ha.»
«Yok amirim, direniyor dürzü. Erkeklikleri burada tutar.»

«Hadi oğlum, söyle. Bak, ben çok acıyorum sana. Komünist de olsan, insansın, ne yapalım. Şaşırmışın

bir kere. Zehirlemişler seni ha... Söyle de bitsin bu iş..»

«Dayayalım doğrudan ikiyüzyirmiye, kömür olsun amirim.»

«Durun bakalım. Çekin elektriği. Belki söyler. Sana on dakika zaman tanıyorum. Hiç değilse günah bizden gitsin.»

«On gün de zaman tanısanız, söyleyeceğim o ki ben Bulgaristan'a gitmiyordurn.»

«Ya elinde valiz, cebinde paralar, Büyükdere iskelesinde balık mı tutacaktın?»

«Dedim ya size, beni Uskur Hasan içki içmeye dâvet etti. Buradan Ankara'ya yolcuydum, anlamıyor musunuz?»

«Yoo arkadaş, dayılanma bakalım. Biz burada çok dayılara cop sokmuşuzdur ha. Ağır ol da molla desinler. Dayılık bizim işimiz anladın mı? Çizmeyi taşırma bakalım.»

«Boşverin amirim, sayıyla vermediler ya. Bağlayın. Başlayın.»

Otuz. Kırk. Kırkbeş. Elli. Ellibeş. Altmış. Yetmiş.

«Bekleyin.»

«Evet. Üç dakika.»

«Durdurun.»

«Konuşmuyor musun oğlum?»

«....»

«Başlayın.»

Otuz. Kırk. Elli. Yetmiş. Seksen. Seksenbeş. Doksan: Yüz.

Ve yüzde bayılmış Remzi öğretmen.

Konuşmaya başladıktan sonra Remzi öğretmenin yanına kimseyi sokmadılar. İki gün daha kaldı polislerin

nöbet odasında. Sonra bir öğle üstü Selimiye'ye, askeri savcıya götürdüler Remzi'yi. Askeri savcı sivile havale etmiş. Sivil savcı «Fiil haline geçmemiş bir durum suç sayılamaz. Polisler motorun içinde bile yakalamış olsalardı, bu kaçma fiiilinin oluştuğuna karine teşkil etmez. Madem ki muhbir, polisle işbirliği halindeydi, Türk karasularının çıkış noktasında sanık yakalanabilirdi.» demiş, Remzi'yi serbest bırakmış. Bunu Remzi'yi Selimiye'ye götüren polisten öğrendik.

Remzi bende bir utancı arkasına bırakarak gitti. Iki taze sovanı çok görmüştük Remzi öğretmene.

Tüm bir oluşum içinde sürdürülen polis oyununun açmazlarında oluşan bir öfkeden kalkarak onu ürkmeyi oynuyor bellemiştik.

Neyse, parasını da teslim etmişler Remzi öğretmenin. Sivil savcılıktan Müdüriyete parasını teslim etmek için getirmişler.

Vė bu arada Remzi'den sebep, Zeki de ilâçlarına kavuştu. Nöbetçilerde duruyor ilâçlar. Vakti geldiğinde tek tek alıp içiriyoruz Zeki'ye. Polisler bu işe de içten içe bozuluyorlar ya, ilâç her zaman bir meşruluğu saklıyor kendinde.

Remzi gitti. Arkasından birşeyi daha sınadım. Osman, birgünden bir güne de «Ben size demedim mı?» diye getirmedi lâfı.

Salah Abdülmunim Muhammed.

Gözlerinde Nil nehrinin sarısını taşıyan kara derili bir Mısırlı. Kahire televizyonu teknisyenlerinden, faşizmi salt kitaplarda okumuş bir üniversite öğrencisi. Eğer Türk polisi kendisini gözaltına almasa üç gün sonra Roma Üniversitesini bitirecek ve elektrik mühendisi çıkacaktı. Bizim hücrelere tıkılana dek Salah'ın içinde yaşadığı dünyanın çelişilerinden pek haberi yoktu.

Üç polis Salah'ı getirip bıraktıklarında öfkeyle çırpınıp duruyordu ve öfkenin İngilizcesiyle Arapçasının nasıl olduğunu seyrediyorduk. Ellerinde hiçbir yetki olmayan polislere dikleniyordu. Bir mitralyözün tetiğine dokunmuşçasına bir solukta konuşuyor, İngilizce Arapça karışımı anlattıklarını anlamayan polisleri omuzlarından dürtüyor ve kesinlikle buradan bırakılmasını istiyordu. Polisler Salah'ın öfkesinde neşeleniyorlar ve aşırılıklarına aldırmıyorlardı. Salah durmadan artan bir öfkede, durumu kavramak istemiyor, bundan da öte kabullenemiyordu. Polisler sonunda yıldılar ve bir İngilizc bilen arkadaşımızı çağırarak Salahtan ne istediğini sordular. Salah buradan çıkarılmasını istiyordu. «Ben yabancıyım.» diyordu. «Roma'da Cuma günü sınavlarım var. Beni burada

tutamazlar. Niçin beni buraya getirdiler? Anlatsınlar bana.» diyordu. «Bizim elçiliğe haber versinler, benim hükûmetimin temsilcisi gelsin, onunla konuşmak istiyorum.» diyordu.

Salah'a polisler bu istediklerinin ancak ertesi sabah müdüre söylenilebilecğini, şimdilik bu geceyi burada geçirmesi gerektiğini bildirdiler.

Yatışmıyordu Salah ve kabullenmiyordu hiçbirşeyi. Sonra polisler copları sıyırdılar ve konuşmayı oluşturan arkadaşa dediler ki:

«Söyle bu fellaha, buradan paşa paşa içeri girmezse coplarız kendisini. Eğer o hiç cop yememişse, içerde biraz cop yiyenlerle konuşsun.»

Salah'ın gözlerindeki sarı daha bir yayıldı. Öfke kara derisini gerdi. İçeri girdi, koridoru geçti, dip odaya baktı ve korkuyla irkildi. Bir sahra hastahanesi gibiydi dip oda. Ayakları, başları, suratları rengarenk gömlek parçalarıyla sarılmış insanlar. İrkildi Abdülmunim Muhammed. Sallandı ayakta. Sonra bana sordu:

«Ne oldu bunlara?»

«Polisler sorguya çektiler.»

«Ne yapmış bunlar?»

«Bilmiyorum. Her birinin durumu ayrı.»

«Nasıl yapmışlar?»

«Sen hiç işkence nedir bilmez misin?»

«Nasıl işkence?»

«Böyle işte. Falaka, elektrik, cop, yumruk...»

Gözleri yusyuvarlak olmuştu Mısırlı'nın ve durmadan gözlerinin yarı çapı genişliyordu.

«Ne yapmışlar bunlar?»

«Bilmiyorum dedim ya... Devrimci arkadaşlar bunlar.»

«Revolution...»
«Evet işte, anlıyorsun durumu..»
«Ama niçin?»
«Salah arkadaş, bak ciddi ol biraz. Sizin polis kimseyi dövmez mi hiç?»
«Cıık cıık. Hayır. Hayır.» diye ürküntülü bir biçimde karşı çıktı.
«Peki sen Fransa'nın Cezayir milliyetçilerine yaptıklarını okumadın mı, yada Spartaküs....»
Sonra birden hatırladım. «Hitler Almanya'sını düşünsene bir kere.»
Salah beni küçümseyerek tepeden tırnağa süzdü, sonra eliyle havada anlamsız çizgiler çizerek ıslık çaldı.
«Oooh, Hitler ha. O iş bitti.»
Kolundan tuttum Salah'ı, çekerek dip odaya soktum. Bir daha gösterdim ona içerde yatan yaralıları.
Arkadaşlar, «Boşver yahu, Nil aristokrasisinin bir torunu için yorma kendini.» dediler. «Dünyayı kana bulayan bunlardır da, dünyanın her yöresinde insanlar bunların çilesini çekerler de, bunlar herşeyden habersiz görünürler.»
Sonra dip odadan çıktı Salah. Üzerinde oturduğumuz sıraya oturmadı. Polislerin olduğu bölüme geçti. Büyük bir rahatlıkla polislerin sandalyelerinden birini aldı, camın dibine ters koyup oturdu.
Bir Nil akşamının kızıllığı ve derinliği vardı gözlerinde. Şaşkınlığı yüzüne çocuksu bir anlatım veriyordu. Ellerinden anlıyordum ki, bu duygulu bir adamdı. Rahat yaşamış bir Kahireli. Yedi göbekten geriye insek Osmanlı valileri ile işbirliği yaparak köle ticaretini oluşturmuş ve yedi göbekten bu yana dünyadan habersiz, Firavun sülâlesinin torunuydu belki de.

Akşamın serinliği indi koridora. Ve güneş bir yaz akşamı için oldukça erken el etek çekti. Hava bulutlanmış, rüzgâr çıkmıştı. Sonbaharı yaşayan bir Temmuz akşamı vardı dışardı. Camdan serinlik geliyordu. Salah Abdülmunim Muhammed camı kapamak istedi. Üzerinde tiril tiril İngiliz gabardini ve arkasında Fransız kupu ipek gömleği ile üşüyordu. Dip odadaki hırkalardan birini aldım, Salah'a verdim. Sıcacık baktı. Kirli beyaz bir gülüş yayıldı kara derisine. Güldüğünde dişleri yüzüne beyazın aydınlığını estiriyordu. Osman geldi yanıma, bir köşeye çekti beni. «Boşver bu Arabı.» dedi. «Buna ilgi göstermen arkadaşları kırıyor, öfkelendiriyor. Bu adamı yarın salarlar. Derdini biz çekmeyelim.» Arkadaşlar gerçekten kınıyorlar, öfkeleniyorlardı Arap'a gösterdiğim ilgiye.

Osman'a, «Bilmiyoruz ki, kimdir.» dedim. «En azından burada tutuklu olan devrimcilerin nasıl insana sıcacık baktıklarını anlatmamız gerekli gibi geliyor bana. Bu adamla çok şey yarına götürülebilir. Taşınılabilir.»

«Sen bilirsin.» dedi Osman.

Çay söyledim Abdülmunim Muhammed'e. «Kahve isterim.» dedi. Kahve söyledik. Sonra akşam vurdu. Nöbetçiler değişti. Sıraya sokulduk, sayıldık. Sayımdan sonra Osman akşam yemeği için listesini yaptı. «Bu kara derili için ne düşündün?» dedim.

«Hiçbir şey düşünmedim.» dedi. «Biz ne yersek, o da onu yiyecek.»Sonra bana döndü. «Söyle, para versin.»

Salah'a anlattım durumu. Sigara, börek ve bira istedi. Biranın olmazlığını anlattık ve CocaCola'da karar kıldı.

Yemekten sonra dört arkadaşı operasyona aldılar. Gece operasyonuna. Salah gidenlerin yüzündeki çizgilerden birşeyler algıladı, sonra tuttu beni sordu. «Bunları nereye götürüyorlar?» diye.
«Bilmiyorum, getirildiklerinde anlarız.» dedim.

Aydın'ın geceleyin çay yapmasını, kısımlara çay götürmesini engellemiş Müdür bey. Bu gece polisler müdürden gizli bize çay demlettiler. Kendi çay içme isteklerinde verilen emirlere sünger çekiliyordu. Çay demledim. Dağıttık. Önce polislere, sonra hücrelere, sonra dip odaya. Salah yerinden kalktı. Ben çay demlerken, bardakları yıkayan Osman'a yardım etti. Sonra yıkadığı bardaklardan birini bana uzattı, sırf demden kapkara çayı aldı, sandalyesine geçti. Ben de son bardak çayı kendime doldurdum ve sıraya oturdum. Şekerini attım. Bu sırada falakadan çığlıklar duyulmaya başladı. Salah oturduğu yerde bir huysuz aygır gibi eşindi. Sonra kalktı. Cama dayadı kulağını. Çığlıklar böğürmeye dönüşmüştü. Kimse kimseyle konuşmuyordu. Polisler bile birbirlerine susmuşlardı. Nöbetçilerden biri kalemle elindeki kâğıdın üzerini karalayarak oynuyordu. Diğeri Tercüman gazetesine sokmuştu kafasını, ama okumuyordu. Biri sandalyesine yaslanmış, sigarasını yarı konuşarak yarı tüküterek içiyordu. Osman, Salah ve benim dışımda herkes sigarasına gömülmüştü. Sigaralar hiç tükenmiyordu.
Sonra Salah ayağa kalktı. Musluğa gitti. Giderken sallanıyordu. Sarhoş gibiydi. Eğildi musluğa, önce öğürdü, sonra kustu. Döndüğünde yüzünün karasında kireç beyazı çizgiler vardı.
«Yatacak mısınız?» dedim Salah'a.
«Evet.» dedi.

Aldım, dip odaya götürdüm. Başını iki yana salladı. Gerisin geriye döndü. İskemlesine çöktü. Başını duvara dayadı. Yüzünden yaşlar geceyi bölen bir minik tren gibi yürüyüp geçiyordu.

Ve seninle Sansaryan hücrelerinden Kahire'ye çağrı aldık. Bu sana soyut gelecek, değil mi?
Salah Abdülmunim Muhammed seni ve beni Kahire'ye çağırdı.
Salah Abdülmunim Muhammed — Kahire televizyonu..

Gözlltına alınışının ikinci günü Salah tekrar polislerin başına gitti. Nasır'a telgraf yazmıştı ve mutlaka çekilmesini istiyordu. Polisler Salah'ın elinden telgrafını aldılar, müdüre götürdüler. Biraz sonra müdür yanında bir tercümanla geldi. Ama Salah'ın konuştuğu İngilizceyi Müdüriyetin tercümanı sökemedi. Ürdünlü öğrencilerden tutuklu olan bir arkadaş çağrıldı ve Salah müdürle konuştu.
Kent Otel'de Kahire'ye telefon ederken yakalanmıştı Salah. 302 numaralı odadaki sevgilisine bile haber veremeden polisler tarafından alınıp Müdüriyete getirilmişti. Otel yöneticileri şüphelenmişlerdi Salah'tan ve Müdüriyete haber vermişlerdi. Ve Müdüriyet kim kimden şüphelenmişse alıp buraya tıkıyor, adamın durumu araştırılıyor, otuz gün içinde ya salıveriliyor ya da Selimiye'ye gönderiliyordu. Gelenin gidenin hesabı yoktu. Arkandan arayanın soranın yoksa, buralarda kalakalıyordun. Birinin şüphelenmesi ve bu şüphesini polise duyurması, gözaltına alınmana yeterliydi. Polisler buldukları yerde geriye baktırmamacasına alıp getiriveriyorlardı. Asansör kapısında

alınmıştım ve üst kattaki yazıhaneye haber vermeme imkân tanınmamıştı. Salah da sevgilisine haber verememişti. Müdür Salah'a Kent Otele adam göndereceğini ve odası arandıktan sonra paraportunun getirtileceğini, sonra durumunun incelenerek eğer bir sakınca çıkmazsa salıverileceğini söyledi. Salah Cuma günü Roma'da sınava gireceğini yırtınarak anlatmaya çalışıyordu.

Çölden esen sarı sıcağın kara derisinde çatlamasından biran önce kurtulmak için İstanbul üzerinden Roma'ya inmeyi düşünmüş ve telgrafla sevgilisini İstanbul'a çağırmıştı. Sevgilisi otomobille İstanbul'a, Salah'ı almaya gelmişti. Kent Otelde buluşmuşlardı. 301'de Salah, 302'de sevgilisi kalıyordu. Tutuklanmasa bir gün sonra yola çıkmış olacaklardı. Sevgilisi İstanbul'da buluşmayı istememiş, ama telefonda Salah'a anlatamamıştı. Geçen yıl alamadıkları deri paltoları, eteklikleri de alacaklardı. Ve deri almanın getirdiği bir gerekçe ile buraya gelmişlerdi. Kuşlara mısır serpmişlerdi. Elektrik mühendisi çıkınca evlenecekler. Nil kıyısında oturacaklardı. Yeşil gözlü, incecik bir İtalyan kızı. Gözleri hafif çekik, burnu hafif yaygın, yuvarlak omuzlu, etli dudaklı bir Akdeniz kızı. İkide bir resmine bakıyor ve bana da gösteriyordu.

Salah öğleden sonra çıkacağını umuyordu. Saat 15. de tekrar nöbetçi polislerin yakasına yapıştı. Müdüre dilekçe yazdı, gönderdi. Müdür bir süre sonra geldi ve şu haberi getirdi.

«Marina sizin tutuklandığınızı öğrenince hemen otelden ayrılmış. Size bir bavul bırakmış. Arabaya atlamış ve gitmiş. Bavulla birlik size iletilen notu da otelden getirttim. Otelin parasını Marina ödemiş.

Bavulu araştırdık. Pasaportunuz yok. Edirne'ye, sınır kapısına telgraf çektik. Eğer Marina henüz sınırı geçmemişse, durduracağız. Pasaportunuzu isteyeceğiz. Şimdilik beklemekten başka çâremiz yok. Yarın sonucu alırız.»
Salah Abdülmunim Muhammed şaşkındı. Biraz sonra bavulu geldi. Marina Salah'a şunu yazıyordu:
«Pis adamlar bana hiçbir şey söylemediler. Odadan aşağı indiğimde seni üç saatten fazla bekledim. Resepsiyondakiler «Üç arkadaşı ile birlikte dışarı çıktı» dediler. Sonra garsonlardan biri seni polislerin götürdüğünü ağzından kaçırdı. Ne yalan söyleyeyim, korktum. Hemen hesabı ödeyerek arabaya atladım ve Edirne'ye gidiyorum. Dışarı çıkar çıkmaz Kahire'ye telgrafla durumu bildireceğim. Böylesinin daha uygun olacağını sanıyorum. Senin üzerinde paran vardı. Derileri de alamadık. Neyse önemi yok, son güne bıraktığımızdan oldu. Öperim. Marina.»
Kahve söyledi Salah Abdülmunim Muhammed ve sigarasına gömüldü. Bir süre sonra bavulunu açtı. Hırkasını çıkardı. Pantolonunu değişti. Benim hırkamı verdi. Çamaşır değişti.

Salah'ın sevgilisi çıkmış Edirne'den ve pasaportunu bırakmamış. Salah, «Benim pasaportum arabanın torpido gözündeydi, hiç açmayacak torpido gözünü ve pasaportumdan haberi olmayacak.» dedi Sonra başladı dövünmeye. Sınavı yitirmişti artık.
Salah gayrı kimseye hiçbir şeyden yakınmadı. Dördüncü günü ilk kez dip odaya girdi ve bir güzel uyku çekti.
Beşinci gün konsolosluktan Salah'la görüşmeye geldiler. Marina aklına gelen her yere telgraf yağdırmıştı.

Ve dokuzuncu gün polisler Roma'ya gitmesi için Selah'ı Müdüriyetten hava alanına götürdüler. Gitmeden önce ısrarla bana adresini yazdırmak istedi. Adresime yazdığımın nedenini ona anlatmak, dokuz gün bizimle yaşadıktan sonra bile mümkün olmadı.
Giderken bizim ortak kasaya iki yüz lira bıraktı. Bana kravatlarından birini vermek istedi. Burada kravata gerek olmadığını anlattım. Sonra gömleklerinden vermek istedi, ama hepsi kirliydi. Kirli gömleğin verilebilirliğini düşünemiyordu.
Ona burada çekmeye alıştığı tesbihlerden birini verdim. Ve Marina'nın korkaklığı yüzünden burada kalmış olmasına sevinçli olduğunu söyledi kulağıma. Roma'da üniversiteye burada yaşadıklarını belirleyen bir rapor vereceğini ve kendisine sınav hakkı tanınmasını isteyeceğini anlattı. Sonra Hitler'e Türkiye'de rastladığını hiç unutmayacağını sözlerine ekledi. Yanaklarımdan öptü. Çocuklara el salladı. Çıktı gitti

Türkmenlerin gözleri kekik kokar, bakışlarında Mut yaylasının ayazı vardır.
Tuvalete götürdükleri arkadaşlardan yeni gelmiş birisi dip odaya kan revan içinde döndü. Hep aynı kolpa. Yüzünü yıkarken polislerden birisinin üstüne su sıçratmıştı. Gabardin pantolonu lekelenmişti sabunlu suyla. Burnundan akan kanı musluk başında dindiriyorduk. Polis düdükleri öttü. Sonra başkomserlerden biri yanındakilerle dip odaya daldı. Kolundan tuttuğunun ismini soruyor elindeki kâğıda bakıyor, sonra duvar dibine ayırıyordu. Beni de ayırdılar. Sonra hücreler boşaltıldı, duvar dibine ayrılanlar hücrelere dağıtıldık. Beni tek başıma bir hücreye kapattılar. Hücre kapısının kilidi üstünde iki kere döndükten sonra dünya daralıyordu. Kopuyordu herşey insandan. Bir boşluk. Önce bir uçuruma yuvarlanmanın serseмliği. Başı dönüyordu insanın. Midesi çekiliyordu. Bir tırtıl, bir akrep midende hücuma kalkıyordu. Midenin kasları kıpırdıyordu önce, sonra boğazında bir kuruma, bir yapışma. Başına bir ağrı iniyor, gözkapaklarını kilitliyordu ağrı. Ve sırtına betonun ayazı vuruyordu. Bir süre almıyordu kasların ayazı. Sonra birden bire bir ürperme, bir titreme iniyordu beyninden dizkapaklarına. Kapı kapandıktan sonra sesler tükeniyordu önce ve bir süre sonra önce sesleri duymaya başlıyordun, son-

ra midendeki çekilmelere, başındaki zonklamalara kaslarındaki titremelere alışıyordun.
Seslerden dışarıya kalabalık bir grup gözaltıcı getirildiğini anladım. Hücre boşluğuna doldu üç beş kişi. Yerimden kalkmadım. Kalksam kapının mazgalından dışarıyı bir süre görebilirdim. Yanımdaki hücre kapısı açıldı. Bir polis sövdü. Sonra bir tokat şakladı. Sonra benim kapım açıldı, içeri zayıf, orta yaşlı, pantolonu yırtılmış, gömleğini teninin üstüne giymiş bir arkadaşı soktular. Kapı kapandı, yeni gelenle göz göze geldik. Gözleri Türkmen gözleriydi. Hücre kekik koktu. Yana çekildim, başıyla teşekkür etti. Çömeldi. Betonun üstündeki kâğıtları düzeltti. Sonra kendisini bırakıverdi.
«Hoş geldin.» dedim.
Garip garip yüzüme baktı.
«Öyle olsun.»
Uzun bir süre sustuk. Bana bakmıyordu. Başını dizkapaklarına koymuştu. Soluk alırken zorlanıyordu.
«Bir yerinde yaran beren var mı arkadaş?» dedim.
«Sırtım.» dedi. Sırtını döndü, mintanını sıyırdı. Beş cop izi sayılıyordu sırtında. İki kaburgası arasına rastlayan bir cop izi su toplamıştı.
«Ağrı mı yapıyor?»
Tekrar sert sert baktı.
«Ağrısa ne olacak ki?»
«Bilmiyorum. Konuşmanın getirdiği bir soru.»
Sigara paketini pantolonunun belinden çıkardı. Sonra bir süre kibrit arandı.
Kibritini bulamadı.
«Kibrit var mı?» dedi.
«Yok. Sigara içmiyorum ya dur bakalım.»
Yerimden kalktım Mazgaldan 'nöbetçi arkadaş' diye seslendim. Polislerden biri geldi.

«Ne var? Helaya gitmek yok. Yasaklandı.»
«Kibrit isteyecektim.»
Kilit kapının üstünde döndü. Kapı açıldı. Nöbetçi kibriti uzattı. Yerde oturan arkadaşın sigarasını yaktım. Kibriti polise verdim. Kapı tekrar üstümüze kapandı. Sigarasını yaktı. Avurtlarını şişire şişire içiyordu. Üç - beş çekişte tüketti sigarayı. Ekleme yaptı. Sigara paketinin içinde kalan son sigarayı kulağının arkasına taktı, paketi büktü kapıya kinle fırlattı. Cebimden bir paket açılmamış Bafra sigarası çıkarttım uzattım. Bir süre kuşkulu kuşkulu bana baktı.

«Al.» dedim. «Senin önün sıra vurdular hücreye beni. Hücrede yaralı bir arkadaşa verecektim. Polisler geldiler dip odaya, ayırdılar bizi, beni buraya soktular, unuttum. Şimdi sen sigara paketini bükünce hatırladım.»
«Hücredeki arkadaşa vermiyecek misin?»
«Bilmiyorum ki onu ne yaptılar. Hem içerde dip odada sigaramız vardı. İçerde kalanlar hücredekileri düşünürler. Onlar biraz daha büyücek bir hücrede kalıyor.»
«Bilirim burayı.» dedi. «Daha önce de gelmişliğim vardır.»
«Türkmen misin sen?»
««Ne bildin?»
«Gözlerinden, bakışların Mut yaylasındaki Türkmenlerin gözlerini ansıttı bana.»
«Bir zamanlar Türkmen'dik.»
«Şimdi ne oldu?»
«Türkmenlik bir yaşam biçimidir arkadaş. Şehere indin mi Türkmenliğin kalmaz. Kıldan kilim örmedin mi, düzden bayıra yayladan, düze vurmadın mı Türkmenliği mi olur insanın?»
«Ne iş yapıyorsun?»

«Buradayız işte. İnsan son ne iş yapıyorsa odur yaşamı. Şimdi işimiz burası.»
Bir süre sustu. Bafra paketini açtı, üçüncü sigarayı ikincinin izmaritinden ateşledi. Şimdi daha bir dinlendire dinlendire üflüyordu sigara dumanını...
«Sen Mut'a ne yapmaya çıktın?»
Ustura gibi bakıyordu dünyaya ve sırtındaki copun sızısını konuşurken tükürüyordu. Sonra sorusunu kendi cevaplandırdı.
«Kilim, çorap filan almaya gelmişindir. Duvarlarına asıyor ya şehirliler bizim çoraplarımızı. Kilimi yayıyorlar yere ve üstüne pırıl pırıl şeher koltukları.»
Suratında kekik kokulu bir öfkeyle gülümsüyordu.
«Evet.» dedim. «Kilimlerinize param yetmediydi de çorap hediye etmişlerdi Türkmenler. Bir de ayran bakracını beğenmiştim Çobanın biri bakırdan döğmüş. Bir de onu verdilerdi.»
«Çorabı duvara mı astın?»
«Asmadım.»
«Giydin mi?»
«Giymedim.»
«Giyilmez ya. Sizin kunduralarınızla Türkmen kadınlarının ördüğü çorap mı giyilir? O çoraplar orada, o yaylanın ayazında işlevlidir. Soğuk, yaylada daha bir özgür. Şehre indi mi ayaz tutar mı? Aha hücreye vurulmuş gibi. O kilim. o çorap, o tas orada, o yaşamın içinde özlenen araçlar. Şehirli anlamaz bunu. Bir çiçek mi gördü dağın başında, hemen koparacak. Hemen tohumunu alacak. Yayladaki bir rengi, bir kokuyu, bir taşı indirecek şehire. O dağın çiçeğiyse dağıyla birlikte bir bütündür. Oradan kopardın mı, vazoya vurdun mu nasıl yaz, nasıl doğadan kopuktur. Şehirlilerin, şehirlilerin demek yanlış ya burjuvazinin hepsi dağ sever. Türkmen kilimi se-

ver. Kara koyunun boynundaki çanı sever. Kısrağın nazarlığını sever. Ve yürekleri kalkar kalkar iner de varıp o dağın içinde kalarak o kilimle, çiçekle, kara koyunun boynundaki çanla bütünleşmez. Bütünleşmez.»

«Yorma kendini arkadaş. Seni anlıyorum. Çözüm buradan çözülmektir.»

«Yanlış.» Gözlerini gözlerime dikti. Geldiğinden daha bir sıcak, daha bir ısınmış bakıyordu şimdi.

«Yanlış dostum. Doğrusu burada bütünleşmektir. Burayla bütünleşmektir. Burada çoğalmaktır. Üremektir. Buradan biran önce kurtulmak insanın beynine girerse, dışardakilerle bütünleşilir. Burada toplanarak birşeyler yapmanın anlamına varılırsa ne burası yılgınlık taşır, ne de coplar fazla ağrır sırtımızda. Türkmen kiliminin nakışı güzelse, bu nakışı korumak için. En azından, evet evet en azından bunun için burada olmak değer...

Boyacı sandığı götüren Amerikan snopluğu. Ne halta yarar ki boyacı sandığının, Mercan ustanın sedefi kakılı boyacı sandığının arkasında bir çingen oğlanı fırçasını tıkırda tıkır sallamıyorsa ve bir iş yapmanın ve işe yaramanın ve çirkin suratlı bir ayakkabıyı yenilemenin yenilenmesinden bakmıyorsa dünyaya.»

Dışarıya yeniden gözaltıcılar getirildi. Hücre kapıları açıldı. Kapandı. Başkomserlerden biri nöbetçilere bağırarak,

«Kimse yanaşmayacak buraya. Dip odalardan kimse bu boşluğa girmeyecek ve ben gelene kadar hela falan yok. Puştlar altlarına sıçsın. Zaten akşama işeteceğim dürzüleri..» dedi.

Sigarası hiç sönmüyordu. Başını iyiden iyi dizlerinin arasına gömmüş, arkasını duvara yaslamadan otu-

ruyordu. Ben de onun gibi oturdum. Dışardaki tüm sesleri duyuyordum. Dışarda sinek kanadı birbirine vursa duyuyordum ve giderek uyku çöküyordu üs tüme. Kapı açıldı, nöbetçilerden birisi «Helaya gidecek var mı?» dedi. Arkadaşım başını kaldırdı. «Yok» dedi. Ben nöbetçiye saati sordum, saat 15.45 di.
«Hayır» dedim «ben de gitmeyeceğim.»
«Ama sonra, iki dakika sonra kapıyı çaldın mı hiç bir yere gidemezsin.»
«Hayır gerek yok.» dedim.
Kapı üstümüze kapandı. Gömleğinin koluna burnunu sildi.
«Niye saati sordun da nöbetçiye hayır dedin?»
Güldüm.
«Çok dikkatlisin arkadaş.»
«İçinde yaşadığımız şartlar bunu gerektiriyor.»
«Şube grubunun polisleri ile bu saatlerde aynı tuvalet kullanılıyor. Kısım polisleri bize diğerlerinden daha öfkeli nedense. Vurmak kırmak için bahane arıyorlar. Ben helaya sabahları erken saatlerde bir de son ziller çaldıktan, nöbetçiler değiştikten, şube boşaldıktan sonra gidiyorum. Burada eskiler hep böyle yapıyoruz.»
«Ne kadar oldu sen geleli?»
«Bugün yirmibeş gün.»
«Sağlam kalmışın, bir yerinde yaran beren var mı?»
«Yok...»
Sigarasını tekrar izmaritten yaktı ve konuşmayı kesti. Bir süre birbirimizin soluk alışını dinledik. Sonra tekrar kapımız açıldı. Başkomser, beni buraya getiren Başkomser eliyle işaret etti.
«Yürü bakalım, haydi davran.»
Yavaş yavaş kalktı. Bana döndü.
«Sigara için teşekkür ederim.»

Arkama dayadığım siyah hırkayı uzattım.
«Al bunu arkadaş. Yolun uzuna benzer.»
Dudaklarını ıslatarak baktı.
«Hepimizin yolu uzun.»
Elim havada kaldı. Hırkayı almakta bir süre çekimser davrandı. Sonra aldı hırkayı. Doğruldum. Elimle saçlarını okşadım. O da benimkini okşadı. Komser «Hadi ulan uzun ettiniz haa...» dedi.
Kolundan tuttu çekti. Kapı üstüme kapandı.
Hücre kekik kokuyordu.
Kıvrıldım uzandım. Hava kararıyordu. Az önce ziller çalmıştı. Uyku yapışıyordu gözlerime. Kapım tekrar açıldı. İki kısım polisi beni hücreden aldılar. Nöbetçilerin defterine nereye götürüldüğümü yazdılar. Sonra koridora çıktık. İlişiğim kesilmeden, geri getirilmecesine götürülüyordum.
Koridora çıktık. Polislerden biri beni helaya götürdü.
«İçerde uzun kalabiliriz, işe bakalım arkadaş,» dedi.
Elektrik, diye düşündüm. Beynim bir boşluğa vurdu hareketlerim yavaşladı. İşemeye çalıştım. İşedim.
Sonra gruplardan birisine soktular. Bir iskemleye oturttular. Odacıyla «tamam» diye haber saldılar.
Bir süre bekledik. İçerde beni getiren iki polis vardı. Sonra kapı açıldı. İçeriye zayıf uzun boylu, mavi gözlü bir adam peşinde iki kişiyle birden girdi. Masalardan birine oturdu. Geriye yaslandı. Saçlarını sıvazladı. Beyaz mendilini çıkardı. Alnını sildi. Sonra işaret etti. Beni karşısına götürdüler.
«Demin hücrede birlikte kaldığın adamı nereden tanıyorsun?»
«Hiçbir yerden.»
«Emin misin?»
«Adını bile bilmiyorum.»

«Hırkayı niye verdin?»
«Şubeden götürülüyordu. Sanıyorum bir başka yere sevkedilecek. Çıplaktı. Üşür diye düşündüm.»
«Niye saçını okşadın ve o da senin saçını okşadı?»
«Bir süre zamanı birlikte paylaştık. Ürktü önce benden. Sonra giderken sevgiyle baktı, özür diledi. Onun için.»
«Niye ürktü senden?»
«Polis filan zannetti. Beni tanımıyordu.»
«Suçlu olmayan bir insan polisten ürker mi?»
«Bilmiyorum.»
Masasından kalktı. Üzerime doğru eğildi.
«Bak ne soruyorsam cevap isterim. Burada oyun oynamıyoruz. Bir siz zekisiniz karşınızdakiler budala. Bir daha soruyorum. Suçlu olmayan insan polisten korkar mı?»
«Suçluluk sübjektif bir durumdur. Kime, neye, nıçin, neden suçluluk?»
«Kanunlara. Düzene suçluluk.»
«Suç işleyen insan o düzenle çatışmış demektir ve bu objektif bir durumdur. O düzenle çatışan insan o düzeni savunan polisle karşı karşıya gelmiştir. Doğaldır.»
«Siz de polis için aynı şeyleri mi düşünüyorsunuz?»
«Polis yasaları suçluyla tartışmaz. Yasaların gerektirdiğini yapar. «Ben neden buradayım?»
«Buna ben cevap veremem.»
«Ama birşeyin cevabını veremiyor ve herşeyin cevabını bekliyorsunuz.»
Sonra dosyayı açtı. Karıştırdı. Kâğıtları okudu. Yerinden kalktı.
«Hücrede beraber olduğunuz adamla nereden tanışıyorsunuz?»

«Hiçbir yerden. Adını bile bilmiyorum.»
«Hırkayı veriyorsun ama. Saçını okşuyorsun.»
«Hırka vermek o kadar önemli değil. Üşüse, herhangi bir insan üşüse, iki saat sonra asılacak bir insan üşüse siz hırkanızı vermez misiniz?»
«.....»
Sonra yerinden kalktı. Teypin düğmesine bastı. Bir süre önce hücredeki konuşmalarımızı dinlemeye başladı. Odada çıt yoktu. Dışardan uzak uzak korna sesleri, vapur düdükleri işitiliyordu ara ara.
Teyp bitti.

«Hepimizin yolu uzun demek, ne demek?»
«Açık. Devrimci bir arkadaş. Devrimler şıp diye olmuyor.

«Ne anlıyorsunuz devrimden?»
«Üretim araçlarının tümden el değiştirmesini.»
«Yani Devlet kapitalizminden yanasın.»
«Böyle bir kavram yok. Olmayan birşeyden yana nasıl olurum ben? Size birşey söyliyebilir miyim? Beni sorgoya mı çekiyorsunuz?»

«Öyle olsa ne olacak?»
«İnsan inançlarından ötürü suçlanır mı?»
«Kim sizi inançlarınızdan ötürü suçluyor?»
«Somut bir durumu değil, inançlarımı tartışıyorsunuz benimle.»

«Ne yani bırakalım da ülkede kan gövdeyi mi götürsün?»
«Bu bir varsayım.»
«Peki bırakalım şimdi bunu. Bir daha ve son defa tekrarlıyorum. Hücrede birlikte olduğunuz adamı nereden tanıyorsunuz?»

«Biraz önce bandları dinlediniz. Buradan çıkmıyor mu benim bu arkadaşı tanımadığım?»

«Siz, özellikle siz son derece tedbirlisiniz. Soğukkanlısınız. Başından beri sizden şüpheleniyorum.»
Yerinden doğruldu. Polislere,
«Alın götürün bunu. Hücreye tek başına konulacak.» dedi.
Aldılar, hücreye getirdiler. Emri tekrarladılar. Hücre boşaltıldı ve ben içine konuldum.
Gözaltına alınmamın yirmialtıncı gününe hücreden girdim.
Öğlene doğru çıkardılar beni hücreden. Önce çay içtim sonra senden mektup sordum. «Yok» dedi kahvecinin çırağı. Biraz buruk biraz soğuk dedi gibi geldi bana. Oturdum. Kahvecinin çırağının vurgularından birşeyleri kavramağa çalıştım. Hava sıcaktı. Terliyordum. Dip oda boştu. Hücreler boştu. Sabahleyin sekiz kişiyi Selimiye'ye, üç kişiyi Sivil savcılığa götürmüşlerdi. Dokuz kişi de kısımlarda sorguya alınmış, iki işçi salıverilmişti.
Osman, Avni ve ben...
Osman gömleğinin yakasını değiştiriyordu. Avni kitap okuyordu. Sana yazmayı unuttum. Müdür bey Şubenin kitaplığından Tommiks gibi kitaplar ve dergiler verdi bize. Avni kaptırmış okuyor.
Nöbetçilerden ikisi başlarını masanın üstüne koymuşlar uyuyorlar, biri ayakta geziniyor, diğeri mektup yazıyor memleketine.
Bir ara müdüre çıkmayı düşündüm seni sormak için. Sonra vazgeçtim. Çaresizliğin beynimde zonkladığı bir dönemeçte kahvecinin çırağı mektubunu getirdi. Neden bu kadar öfkelisin? Senin öfkenden yılıyorum. Gerek yok. Otuz gün kanun kitaplarının yazdığı biçimsel bir kavram. Otuz günü takma kafana. Fazla zorladın mı güneşe çıkarıp geri getiriyorlar. Yönetimi aykırıya zorlamak diyorsun. Kim burada oturup

da buradaki yaşamdan bakarak yönetimin aykırıda oturmadığını savunabilir ki? Uğraşma. Kendi bilecekleri iş. Dışarsı buradan daha bir kolay değil. Çocuklar yerine yerleşmiş. Ne kadar kalacaksak o kadar. Bence otuz günü hatırlatmadan otuz günü aşırtmak yönetimi daha bir aykırılığa iter.
Evet Nihat'ı getirmişler. Şükrü Baba yok ortada. Sekiz gündür Nihat şubedeymiş. Şükrü Baba böylece daha bir belirlendi.
Ben sıkılmadım mı? Yüreğim beynime öfke kusmuyor mu? Solukla beklemekten öte, dirençle beklemekten öte kazanma gücümüz yok. Bunu bilesin. Paramız var. Müdür doktorun fidyesinden ele geçen paralardan biraz çözdü. Hiçbir sıkıntımız yok. Zaten vakitli vakitsiz gelen müşterilerin ardı kesilir gibi oldu. Yüreğine basmadan. Yaşadığımız herşeye sahip çıkarak. Ve tüm yaşanmışın bize eklemesinden yana çaba göstererek. Sağlıcakla kal. Öfkeni çekme kınından. Tut ki yönetimin kitabında gözetim cezası altmış gün, yüzaltmış gün, onbin altmış gün yazar... Öfkeyi kirece buladım.

öfkeyi kirece buladım...
Beyazın şavkı vurdu şimdi hücre koridorlarına.
Dün gece şubeyi badanaladılar. Ve haber gönderdim polislerle başkomser İsmail'e ve «müdüre sorsun ve bize de kireç versinler, biz de hücrelere, hücre koridorlarına çalalım» dedim. Müdür beni çağırmış. Şaşırtıcı bulmuş isteğimi.
«Çok kirli.» dedim. «Kasvet basıyor. Aklarım duvarları. Bir de yandaki duşta yıkanmama izin verirseniz daha bir kolay olur.» Başını iki yana salladı. Sonra zile bastı. Gözleri gülüyordu. Başkomsere bana kireç, ve malzeme vermelerini söyledi, sıkı sıkı da tenbihledi badana bitince nöbetçiler duşa götürecekler diye... İlk kez badana fırçası salladım. Önce kollarım ağrıdı. Hamlamışım iyiden iyi. Sürdüm beyazı duvara, duvar kara kustu. Sürdüm, kara kustu. Sonunda alacalandı kireç. Beş katı çekince şıkır da şıkır. İlk kez güneşe varmışım gibi soluklandım. Bazı arkadaşlar kızdılar üstelik.
«Faşizme badana yapıyor, fırça sallıyor» diye. Tartışmadım. Bir kat daha vurdum duvara. Köpekli komser söyledi. Yada köpeklerle, yani polis köpekleriyle uğraşan komser. Yirmi yıldır burada badana yapılmadı diye. Kollarım ağrıdı iyiden iyi. Boynum. Ama soğuk suyun altında sabunu yiyince başıma diriliverdim. Sonra vardım kurumakta olan badananın dibine çayımı söyledim. Bir ay daha dayanabilirim gibi geliyor şimdi bana sanki bu duvarları aklayınca. Yüreğim bir yeşile çarptı.
Yaptığımı tartışmadan. Aslında ben tüm yaşamım eleştirir, didikler dururum. Bilmem bu yanımın farkına varmış mıydın? Ama bu kez hiç mi hiç duvarları aklamama karşı çıkan dostlarla vede kendimi kendimle tartışmadım...

Sorgum altıbuçuk saat sürdü.
Yedi adam beyinlerini beynimde didiklediler.
Yer yer öfkelendim, yer yer oldukça keyiflendim.
Yedi adam odanın içinde hilâl biçiminde sıralanmış oturmuşlardı. Onların ortasına konulan bir sandalyeye beni oturttular. Ayın ortasına ara ara yıldız gelir de Türk Bayrağı olur ya bizimki de öyle. Sansaryan' da Türk bayrağı.
«Sen Marksist Leninist misin?»
«Neden?»
«Kim, Ne zaman?»
«Geç onu biz biliyoruz.»
«Atatürk mü? Mustafa Kemal mi?»
«Milli Demokratik Devrim ne demek?»
«Siz kabul ediyor musunuz?»
«Neden etmiyorsunuz?»
«Kimler ediyor?»
«Kıvılcımlı'yı nerede gördünüz?»
«Lütfen gülmeyin. Biraz ciddiyet gerek.»
«Mihri Belli'yi tanıyor musunuz?»
«Hiç mi konuşmadınız?»
«Yok canım. Saklıyorsunuz ya da sizin komünizmle ilginiz yok.»
«Emek grubu mu?»
«Evet oraya geleceğiz.»
«Aybar'a geçelim Müdür Bey, anlaşıldı.»

«Neden Aybar'ı cezalandırdınız?»
«Canım siz Emek grubu dediniz ya.»
«Evet, evet.»
«Yooo, Yooo. Biz biliyoruz. Öyle değil o, öyle değil.»
«Efendim cezalandırıldı. Bu işte siz de varsınız.»
«Varsam var mıyım?»
«Ama öfkeye gerek yok»
«Somut delil mi? Elbet onları da. Aha işte bu dosya ile ilgili mercilere vereceğim. Bakın isterseniz.»
«Niye istemiyorsunuz?»
«Bu bölüm anlaşıldı. İsterseniz çayları tazeliyelim ve üçüncü bölüme geçelim.»
«Yoo, yoo lütfen sıkılmayın. Kaç bölümse kaç bölüm. Siz uzatıyorsunuz Tanju Bey. Biz hiç sıkılmıyoruz.»
«Canım elbet işimiz bu da, şu anda sizin de işiniz bu.»
«16 Haziran olaylarını Kadıköy'de siz mi yönettiniz?»
«Tebessüm de etmeyin.»
«Hiçbir ilginiz yok mu?»
«Hürriyet yazdı.»
«Davâ edecek misiniz Hürriyeti?»
«Hukuk danışmanınız mı bilir?»
«Kumkumoğlu mu?»
«Hani şu adliyeye götürdüğümüz öğrencileri süreli elimizden alan, bizim toplayıp onun çıkarttığı avukat var ya canım.»
«Doğubank'ta, Doğubank'ta.»
«Geçiyoruz Müdür bey.»
«Eveett.»
«Cengiz Tuncer yayınevi kuracak parayı nereden buldu?»
«Malik Yolaç'tan mı aldı?»
«Lütfen sulandırmayınız bu konuyu?»

«Güzel bir anlatımınız var. Demek gazeteden aldığı tazminatla işe başladı? Demek biz Cengiz Tuncer'i tanımayız ha? Müdüriyete polis memuru alsak altı ay sonra Emniyet Genel Müdürü olur öyle mi?»
«Peki bu denli ticari bir dehası vardı ,bu işi biliyor du da neden bunca yıl bekledi?»
«Anlaşılıyor, anlaşılıyor...»
«Siz polisi sevmiyorsunuz.»
«Efendim daha da öte kinli.»
«Tabii. Tabii, kendi bilecekleri iş. Polisin sevgiye, hele bunların sevgisine de ihtiyacı yok elbette.»
«Neden ama efendim? Polis analarının karılarının namusunu bekler de...»
«Hele şükür bir tanıdığını bulduk...»
«Şadi'yi tanır mısınız?»
«Alkılıç...»
«Yirmialtı yıldır mı tanırsınız?»
«Evet. Evet. Bir dakika.»
«Anlatın, anlatın.
«Kızıyla mı okudunuz ilkokulda?»
«Siz nerede okumuştunuz ilkokulu?»
«Hâkim olan kızıyla mı?»
«Dikkat edin, doktor olanla olmasın?»
«Yoo, bize işimizi öğretmeyin. Farkeder çok farkeder. Acele etmeyin hatırlamaya çalışın.»
«Vaktimiz bol değil mi?»
Ve tam altıbuçuk sat sürdü bu olay. Altıbuçuk saat insan aklına aykırı ne varsa, birlikte yaşadık. Müdüriyetin paydos zilleri çalmıştı. Sonra bana sekiz on sayfalık tutanağı imzalattılar. Okumama izin verdiler. Okudum. Sabırla beklediler okumamı. Üstelik HOŞT AMERİKA'nın hakkında Savcılığın takipsizlik kararı verdiğini de tutanağın girişinden öğ-

rendim. Benim için tek yeni, tek öğrenilmesi yararlı bu oldu.
Sonra gözlüklü, zayıf sorgucu, daktilo yazan memura kaşıyla işaret etti. Dışarı çıktı. Geldi. Aldılar beni. Tek tek elimi sıktılar. Dışarı çıktık. Hücrelere doğru adımımı attım ki beni dışarı çıkaran memur kolumdan tuttu. Tam aykırı yönü gösterdi. Sonra girişteki komserin odasına soktular. Oturttular. Burada ne kadar beklediğimi bilmiyorum ama bir asır diyebilirim. Sonra aşağıdan bir adam çıktı. Komserin kulağına eğildi. Beni konuştular, beni işaretlediler.
Ayaklarımda bir ince acı sızladı. Falakanın ürpertisi düştü içime. Korku. Korkuyu sökememek boş bir çuvale döndürüyor insanı. Kemiklerinizin içinin boşaldığını sanıyorsunuz.
Sonra iki adam girdi içeri, aldılar beni. Şubenin kapısından çıkardılar. Aşağıya gidiyorduk. Falaka ekipleriydi bunlar. Ve sıra gelmişti işte. Bir rüyanın içinde ölmek ve sonra uyanınca yaşadığına şaşmak gibi. Elli santimlik bir taş parçasından yaşama dönüvermek. Merdivenlere saptım gene kolumdan asıldılar. Karşıya geçtik.
Üzerimde ne varsa çıkarıldı. Çoraplarım. Ceplerim, fanilam. Pantolonumun dikişleri ince bir tetkikten geçirildi. Ayakkabımın astarı kaldırıldı. Film arıyorlardı. Resim çekmiş miydim...
Sonra giyindim. Esmer, saçları uzun, gözleri çekik ince belli, uzun boyunlu bir tazenin koynundan çıkmışcasına keyifli, gider ayak Sansaryanın kasaphanesinden geçmeden ayaklarımı kurtarmanın solğuyla...
Sonra aldılar beni hücrelere götürdüler. Üzerimi arayan polislerin evraklar ellerindeydi. Sevkediliyordum. Artık Sansaryan bitmişti ve güneşe çıka-

caktım. Güneşi görecektim, denizi geçecektim. Boğazın poyrazında beynimi aklayacaktım. Gözlerimle gördüklerimle bakacaktım her yere, her maviliğe, Her yeşile. Gözlerim aklanmıyacaktı hiç. İnsan olmayı yitirmedikçe gözlerimde bu kan, kin ve öfkenin kusmukları beni taşıyacaktı, yada ben onları taşıyacaktım. Çıkıyordum. Bir başlamanın sonu. Dün, yarında da sızlayacaktı artık.

Sonra dip odaya, eşyalarımı almaya gittim. Çocuklar senin Zeynep'le birlik Selimiye'ye sevkedildiğini muştuladılar. Sen de güneşe çıkmıştın. Sen de maviden geçmiştin. Ve yaşamın bir dar boğazından sökülüyorduk. Bu gece ilk kez bir yatakta yatacaktık. Üstelik camdan gemiler geçecekti. Üstelik Sarayburnu'nun yeşilinde, minarelerinden görecektik İstanbul'u. Ve sıcacık bir tas karavana ve asker tayını yiyecektik. Sen hiç asker tayını yememişindir, değil mi? Ekşimsi ve azıcık küf kokar asker tayını. Neden mi? Bilmem nedenini, yada çok iyi bilirim. Şimdi maviliği ve yeşili düşünüyorum. Güneşe çıkmanın sevinci var içimde. Arkadaşlarla kaçamak vedalaştım' Osman'ın sorgusu benden önce bitmiş, Selimiye'ye götürülmüştü. Osman'ı bir daha görürmüydüm, görmez miydim bilmiyorum.. Ama Osman'ı süreli görmek isterdim. Ne güzel bir yüreği, nasıl sentezli bir aklı vardı. Ne çok adam iyileştirmişti burada.

Yine de ayrılığın buruğu vurdu içime. Bir liseli operasyondan yeni getirilmişti. Dev-Lis. Sarışın, uzun boylu, dünyaya soluklu, derin, acımasız bir maviden bakıyordu gözleri. Ayakları patlaktı ya en çok diz kapağına yediği tekme ağrıyordu kemiklerinde. Diz kapağı şişmişti. Arkadaşlar ayaklarını sarmışlar, tü-

tündemişler, bir şeşişeye işemesine yardım ediyorlardı.
Talandan geriye kalmış kravatlardan birini boynuma taktım. Defterler imzalandı. Ve yürüdük.
Ve kapı açıldı. Ve merdivenler ayaklarımı kapacak timsah ağzı gibi. Yer ayaklarımın altından kayıyordu.
Maltaya indik. Sansaryanın Maltasına. Sonra kapının önüne çıktım. Aydınlık vurdu biçti beni. Gözlerim kamaştı. Midem bulandı, başım döndü. Polislerden biri kolumdan tuttu. Yarı çekerek kapının önünde bekleyen bir polis jeepine bindirdiler.
Sirkeci.
Hesap makinelerinin, daktiloların, satırların, kazmaların, terazilerin, kasaların, torna tezgâhlarının ardından kopmuş, uykusuz, yorgun insanların Sirkecisi.
Arabalı vapur'a geldik. Midemin bulantısı biraz dindi ve dışarıya bakar oldum.
Vapura girdik. Kamyonlar. Sansaryan. Selimeye. Boğaz. Mavi. Haydarpaşa lisesi. Haydarpaşa Lisesinde dört koca yıl...
Çay içtim vapurda. İki tane. Peş-peşe. Bir iyi geldi ki. Seni hatırladım. Sana da çay içmene izin vermişler miydi? Sen sigaranla birlik içmişindir. Eğer izin vermedilerse diye düşündüm. Çay ayva topağı oldu, boğazıma düğümlendi.
Hiç bitmemeliydi bu yolculuk. Sonra titredi vapur. Selimeye daha bir büyüdü. Birazdan burası beni yutacaktı. Bir kapıdan girecektik, bir kapı düğümlenecekti yaşamaya.
Burada da falaka var mıydı? Elektrik var mıydı? İnsan böğürmelerinde mi sürecekti zaman? Ve yaralılar mı gelecekti durmamacasına? Öfke burada ne

kusacaktı? Mavi bitti. Selimiyenin kapısında duvar gölgesine sığınmış yeşil ot kümeleri. Onları gözlerimle koparttım ve daldık büyük bir kapıdan içeri.
Bütün yaşadıklarımız bizim.
Bütün yaşadıklarımıza sevinerek...
Anlıyarak. Bir yılgınlığın boyutlarına inmeyecekse beynimiz, aydınlık bakılmayacak kadar duru.
Oylum kızım, Emrah oğlumuz ve tüm çocuklarımıza acının kapısını kapatmak için acının kapısında oturmak...

«SEN BANA BAKSANA
BİZ BALKANDAN KALMAYIZ...»

«Ben Türk ordusunun içinden geliyorum. Kendi yurdumuzdaki Amerikalılara verilmiş üslere Türk Silâhlı Kuvvetlerimizin Genel Kurmay Başkanı, Milli Savunma Bakanımız bile istediği zaman giremez.

Tabii Senatör Haydar Tunçkanat

«... Ülke Amerikan Emperyalizminin demir pençesi altındadır. İkinci Kurtuluş savaşımızı vermek için and içtik. Amerika ülkemizden çekilene kadar bu savaşı sürdüreceğiz. Yoksul Türk halkı işbirlikçi egemen sınıfları Amerikan Emperyalizmi ile birlikte tasfiye edecektir. Tam demokratik gerçekten bağımsız bir Türkiye için Atatürk Gençliği son savaşçısı ölene kadar savaşa devam edecektir.

Devrimci Gençlik Örgütleri Ortak Bildirisi

«... Ne istedikleri, nasıl bir amaç güttüklerini anlayamıyorum. Demokrasiyi üç-beş zorbanın tehdidinde

tutamayız. Devlet okul kaçkını haytaların üstesinden gelecek güçtedir.

İnönü

«... En şaşırtıcı olanı Amerikalılara verilmiş üsler konusunda CHP'nin bizden hesap sormasıdır. Bu üslerin Amerikalılara verilmesi 1946 yılında başlar. Biz CHP iktidarı zamanında verilen üslerle ikili anlaşmaların metinlerini bularak ne yapılabilir, onu araştırmakla meşgulüz. İkili andlaşmaları yeniden gözden geçireceğiz.

Süleyman Demirel

Ekselans İnönü
Kaçırılan Amerikalı Askerlerin bulunması konusunda gösterdiğiniz yakın alâkadan dolayı size en derin şükran hislerimi iletirim.

Amerikan Büyük Elçisi

«... Geri kalmış uluslar mutlaka ilerlemiş devletlerin yardımına muhtaçtır. Türkiye'nin kurtulması için bugün tek çıkar yol Amerikan Mandasını kabul etmektir. Bu devletin mandası en ehveni şerdir.

Birinci Kurtuluş savaşı öncesi
Amerikan Mandası isteyenler

«... En büyük şer ehven-i şerdir. Ve hiç çekinmeden bir takım satılmışlar Osmanlının içine düştüğü durumdan kurtarılması için halas yolu olarak açıkça Amerikan Mandası fikrini göstererek ülkelerini savaşmadan Amerikalılara teslim etmeğe çalışıyorlardı.

Mustafa Kemal

«... Geri kalmış uluslar, mutlaka ilerlemiş ulusların geçici bir süre için desteğini görecektir. Dünya iki kampa ayrılmıştır. Karşısında olduğumuz Komünist Rusya ve demokrasiyi savunan Amerika. Amerika bizim dostumuz ve müttefikimizdir. Ne istiyorlar yani, Amerikalıları atarak ülkeyi Ruslara mı teslim edelim?.

Prof. Turhan Feyzioğlu

«... Saldırganlar akıllarını başlarına alsınlar, ellerini kana bulamasınlar, yoksa çıkarım sokağa, halkı emniyet kuvvetlerine yardıma çağırırım, üç çocuk devletle pazarlık mı edecek?

İNÖNÜ

Bacakları artık kendisine bol geliyordu. Otuziki yılda çok şey değişmişti. Organlarının diriliği etinin o simsiki iskeletine sarılması, yerini tam bir başıbozukluğa terketmişti. Eti, derisinden kaçıyordu. Yüzü, göğüsleri, kalçaları, karnı, baldırları, her yeri her yeri bir çekip-gitme havası içindeydiler. Murat, on yıl önce, ilk yattıkları zaman kendisine sarıldığında «Göğüslerin göğsümü delecek» demişti. Şimdi olsa, herhalde göğüsleri olduğunun farkına bile varmazdı. İki yıldır, çelik mikalı sütyen takıyordu.

Ağdayı tabağın içinde yuvarladı, sonra getirip bacağının üzerine yapıştırdı. Bastırdı. Derisinin üzerinde genişletti. Bir süre bekledi. Sonra uçlarından tutup sökmeye başladı. Canı yanıyordu. Aynada kendini seyretti. Gözlerinin boyası silindiği zaman, yüzü, çekilmez oluyordu. Çirkin oluyordu. Gözlerinin altındaki mor halkalar derisinin, buruşukluğunu spot yakmışcasına belirliyordu. Şimdi daha iyi anlıyordu bazı şeyleri. Karısında çürümüş evli erkeklerin, yada çapkınlık maceralarına yenilerini eklemek isteyen erkeklerin, yada doktorunun verdiği ilâçların iyi gelip gelmediğini öğrenmek isteyen erkeklerin sevinciydi bir süredir. Hep «bu gece» için aranan kadındı. İnsan insandan, bilinçaltını kaçıramıyordu. Kendisine «Bugün çok güzelsiniz» diyorlardı artık. En acı gelen, en çürüteni, buydu. «Hergünü değiştiren bir

bugün» oluyordu yada «hergünü belirleyen bir bugün». «Bugün çok güzelsiniz», aslında o görüntüsü bile bu sözü söyleyen erkeğin o anda kendisine sahip olma art niyetinde zoraki bir şekillenme, yapmacık bir zorlamaydı.

Kapının zili üst üste üç defa çalındığı zaman, yatağının içinde bacaklarına ağda yapmakta olan Süheyla.

— Anneee, beni arayan olursa yok de, diye seslendi.

Bu gece uzun bir süredir kapana kıstırmaya çalıştığı, şirketteki bir oğlanla Hilton'da Amerikalıların Şükran gününe gidecekti. Nermin'in elinden tutmuş koparmıştı oğlanı. Tayfun'un, Şükran Gününe, bütün şirket mensupları Nerminle geleceğini sanıyorlardı. «Çok şaşıracaklar» diye mırıldandı içinden Süheyla. «Çatlayacaklar!».

Tayfun, otuzunda, yakışıklı bir erkekti. Melez sayılırdı. Babası Türk, annesi Amerikalıydı. Bekârdı. Mercedes arabası, Moda'da villası vardı. Bütün evli ve kocasından henüz yararlanan kadınlar, bütün evli ve kocasının dışında otlayan kadınlar, bütün dul kadınlar, bütün genç kızlar Tayfun'u görünce, yürekleri hoplardı. Düşlerine girerdi. Roma'da savaş arabası süren bir asker kadar kadını çeken, içine alan bir yanı vardı. Şirketin bütün erkeklerinin merdivende, asansörde beraber olabilmeyi mutluluk saydıkları Nermin bile, oğlana erimiş, abanmış, tırmanmış, uzun bir süre bütün kadınlardan saklamıştı. Nermin'in elinden nasıl da kapmıştı oğlanı. Bu gece, bütün şirketin kadınları kendisini konuşacaklardı. Tayfun'la dans ederken, yanağını yanağına dayayacak; hepsini çatlatacaktı. Bu geceyi düşlediği kadar tüm yaşamında hiçbir olayı şekillememişti.

O karısından korkan, o erkekten çok boz bir ayıya benzeyen, tüccar Mehmet efendi de bulmuş bulmuş da bu geceyi bulmuştu. İlle de tutturmuştu, «Bu gece beraber olalım» diye. Yemek yerken fok balığı gibi sesler çıkaran, yemediği zaman bile eti sarmısak kokan Mehmet efendiye «Hastayım, eve gidip yatacağım» demişti. Zil çalınca, Süheyla korkuyla irkilmiş, aklına takılan bir olurlulukta titreyerek annesine seslenmişti. «Her yıl bir Avrupa seyahati üçbeş paçavra, birkaç incik boncuk için de bu adamın amma çok derdini çekiyorum» diye kendi kendine söylenmiş; sonra kapının çalındığını unutarak, Tayfun'u ve geceyi şekillemeye başlamıştı.

Kapının zili üç defa üst üste çaldığı zaman, anne, mutfakta balık kızartıyordu. Zili duymuş, bir süre beklemiş, kapının açılmadığını anlayınca, balık tavasını yere indirerek elini duvardaki çarşaf eskisi kurulama bezine silmiş, koridora çıkmıştı. Koridorun elektriğini yakmıştı. Işığın ilk aydınlattığı şekil, oda kapısı önünde duran oğlunun ürkekliği olmuştu. Bir süre oğlunun suratındaki karışıklığın nedenini çözmeye çalışmış. Sonra,

— Burada duruyorsun da, şu kapıyı bile açıvermiyorsun. Kocaman oldunuz; yine de herşeyi benden bekliyorsunuz, diye çıkışarak sokak kapısının arkasına gelmişti.

— Kim o?

Ses yoktu. Bir daha seslenmişti. Dışardakiler cevap olarak kapının zilini üst üste üç kere daha çalmışlardı. Dışardakilerin kim olduğunu kestirebilmek umuduyla kulağını kapıya dayayarak bir süre o sesleri dinlemişti. Sonra birden bire hatırlamışcasına, kapının zincirini takıp sürgüyü çekmişti. Kilidin düğmesini sağa doğru çevirmişti. Kapının menteşe-

lerinden oynamasıyla birlik, dışardakiler yüklenmişlerdi. Ahşap kapı, zincirin gerginliğinde yaylanmış gıcırdamıştı. Anne, şimdi aralıktan dışarıyı görebiliyordu. Üç dört genç adam, birbirlerine sokulmuşlar; onlar da merakla içeriyi görmeye çalışıyorlardı. İçlerinden biri, kısa bir süre sonra, ağzını boşluğa getirerek,

— Polis! Arama emrimiz var! demişti.

Dışardaki adamın öfkeli, korkulu sesini duvarlar, kapı ve karanlık almış vermişti. Sonra bir sessizlik olmuştu. Sonra dışardaki adamlardan biri,

— Hadi, sallanma kadın! Zorluk çıkarma! diye bağırarak sessizliği yırtmıştı.

Kapıdaki konuşmaları duyan Ercan, odasına girmiş, kanapenin üzerindeki köşe minderini kaparak dışarı çıkmıştı. Koridoru ayaklarının ucuna basa basa yürüyerek, anneannesinin odasına girmiş, kapıyı sıkıca kapamıştı.

Anne, «Polis» sözcüğünü duyunca soluk soluğa kalmıştı Vücudunun bir yanı soğuk soğuk terliyor; bir yanı ateş içinde yanıyordu. Elleri birbirine dolanmış, çözemiyordu. Kapının zincirini yuvasından çıkarmaya uğraşıyor, beceremiyordu. Aklının karışıklığı, ellerinde, kapının zincirinde birbirine dolanıyordu. Dışardakilerin anlamsız sabırsızlığında, elinin hareketleri, bir daha acemileşiyordu.

Sonra bir ara kendini topladı. Kapıya yüklenmekte olanlara, «Evlâdım, çekilin şunun arkasından be! Kapıyı kapatmadan zinciri sökemiyorum işte! Anlamıyor musunuz?» diye söylendi. Dışardakiler, kapıya abanmaktan vazgeçtiler. Anne, zinciri yuvasından söktü, kapıyı açtı.

Kapının açılmasıyla birlik, sekiz kişi birden, peşpeşe

içeri doldular. Dördünün elinde kılıfından sıyrılmış tabançaları vardı.
Sekizinci adam, kapıdan ağır ağır içeri girdi. Diğerlerinden daha genç ve daha iyi giyimliydi. Elinde tabanca yoktu. İnce uzun parmaklarının üzeri kıllıydı. Sakin görünmeye çalışıyordu. Saçları briyantinle taranmıştı. Parlak ve kaskatıydı. Saçlarının önü tarakla bastırılarak dalga yapılmıştı. Kelimeleri, üzerine basa eze konuşuyordu. Sonra cebinden çıkardığı kâğıdı, önce annenin burnuna doğru uzatarak, her kelimeye nokta koya koya,
— Cim savcılığının talebi üzerine mahkemenin verdiği arama kararına dayanarak, evi arayacağız. dedi.
Sonra adamlarına döndü. Hepsini yeni tanıyormuşcasına teker teker tepeden tırnağa süzerek baktı içlerinden, birini yanına çağırdı; kulağına doğru eğildi,
— Aslanım, sen kapıyı tutuver! dedi.
Adamı omuzundan iterek diğerlerine döndü.
— Dağılın, hane halkını toplayın bakalım!
Bu sırada bacağına ağda yapmakta olan Süheyla seslerden ürkmüş, odasının kapısını kilitlemiş, anlam veremediği durumun ne olduğunu öğrenmek için de,
— Annee, diye bağırmaya başlamıştı.
Kızının sesini duyan anne, koridora doğru koşmak istemişti. Saçları briyantinli polis, bileğine yapışmış; herşeyi ayağının altında gören bir sesle,
— Buradan kıpırdamak yoook! Benden izin almadan bir yere adım atamazsınıız! diye bağırmıştı.
Anne, adamın bükerek tuttuğu bileğini çekmiş,
— Burası benim evim, nereye istersem giderim; İçerde kızım var, demiş; fırlamış yürümüştü.

Süheyla'nın odası önüne geldiğinde polislerden birinin kapıyı açmak için kurcaladığını görünce, adamı omzundan itmiş,

— Kız içerde çıplak, anlamıyor musunuz? Müsaade edin, giyinsin, demiş; kendisini tepeden tırnağa süzen polislerin suratına tükürür gibi bakmıştı. Sonra

— Kızım, çabuk arkana birşeyler giy de, dışarı çıkıver. Polisler evimizi arayacakmış!.

Ercan, anneannesinin tekerlekli iskemlesini odadan dışarı çıkarmaya uğraşırken, polisler de içeri sökün etmişlerdi. Bir süre sonra, evcek ve eve dolan polislerle birlik, salonda toplanmışlardı. Saçları briyantinli ve her kelimesinin sonuna nokta koyarak konuşan polis şefi, önce Ercan'ı karşısına çekmiş; elindeki dosyadan çeşitli kâğıtları okuyarak sorgusunu yapmaya başlamıştı.

— Adın ne?

— Ercan Kanat.

— Ne iş yaparsın?

— Öğrenciyim.

— Nerede?

— Teknik Üniversite Makine Fakültesinde.

— Silâhlar nerede?

— Benim silâhım yok.

— Teknik Üniversitede yakalayıp dövdüğünüz sivil polisin cebinden tabancasını sen almışsın!

— Ben almadım!

— Yaaa! Kim aldı?

— Bilmiyorum!

— Bilmiyorsun haa! Orospu çocuğu! Bu raporları yazanlar, iş olsun diye mi yazıyorlar?

—

— Kurtuluş Ordusuyla ilgin ne?

— Hiçbir ilgim yok.

— Kurtuluş Ordusunun bildirilerini dağıtırken üç kere yakalanmışsın ama!
— O konuları mahkeme karara bağlamıştı.
— Silâhları nereye sakladın?
— Silâhdan haberim yok!
— Dün gece kimin evinde toplandınız?
— Dün gece ben evimdeydim.
— Öğrenci yurdunda, Fakülte temsilcileriyle dün gece yaptığınız toplantıdaki konuşmanı duymak ister misin?
— .....
— Dinle, kızıl piç. Dinle de, biz de uyumuyoruz, anla! «Artık işbirlikçilere karşı silâhlanmak zamanı gelmiştir. Devrimciler silâha sarılmalıdır! Bugünlerde mutluka birkaç toplum polisi, birkaç işbirlikçi politikacıyı temizlemeliyiz! Devrim hareketini söz olmaktan kurtarmak gerekmektedir! Devrimin kurşunları sıkılmalı ki, kim silâhın namlusunun karşısına düşecek, kim silâhın kabzasına yapışacak, belli olsun! Kana kan diyoruz ve durmadan biz ölüyoruz! Son örgüt başkanları toplantısında da bunları söylemiştim. İsteğimi oylamamıştınız bile. Ne oldu? Üç arkadaşımızı alçakça kurşunladılar. Üç devrim şehidi daha verdik! Artık, bu devrimci avı bitsin! Wietnam halkı, Küba halkı, Brezilya Kurtuluş Cephesi, tüm ulusal kurtuluş savaşı veren halklara Amerikan emperyalizmine karşı nasıl bir yöntem uyguluyorlarsa biz de aynı doğrultudan olaya bakmalıyız. Bizi buna zorlayan sebepler, açık seçik ortadadır. Amerikan emperyalizmine karşı, silâhsız bir bağımsızlık savaşının verilmesinin mümkün olmadığı da diyalektik bir gerçektir.
Temsil ettiğim devrimci arkadaşlar, beni, bu görüşleri size iletmem konusunda görevlendirdiler! Kabul

edilmesi halinde, birlikte devam ederiz. Kabul edilmediği zaman, biz silâhlı eylemimizin içinde vuruşarak ölmek yolunu seçeceğiz! Menşevikler, Amerikan emperyalizmine satılmışlar da, artık biraz ölüleri başında düşünmelidirler. O cenaze masrafına bile değmeyecek ölülerinin başında düşünsünler ki, dolar her zaman yaşamak değildir!»

Polis bu yazıyı okurken, şeffaf bir sabahlık giymiş, arkasına da kalın bir hırka atmış olan Süheyla, sinirli sinirli tırnaklarının ojesini yoluyor; bir yandan da durmadan saatine bakıyordu. Anneanne, tekerlekli arabasının içinde, olanlara ilgisiz, bir uyku halini sürdürüyordu. Anne, tekerlekli arabanın yanındaki iskemleye çökmüş, anneannenin ellerini ovuşturuyor; polisin sorgusu sırasında, pek anlamına varamadığı oğlunun konuşması için sezgileriyle gururlanıyordu. Gözleriyle «Benim akıllı yavrum» dercesine oğlunu okşuyordu.

Polis şefi, okumayı bitirdikten sonra, bir süre gözlerini ev halkının üzerinde dolaştırmış; tekrar Ercan'a dönmüştü. Onu da tepeden tırnağa süzdükten sonra sorgusuna devam etti:

— Kurtuluş Ordusunda rütbeniz nedir?

— Devrimcilik, en büyük rütbedir. Devrimci, rütbe istemez!

— Yaa! Demek sayın neferim, sizin kızıl Rusyanızda hiç general yok! Oooh, oh!
Neferlerden kurulu bir ordu, ha!

—

— Silâhlar nerede?

— Yok dedim size!

— İşbirlikçiler kim? Öldüreceğiniz işbirlikçiler kim?

— Amerikalılara ülkemizi satan herkes!

— Meselâ, sence ben de mi?.. Ben de mi?
— Herkes, dedim. Cevabım yeterince açıktı.
— Demek beni de vuracaktınız? Ölüsü, cenaze parası etmeyenlerden biri olarak, öyle mi?
— Siz görevinizin dışına çıkıyorsunuz. Mahkeme, beni şorguya çekmenize değil, evi aramanıza izin verdi.
— Orospu çocuğu! Bana işimi öğretme! Mahkemesinden de, kanunundan da başlatma!
Silâhları ver!
— Yok, dedim!
— Yaaa!
Sorguyu yapan polis şefi, başını kaldırmış, kaşıyla ayakta bekleyen polislerine işaret vermişti. Ayakta beklemekten sıkılmış olan polisler, görtüntülerinden beklenmedik bir hızla cop sıyırıp, Ercan'ın üstüne çullanmışlar dövmeye başlamışlardı. Coplar, hızlarına yetmiyor, ayaklarını da bir sopa gibi kullanıyorlardı. Ercan dövülürken, annesi iskemlesinden fırlamış; iki polis omuzlarından çekerek yerine oturtmuşlardı. Süheyla, polisler, kardeşini döverken arkasını duvara dönmüştü. Tekerlekli sandalyesinde oturan anneanne, hiçbir şeyden habersiz, yarı uykulu, boş gözlerle arada bir olanlara bakıyordu. Ercan, bir süre sonra başına inen cop darbeleri altında bayılıp kalmıştı. Burnundan ve kaşının üstünden koyu bir kan sızıyordu. Anne, oğlunu döven polislere yalvarıyor, haykırıyor omzuna yaslanmış elleri delip doğrulmak istiyor, ama, gücü yetmiyodu. Sesi gittikçe kısılıyor ve zaman zaman başını tutamayarak, annesinin göğsüne yaslanıyordu. Sonra yeniden haykırıyor, sözleri kulaklarına ulaşmayan polislere dönüyor,
— Vurmayın! Çoluğunuzun çocuğunuzun başı için

vurmayın! Allah rızası için vurmayın! Oğlumu bırakın, bana vurun! diyordu.

Sona bir süre daha debeleniyor, olayın ortasında en az acı çekecek durumu buluyor; başı, tekerlekli iskemlesinde oturan annesinin göğsüne düşerek artık görmüyor, duymuyordu.

Polisler kardeşini döverken, arkasını duvara dönen Süheyla, çakılmışcasına kıpırdamadan yerinde duruyor; başı uğulduyor; hiçbirşey, hiçbir şey düşünemiyordu. Annesinin göğsünde yarı baygın yatmakta olan anne, arada bir,

— Vurmayın! Oğlumu öldürmeyin! diye sayıklayarak sıçrıyor; kendine gelir gibi oluyor, başı, yine annesinin göğsüne düşüyordu. Yüzünde kan derecikleri akan Ercan ise, kilimin üzerinde inliyordu.

Bir süre evde olan herkes, durumdan yorulmuşcasına sustu. Saçları briyantinli polis şefi de susuyordu. Sonra yerinden kalkıyor, iri adımlarla salonda dolaşıyor; kilimin üstünde yatmakta olan Ercan'ın eline ayakkabısıyla basarak eziyor; bir yandan da gözlerini çevreden kaçırırcasına, Süheyla'nın bacaklarında dinlendiriyordu. Şu anda Süheyla'nın bacaklarının dışında hiçbir şey umurunda değildi. Hepsinin allah belâsını versindi. Amerikasının da, Rusyasının da, bakanının da, devrimcisinin de, Kurtuluş Ordusunun da! Hepsinin canı cehennemeydi! Tek doğru şey, Süheyla'nın bacaklarıydı. Bacaklarının üstündeki tombul kalçalarıydı. Uzun boynuydu. Ne güzel öpülürdü! Ve ne güzel ısırılırdı... Bıkmıştı artık. Orospulardan bıkmıştı! Bir süre daha gezindi. Polislerin hepsi, kendini gözlüyorlardı. İrkildi. Düşündüklerinden koktu. Gözünü Süheyla'nın bacaklarından kaçırdı. Avazı çıktığı kadar,

— Ayıltın şu kızıl piçi! diye bağırdı;

Polislerden ikisi içeri gidip tencereyle getirdikleri suyu kilimin üzerinde baygın yatan Ercan'ın üstüne dökmüşlerdi. Ercan, bir iki kıpırdamış; tekrar kendinden geçmişti. Polis şefi, bu kez yine bağırarak;
— Limon getirin. dedi.
Polislerden ikisi, yine mutfağa geçmişler, bir süre sonra elleri boş dönmüşler;
— Yok, şef; bulamadık. demişlerdi.
Şef, bir süre başını öne eğmiş, düşünmüş; sonra çevresine bakınmış, gözleri kendisine bakmakta olan Süheyla'nın gözlerine takılmıştı. Bir süre birbirlerine bakmışlardı. Saçları briyantinli polis şefi, Süheyla'nın gözlerinde, göğüslerinde, bacaklarında duraklar yaparak bir süre daha baktıktan sonra, yıvık bir ses tonuyla;
— Bize limon bulabilir misiniz? Devrim ordusunun generalini, pardon, rütbesiz generalini ayıltmak gerek. demiş; gözlerini Süheyla'dan ayırmadan iki elini birden pantolununun cebine sokarak, hafif hafif gerinmişti. Süheyla koşarak içeri girmiş, mutfağı aramış; salona dönmüş, sonra birden aklına gelerek odasına koşmuştu. Ağdadan kalan yarım limonu kapıp gelmişti. Polislerden biri, Süheylanın elindeki limonu çekerek almış, yerde yatmakta olan Ercan'ın patlamış, kan sızan kaşına sıkmış, sonra yüzüne sürmüştü. Ercan, vücudundaki bütün kasları bir anda gerilerek kıpırdamıştı.
Bu sırada polis şefi, Süheyla'yı karşısına almış, sorguya çekiyordu.
— Adınız?
— Süheyla.
— Ne iş yaparsınız?
— Mobil Oil Company'de Sales Manager'in sekreteriyim.

— Oooo, güzel! Silâhlar nerede?
— Ne silâhları?
— Kurtuluş Ordusunun silâhları. Ercan bey kardeşinizin!
— Haberim yok. Gerçekten haberim yok! Ben, onu çok az görürüm.
— Neden? Kendileri bu evde ikamet etmezler mi?
— Ederler de, ikimizin geliş-gidiş saatleri pek uymaz.
— Bu evde hiç arkadaşlarıyla toplantılar yaptıkları olur mu?
— Hayır.
— Bak, seninle anlaşacağız. Sen aklı başında bir insansın. Evinizi didikleyerek annenizin başına iş çıkarmayalım, küçük hanım. Eğer sllâhların nerede olduğunu biliyorsanız, verin. Hem sizin hatırınız için, o zaman tutanağa «istek üzerine» verildiğini yazacağım ki, bu da, rütbesiz generalimizin lehine bir durumdur.
— Kesinlikle bilmiyorum. Bilsem, şu anda yapılacak en doğru iş, onları size vermektir.
— Buna inanıyorum. Siz, başka bir insansınız. Biz, bakınca adamı anlarız. Allaha şükür ki, bu satılmışların sayıları çok az. O kadar az ki, inançlarını annelerine, babalarına, kardeşlerine bile aktaramamışlar henüz.
—
— Evet... Evde teksir makinesi var mı?
— Sanmıyorum.
— Bu evde kaç kişi oturuyorsunuz?
— Annem, anneannem, ben ve kardeşim.
— Babanız yok mu?
— Öldü.
— Ne iş yapardı?

— Hava subayıydı. Jetle düştü, öldü.
— Yaa? Eve kim bakar?
— Annemin, anneannemin emekli maşı var. Bir de ben çalışıyorum.
— Küçük bey de yiyorlar, öyle mi?
— O henüz okuyor.
— Evet, okuyor. Yalnız, kitapları bırakmış da, halkı devlete karşı silâhlandırmayı öğrenmeye başlamış.
— Ben bunu bilmiyorum.
— Bilmemek birşey ifade etmez, öyle. Böyle bir kardeşiniz olduğu için şanssızsınız. Bu işlerle uğraşacağına derslerine çalışsa, bir yandan da bir işe girse, siz bile çalıştığınız şirkette ona bir iş bulabilirsiniz.
—
— Neyse, demek bize yardımcı olmuyorsunuz?
— Olamıyorum...
Şef ayağa kalktı, topuklarının üstünde yarım döndü; aklı Süheyla'nın bacaklarına takılmıştı. Süt gibi bir kızdı, Uysal bir görünüşü vardı. Kim bilir ne kadar da yüksek bir maaş alıyor olmalıydı. Hayatta payına şöyle bir kız düşmemişti. Böyle bir kızla, bir pastahane masasında karşılıklı çay bile içememişti. Didinmiş, işine abanmış, ola ola şef olmuştu. Hele son günlerde, iş çekilir cinsten değildi. Herkes silâhlanıyordu. Bu gençler, büsbütün tozutmuşlardı. Off be, hayatta şöyle bir kız, kendisine bir kerecik olsun «Seni seviyorum» dese, neler vermezdi ki! Okul sıralarından bu yana, kendini bildi bileli, hep sümüklü kızların peşinden koşuyordu. Naciye'nin karhanesinden bıkmıştı artık! Orospulardan bıkmıştı artık! Öfff be, öff! Şöyle Süheyla gibi bir kız düşseydi payına, ahh be ah! Ahh be, ahh! Okuyamamış tı işte! «Aptal herifler! Eşşek herifler! Hayvanlar!

Size ne ulan, Amerika, İngiltere? Okuyun! Bitirin fakülteleri. Geçin müdür masalarının arkasına! Alın Süheyla gibi bir kız! Sarsın sarmalasın, ısıtsın!.. ahh, ulan, ahh! Şimdi kendisine «Oku» deseler, erine geçine bakmaz, yıkılır kitaplara, şu çileyi deler geçerdi. Polislere baktı. Yine de haline şükretti. Tazılar gibi dizilmiş, gözünün içine bakıyorlardı. Yıllarca kendisi de, onlar gibi, elpençe divan durmuştu şef olacağız diye! Olmuştu da, ne bok olmuştu! Kaşlarını çattı; herşeye iğrenerek baktı. Sonra polislere;

— Arayın!

Bu sırada Ercan, kendisine gelir gibi olmuş, kilimin üzerinde doğrulmuştu. Annesinin gözünden yaşlar akıyordu. Yerinden, oğluna doğru uzanmak istedi. Polisler, omzundan bastırarak yerine çökerttiler. Anne,

— Yapmayın be! Yapmayın! Siz müslüman değil misiniz? Sizin ananız yok mu? Sizin kardeşiniz yok mu? Bu kadar yüreğinizi karartacak ne yaptı oğlum size? Bir yudum su vereyim. Biraz kanlarını sileyim.

Şef, topukları üzerinde anneden yana döndü;

— Kes bee! Susturun şunu! İşimize bakalım. dedi.

Anne, hıçkırarak;

— Hainlikten birşey çıkmaz. Senin kardeşin o be! Canın be! Yarın düşman abansa tepemize, aynı sipere düşeceksiniz; hainlik etmeyin birbirinize!

Ev, didik didik aranmıştı.

Polisler, evi ararken, şef, tabancasıyla oynuyor; salonda sert dönüşler yaparak geziniyor ve zaman zaman Süheyla'nın bacaklarına dalıp gidiyordu. Karşısına dizilmiş polisler;

— Bitti mi? dedi.

— Bitti. dediler.

Sonra kendisi içeriye geçti. Her yeri yeniden gözden geçirdi. Polislerden birini çağırdı; eliyle çöp tenekesini gösterdi;

— Bu, dedi. Ardından;

— Olmuyor, olmuyor! Hep ben mi dolanacağım peşinizden?

Sonra çöp tenekesini kaptı, içeri girdi. Yerde, kilimin üzerinde oturmakta olan Ercan'ın tepesinden aşağı döktü. Soğan kabukları, çekirdekler, domates salçası konservesinin kutusu, balık kılçıkları, birkaç kemik, Ercan'ın başı üzerinden yere döküldü. Sonra boşalmış çöp tenekesini öfkeyle salonun bir köşesine fırlattı.

— Kaldırın. dedi.

İki polis, Ercan'ın koluna girdiler; sokak kapısına doğru sürükleyerek götürdüler. Saçları briyantinli polis şefi, cebinden bir kâğıt çıkardı; üzerinde bir iki yeri doldurdu. Anneye uzattı;

— İmzala. dedi.

Kadın, bir süre çekimser davrandı. Karşılıklı bakıştılar. Şef, sessizliği yırtarak;

— Devletin polisine güvenin biraz! Aramanın kanuna uygun olduğunu belirtmenizi istiyoruz. Hepsi o kadar! dedi.

Anne, kâğıdı imzaladı. Yılgın bir sesle:

— Oğlumu nereye götürüyorsunuz? Suçu ne? Ne buldunuz? dedi.

Şef, alaylı

— O sizi ilgilendirmez! Kurtuluş Ordusunun çok sayın rütbesiz generali Müdüriyetimizi şereflendirsin istiyoruz! Anayasa gereğince, kendilerini her istediğimiz zaman yirmidört saat konuk etme ve metodlarımıza göre ağırlama özgürlüğümüz var.

Polisler evden çıkar çıkmaz, Süheyla annesinin karşısına geçerek; bir tüfek gibi patladı;
— Yeter artık, anne! Bu iş, kesinkes burada biter! Bu senin oğlunun adam olacağı yok! Akılsız! Ahmak! Koskoca Amerika'ya kafa tutacak da, silâh zoruyla vatanını Amerikalılardan temizleyecekmiş! Kargalar güler buna be! Atoma karşı tabanca! Pöh! Hem ne halt edecekse etsin! Herkes, kendi hayatını yaşar! Sen de, dilersen oğlunla kalırsın! Bugünden tezi yok, ikimiz birden artık bu çatı altında olamayız. Ya o, ya ben! Anladınız mı?
Annesi, Süheyla'yı yatıştırmaya çalışıyor; bir yandan da anneannesini işaret ederek, bu konuların onun yanında konuşulamayacağını anlatmak isteyerek;
— Kızım! Kızım...! diye yalvaran bir sesle kızını uyarmaya çalışıyordu.
Süheyla, kapmış koyvermişti kendisini. Öfkenin al al ettiği yüzünden ateş çıkıyordu.
— Sözümü kesme anne! Bu iş burada bitecek! Nedir senin oğlundan çektiğim!
— Kızım, o benim oğlumsa, senin de öz be öz kardeşin be!
— Olmaz olsun! Olmaz olsun böyle kardeş! Orhan'la evlenecektim; yemekte çocuğa düpedüz «Siz hırsızsınız. İthalâtçılar, ihraçatçılar tümden hırsızdır» dedi.
N'oldu? Çocuk gitti; o gidiş! Amerikalı David'le de mis gibi evlenecektim. Şimdi bu rezaletin, bu ahmaklığın içinde olmayacaktım. Bu rezil düzende olmayacaktım! N'oldu? Silâhla dikildi karşıma «Seni vururum!» diye. Bir yandan seni, bir yandan büyükanneyi üstüme kaldırdı. Nedir benim çektiğim be! Özgür bir ülkede, ben bu oğlanın yüzünden tutuklu gibi yaşıyorum. Artık bitti! Herşey bitti! Herkes, ha-

yatını yaşayacak! Ben de, ben de hayatımı yaşayacağım! Bak, gecem piç oldu! Tayfun çocuk, beklemiş beklemiş, gitmiştir.

— Kızım, kızım. Yeter artık, bayılacağım şimdi! Biraz olsun beni düşünsene! Biraz olsun anlasana! Oğlanı götürdüler zaten, ne yapayım; istersen, sen de git. Ama sesini çıkarmadan git! Aaah, ah! Rıfat bey, yattığın yerden başını kaldır da, çektiklerimi gör Sevgili karının çektiklerini gör!

— Kafandan çekiyorsun, anne! Kafandan çekiyorsun! Herife yüz verdiğin için çekiyorsun! Ekmek elden, su gölden! Herif, beş kuruş almadan Rusların hesabına çalışıyormuş? Annesinden, ablasından aldığı parayla da silâh alıyor. Deli bu be! Bir deli oğlan, bir üşütük yüzünden neler çekiyoruz! Ben şimdi ne diyeyim Tayfun'a? Benim bir komünist kardeşim vardır, silâhlanarak üç beş arkadaşıyla birlikte Amerika'yı Türkiye'den kovacaktır da, bu yüzden polisler arzıcık evimizi aradı; gelemedim, mi diyeyim, haa? Off, işte bu kadar!
Ya o komünist oğlun, ya ben!

Bütün bu konuşmaları tekerlekli arabası üzerinde dinleyen anneanne, birden bire kartal gibi doğrularak;

— Kes be! Yeter gayrı! diye bağırdı. Sonra kızına döndü;

— Sen çık bakayım, azıcık dışarı. dedi. Arabasının tekerleklerini yerinde hafiften hafiften torunu Süheyla'ya doğru döndürerek;

— Sen bana baksana, biz, Balkan'dan kalmayız! Benim torunumu ağzına alırken, önce abdest al. Senin gibileri iyi tanırım ben! Babam komiteciydi, kocam milis! Senin gibi şırfıntılar, gavurun askerle-

riyle fingirderken, onlar, dağlarda çarpışa çarpışa öldüler. Düşmandan kolayına temizlenmedi bu memleket! Deden Rıza bey, Balkan cephesindeydi. Bir gece camım çalındı. Pencereyi açtım. Üç arkadaşıyla birlikte gelmişlerdi. Anadolu'ya geçiyorlardı. Mustafa Kemal Paşanın yanına gideceklerdi. Gitmeden de İngiliz Bahriye Deposunu soyacaklardı. Saçları sakalları birbirine karışmıştı. Karısını öpmeye bile vakit bulamadan, Balkan'dan geldi, Anadolu'ya geçti. Bunlar da adam evlâdıydı. Yedi düvelle çarpışıp, vatanlarını düşman pençesinden temizlediler. Sen, soysuz orospunun tekisin! Senin gibilerini biliriz! Tanırız! Kiminle olsa yatarsınız siz! Neresi olsa; farketmez sizin için! İnsan sevgisi, vatan sevgisi kokuşmuştur yüreğinizde! Babam Galiçya'da, kocam Dumlupınar'da vuruldu, gittiler. Şimdi de torunum, onların bıraktığı yerden devam ediyor. Bu evden gitmeye pek vaktin olmayacak! Kardeşinle iftihar ediyorum, seninle başım yerlere giriyor! Sen, satılmışsın! Dolara satılmış, kızışmış bir orospusun!!.

Süheyla, hıçkırarak ağlıyordu. Davrandı, odasına geçmek istedi. Anneanne bir kere daha bağırdı. Sesinin tonuna aşılmaz, geçilmez bir tılsım yüklemişti:
— Duur. Daha bitirmedim. dedi. Sonra sağ elini koynuna soktu, çıkardı. Elinde bir tabanca duruyordu. Süheyla'nın üzerine çevirdi namluyu.

— Bu, torunumun tabancası. Tanırsın Bak, bak, tanırsın. İstiklâl Savaşında kocamın yararlılıkları için verdikleri ikramiye ile aldığım; ölümlük-dirimlik altınlarımı bozdurarak torunuma aldığım tabanca bu! Ercan'ımın nereden başlaması gerektiğini şimdi çok iyi anlıyorum artık. Her kurşun yerini buldukça vatan kurtulur!

Sonra beklenmedik bir çabuklukla, başını hedefinden geri çevirerek tabancanın içindeki kurşunları Süheyla'nın üzerine boşalttı. Eli tetiğe üst üste altı defa dokunmuştu.

TEL YAYINLARI

GENERALLERİN GECESİ H. H. Kirst	20.—
SARDUVAN Faik Baysal	20.—
GÖK KIRMIZI G. Berto	20.—
İÇE DÖNÜK VE ATAK Mehmet Seyda	20.—
SİS İÇİNDE Behzat AY	15.—
YAŞAYAN ÖLÜLER Patrick White	20.—
ASILMIŞLAR ORMANI Liviu Rebreanu	20.—
YİRMİ BEŞİNCİ SAAT V Ghiorgiu	20.—
AŞIK VEYSEL Adnan Binyazar	10.—
TEVFİK FİKRET Mehmet Bayrak	10.—
İKİ SOVYET RUSYA ve POLONYA Nadir Nadi	10.—
NAZIM HİKMET ÜZERİNE Zühtü Bayar	10.—

İSPANYA 15.—
Kazancakis

GÖÇEBELER 10.—
Kostas Valetas

EYLÜL (2 cilt)
utrament

ŞEYH BEDRETTİN DESTANI
TARANDA BABU'YA MEKTUPLAR 7.50
Nazım Hikmet

İKİNCİ YENİ OLAYI 15.00
Asım Bezirci

ÖLÜ GÜLLER 10.—
Patrick White

HİKÂYELER 10.—
B. Russell

HİKÂYELER 12.50
Gogol

TOPRAK AĞALIĞININ KÖKENİ 22.50
Muammer Sencer (2. baskı)

1926 İNGİLTERE GENEL GREVİ 10.—
John Murray

KEMAL TAHİR YAŞAMI ve YAPITLARI 30.—
Hulûsi Dosdoğru

BALYOZ

Sansaryan yok artık. Harcı kanla karılmamış, ama yıllar yılı kan kusmuş, kan kusturmuş Sansaryan Hanı. Artık siyasi tutuklular için yok. Aldılar Birinci Şubeyi oradan, defterleri, ıstampaları ve olanca tavırlarıyla. Anılar ve duvarlardaki ve yer döşemelerindeki ve demir parmaklıklardaki izler kaldı sadece geriye. 12 Mart sonrası dönemi heyulalarının çok yaygın biçimde insanların üstüne düştüğü günlerde nedenli nedensiz, kurgulu kurgusuz, bilinçli bilinçsiz alınıp alınıp parmaklıklar ardına atılanlar Sansaryan hanının son yolcuları oldular. Birileri hancı birileri yolcu da olsalar, artık Sansarvan'a düşmeyecek yollar.

Tanju Cılızoğlu da o dönemin güneşe varmayan otuz gününü Sansaryan'da geçirdi. Yüreklerin pekiştiği, insanların tanındığı, kurguların gün ışığına çıktığı bir otuz gün. O süre içinde orada olanlardan, oraya gelenlerden, getirilenlerden bir takım sentezlere varma olanağı doğdu. Cılızoğlu, bu uzun hikayesinde otuz günlük gözaltı dönemi içinde yoğunlaştırarak çok daha kapsamlı bir aktarıma sıçrıyor. Olaylardan bu yana geçen üç yılın, onun ötesinde yazarın kendi yaşam yıllarının, onun ötesinde evren içinde kanıtlanmış değerlerin, olayların, birikimlerin yoğurup oluşturduğu bir hikaye Balyoz. Yazarın bunu hangi düşüncelerle yazdığını, hangi düşüncelerle yayımını bugüne dek erteledığini kitabın önsözünde bulacaksınız.

15 LİRA